

THE JOURNAL OF
OTTOMAN STUDIES

KÜLLİYAT

OSMANLI ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

İSTANBUL VİLAYETİNİN 1333 (1917) YILI BÜTÇESİ

Aslıhan NAKİBOĞLU¹

Özet

Tanzimat'tan sonra Osmanlı imparatorluğunun idari yapısında sürekli bir arayış ve değişim görülmektedir. Peş peşe yayınlanan vilayet nizamnameleri ve talimatnameler bu arayışın önemli bir göstergesi olmuştur. 1846 da çıkarılan Vilayet nizamnamesi İstanbul'u kapsamamaktaydı. Çünkü İstanbul'un özel bir statüsü vardı. 1876 da çıkarılan yeni bir nizamname ile ülkedeki vilayetlerin sancak ve kazaların durumu tekrar düzenlenmişti. Buna göre İstanbul'da özel yönetime sahip bir vilayet haline gelmiştir. İdari ve mülki yapı bir değişim geçirirken 1854 yılında İstanbul şehremaneti (belediye) kurulmuştur. 1876 da Meşrutiyetin ilanından sonra İstanbul'un yönetimi için arayışlar devam etmiştir. 1908 yılında II. Meşrutiyetin ilanı sonrasında İstanbul'un idari yapısı ve statüsü tekrar tartışmaya açılmıştır. Benimsenen İstanbul'a tanınan ayrıcalıkların kaldırılması yönündeydi. Durum 1918 de netlik kazanmak zorunda kalmıştır. Bir komisyon kurularak Valilik makamının şehrin en üst yönetim birimi olması yönünde karar alınmıştır. İstanbul büyükşehir belediyesi kütüphanesi Osmanlı arşivinden temin edilen İstanbul vilayetinin 1333 (1917) tarihli İstanbul vilayeti (adi ve fevkalade) bütçesi yukarıda sözü edilen döneme rastlamaktadır. Çalışmada İstanbul vilayetinin 1333 (1917) tarihli (adi ve fevkalade) bütçesi incelenmiştir. Bütçede vilayet hususi idarelerinin vilayet için yapmış oldukları hizmetler ve bu hizmetlerin gerçekleştirilebilmesi için bütçeden ayrılan rakamsal tutarlar incelenmiştir. Bütçe ve içeriği incelendiğinde; ülkenin İstanbul vilayeti açısından sosyal ve iktisadi yapısını tanımlayan birincil kaynak olması ve imparatorluğun iktisadi yapısının gelir ve gider grupları açısından dönemi hakkında yapılacak yorumlara iktisat tarihçilerine katkıda bulunacağı görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı, vilayet, bütçe.

The 1333 (1917) Budget of Istanbul Province

Abstract

Following the Tanzimat period, there had been a continuous pursuit and change within the administrative structure of the Ottoman Empire. The provincial regulations and instructions, published consecutively, were important indicators of such pursuits. The provincial regulation issued in 1846 did not include Istanbul since it acquired a special status. With a new regulation issued in 1876, the state of all provinces, sanjaks and counties were rearranged. Accordingly, Istanbul has also become a province with special administration. While the administrative and civilian structure was undergoing a series of change, the city of Istanbul (municipality) was established in 1854. After the proclamation of the Constitutional Monarchy in 1876, the pursuit of the administration for Istanbul had continued. In 1908, following the proclamation of the Second Constitutional Monarchy, the administrative structure and status of Istanbul were discussed again. The overall tendency was to negate the privileges that were granted to Istanbul. The situation had to be clarified as of 1918. A commission was established, and the Governorship's decision was to be the top administrative unit of the city. The 1333 (1917) (ordinary and extraordinary) budget of Istanbul, which is obtained from the Ottoman archives of the Istanbul Metropolitan Municipality Library, coincides with the period mentioned above. In this study, the 1333 (1917) (ordinary and extraordinary) budgets of

¹ Doç. Dr., Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisat Tarihi Bölümü anakiboglu@hotmail.com, orcid: 0000-0002-6825-984x

Istanbul province are examined. In those budgets, the services of the provincial administrations for the province and the figures allocated from the budget for the realization of those services are examined. Upon examining the budget and its contents; it is seen that the country's primary source of defining the social and economic structure of the Istanbul province and the economic structure of the Empire would have contributed to the historians about the period in terms of income and expense groups.

Key Words: Budget, vilayet, Ottoman.

GİRİŞ

"Türk siyasi, idari, hukuki, iktisadi, sosyal ve mali alanda bütünsel bir değişimi ve yeniden yapılanmayı ifade eden Tanzimat fermanı Türkiye'nin modernleşme süreci için oldukça önemli olmuştur." (Aktel, 1998: 177).

Tanzimat'la birlikte sırasında Maliye Nezareti kurumsal yapısı 8 muhasebe bölümünden meydana gelmiştir. Bunlar; "Sergi muhasebesi, Maliye muhasebesi, Esham muhasebesi, Ceride muhasebesi Mukataat muhasebesi, Haremeyn muhasebesi, Zecriye muhasebesi ve Evkaf muhasebesidir" (Ağar, 2007: 405).

Bu kalemlerden Maliye muhasebesi "1840 senesinde masarifat ve varidat olmak üzere iki kısma ayrılmıştır." (Kaya, 2013: 143).

"Varidat muhasebesi kısmı devletin genel gelirlerini, masarifat muhasebesi ise bütün devlet harcamalarının ayrıntısını kaydetmekteydi. Bu sınıflama şimdiki gelir temelli genel müdürlüğü masarifat ise muhasebe ve genel müdürlükleri teşkilatlarının zemini olarak tanımlanmaktadır." (Öner, 2005: 274).

"İmparatorlukta Sonrasında Divanı Hümayunun toplanma ve danışma niteliğini kaybetmesi üzerine Avrupa örneğine göre kurulan Nezaretler mali anlamda sorumluluk üstlenmiştir. Maliye nezareti de bu nezaretlerden birisidir. 1840 senesi sonunda imparatorlukta Maliye Nezareti artık mali yönetimin tek yetkilisi olarak devletin tüm gelir ve giderlerini merkezden idare etme sürecini başlatmıştır. Amaç imparatorluğun gelir ve gider kaynaklarını merkezde toplamak, taşradaki yolsuzlukların ve sıkıntıların önüne geçerek vergi gelirlerini artırmaktır. Merkezleşmenin temel amacı imparatorluk bünyesine kurumsal yenilikleri imparatorluğa yaymak isteği olmuştur" (Nakiboğlu, 2011: V).

1860'lı yıllarda dış borçlanmanın artmaya başlamasıyla birlikte bütçe konusu daha fazla önem kazanarak "bütçe ile ilgili ticaret, borsa, finans ve bankacılık, devlet muhasebesi, ... vb. terimler daha sık kullanılarak gelir ve harcama kalemlerinin denetlenmesi için devlet bütçesi hazırlanması gerekliliğini gündeme getirmiştir." (Çakır, 2001: 25)

"Mali anlamda Tanzimat'la başlayan gelir gider denetimi geliştirilerek II. Meşrutiyetle birlikte bir takım önlemlerin alınmasına karar verilmiştir. Anayasa hükümlerine uyularak tekrar bütçe hazırlanarak millet meclisine sunulmuş onaylanmıştır. O dönemin yönetimi tarafından anayasa dikkate alınarak Meclisçe hazırlanan, kabul edilen ve uygulanan bütçe devletin ilk modern bütçesi olarak kabul edilmiştir. Günün şartlarıyla uyumlu muhasebe-i umumiye kanunu yayınlanarak Sayıştay yeniden kurulmuş, vergi kanunlarında düzenlemeler yapılmıştır. Böylece bütçe esasları daha sağlam bir temel üzerine inşa edilmiştir." (Çataloluk, 2015: 512).

Vilayet hususi idare bütçeleri konusuna bakıldığında ise,

Devlet bütçesi ile ilgili yapılan bu düzenleme çalışmalarının yerel yönetimler için de uygulanmak istendiği görülmektedir. Bu sebeple “yerel yönetimlerin daha dinamikleşmesi, hizmet ve çalışma alanlarının topluma ulaştırılmasının kolaylaştırılmasına yönelik çalışmalar sonucunda vilayetler içinde bütçeler düzenlenmeye başlanmıştır.” (Kaya, 2013: 144).

“Osmanlı Devleti’nde bir tüzel kişiliğe sahip olan vilâyet husûsî idarelerin kurulması ve bu yönetim birimi vasıtasıyla vilâyet bütçelerinin hazırlanması 26 Mart 1913 tarihinde çıkarılan idâre-i Umûmiye-i Vilâyât Kanûn-ı Muvakkatı ile hayata geçirilmiştir.

idâre-i Umûmiye-i Vilâyât Kanûn-ı Muvakkatı; vilâyet yönetimini tekrar yapılandırmış; vilâyet umûmî idaresi ve vilâyet husûsî idaresi olmak üzere ikiye ayırarak dual bir yönetim düzeni meydana getirmiş, Vilâyet husûsî idaresi, taşınır taşınmaz mallara sahip tüzel bir kişilik ve bunun bir organı olarak görev alan meclis-i umûmiler, bundan sonra icraî yetkilerle donatılmıştır. Böylece sözü edilen bu meclisler vilâyet husûsî bütçelerini artık oluşturabilip, vilayetlerin gelir ve gider tespitlerinde oldukça önemli bir aşama kaydetmişlerdir. Meclis üyeleri arasından seçilen encümen-i daimi, aynı zamanda vilâyet tüzel kişiliğinin temsilcisi konumunda olan valinin emrinde çalışarak bütçede öngörülen işlerin yapılmasına yardım etmekle sorumlu olmuştur.” (Sarıçelik, 2018: 43) Vilayet bütçeleri hazırlanırken izlenen süreç yasalarla oluşturulmuştur. Bütçe varidat ve masarifat bölümlerinden meydana gelmiştir. Ayrıca vilayet bütçeleri ilgili olduğu vilayetin iktisadi, eğitim, bürokrasi, kurumsallaşma gibi konularda bilgi verme özelliğini de bünyelerinde taşımaktadırlar.

Çalışmada IBB kütüphanesinden elde edilen İstanbul vilayetinin 1333 (1917) tarihli (adi ve fevkalade) bütçesi incelenmiştir. İstanbul vilayetinin 1333 (1917) tarihli (adi ve fevkalade) bütçesi oldukça fazla içerik ve rakamsal veriden meydana gelmektedir. Çalışmada bu rakamsal veriler karışıklığa uğramasın diye orijinal sayfa düzeni korunarak tablolar halinde düzenlenerek hangi kalemin hangi rakamsal karşılığı ifade ettiği, vilayet bütçesinde yer alan kalemlerin hangi harcama gruplarına yoğunlaştığı anlaşılmaya çalışılmıştır. Bütçe dikkatle incelendiğinde iktisadi, sağlık, siyasi ve kurumsal konular hakkında yeterli bilgi sağlayıp sağlamadığı da çalışmanın az çalışılan vilayet bütçeleri adına anlamlı sonuçlara ulaşmasına oldukça katkı sağlayacaktır.

Araştırmanın Önemi

Tarihsel süreçte Tanzimat’tan sonra Osmanlı imparatorluğunun idari yapısında sürekli bir arayış ve değişim görülmektedir. Peş peşe yayınlanan vilayet nizamnameleri ve talimatnameler bu arayışın önemli bir göstergesi olarak kabul edilmektedir. 1846 da çıkarılan Vilayet nizamnamesi İstanbul’u kapsamamaktaydı. Çünkü tarihte İstanbul’un her zaman özel bir statüsü olmuştur. 1876 da çıkarılan yeni bir nizamname ile imparatorluktaki bütün vilayetlerin sancak ve kazaların durumu tekrar yapılandırılmıştır. Buna göre artık İstanbul’da özel yönetime sahip bir vilayet haline gelmiştir. İdari ve mülki yapı bir değişim geçirirken 1854 yılında İstanbul Şehremaneti (belediye) kurulmuştur. 1876 da Meşrutiyetin ilanından sonra İstanbul’un yönetimi için arayışlar devam etmiştir. 1908 de II. Meşrutiyetin ilanı sonra İstanbul’daki idari yapılanma ve statü tekrar tartışma konusu olmuştur. Benimsenen İstanbul’a tanınan ayrıcalıkların kaldırılması şeklinde olmuştur. Durum 1918 de netlik kazanmak zorunda kalmıştır. Bir komisyon kurularak Valilik makamının şehrin en üst yönetim birimi olması yönünde karar alınmıştır.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kütüphanesi (İBB) Osmanlı arşivinden temin edilen İstanbul vilayetinin 1333 (1917) tarihli İstanbul vilayeti (adi ve fevkalade) bütçesi yukarıda sözü edilen döneme rastlamaktadır. Çalışmada İstanbul vilayetinin 1333 (1917) tarihli İstanbul vilayetinin (adi ve fevkalade) bütçesi incelenmiştir.

İstanbul vilayetinin 1333 (1917) tarihli İstanbul Vilayeti (adi ve fevkalade) bütçesinde vilayet hususi idarelerinin vilayet için yapmış oldukları hizmetler ve bu hizmetlerin gerçekleştirilebilmesi için bütçeden ayrılan rakamsal tutarlar incelenmiştir. Bütçe ve içeriği incelendiğinde; ülkenin İstanbul vilayeti açısından sosyal ve iktisadi yapısını tanımlayan birincil kaynak olması ve imparatorluğun iktisadi yapısının gelir ve gider grupları açısından temsil ettikleri dönem hakkında yapılacak yorumlara iktisat tarihçilerine katkıda bulunması açısından önemli olduğu görülmektedir.

Çalışmada 1914 yılında uygulamaya giren idare – i umumiye-i vilayet kanunu muvakkati sonrasında batı tipi bir vilayet bütçesinin nasıl yapıldığı şekil ve muhteva açısından ele alınmış ve bu anlayış içerisinde yeni bütçe sistemine göre eğitim, sağlık, ziraat, yol yapımı, sanayi gibi yatırım ve harcamaların kamu hizmeti bağlamında devletin görevleri arasına girdiği ve imparatorluğun her anlamda sosyal politika yapısını benimsediği görülmektedir. Böylece Osmanlı İmparatorluğunun klasik dönemde vakıflar ve yardım severler tarafından yapılan harcamaların 1333 (1917) tarihli vilayet bütçeleri kapsamında kendisinin yaptığı görülmektedir.

Araştırmada Yöntem

Çalışma İstanbul Büyükşehir Belediyesi kültür varlıkları daire başkanlığı kütüphane ve müzeler müdürlüğü Atatürk kitaplığındaki Osmanlı Arşivinden temin edilen İstanbul vilayeti 1333 (1917) tarihli İstanbul (adi ve fevkalade) vilayet bütçesi (arşiv kaynağı) ve bu alanda yapılmış literatür çalışmalarına dayanmaktadır. İmparatorlukta daha önce yapılan bütçelerden daha farklı olarak hazırlanan ve günümüz bütçelerine daha çok benzeyen 1333 (1917) tarihli İstanbul vilayetinin (adi ve fevkalade) bütçesi şekil ve muhteva bakımından incelenmiştir.

Araştırmanın Amacı

Bütçeler devletin mali işlemlerini detaylarıyla ve kapsamlı bir bütün olacak şekilde görünmesini sağlayan önemli mali araçlardan bir tanesidir. Yapılan çalışmalar Teorik olarak Bütçelerin kamu mali idaresinden kurumsal, işlevsel ve iktisadi sonuçları açıkça tanımlanmasını sağlayacak şekilde sınıflandırılarak hazırlanmasının önemli bir gereklilik olduğunu göstermektedir. Mali tarihte, devletin mali işlemlerinin görülmesinde, iktisadi yapının şekillenmesinde oldukça önemli bir konuma sahip olan bütçelerin, Osmanlı İmparatorluğunda Tanzimat öncesinde hesap cetveli özelliği taşıyan belgeler olduğu görülürken, Tanzimat sonrasında gerçek niteliğine kavuşmuş olduğu görülmektedir.

1913 yılında yürürlüğe giren İdare-i Umumiye-i Vilayet kanununun muvakkati sonrasında batı tipi bir vilayet bütçesinin nasıl yapıldığının şekil ve muhteva bakımından incelenerek devletin kamu hizmetlerini devlet görevi olarak nasıl benimsediğini ve imparatorluğun her anlamda sosyal politika yapısını ülkede ne şekilde işlettiğinin içerik ve muhteva bakımından göstermektir.

Literatür Taraması

Osmanlı bütçeleri ile ilgili kaynak taraması sürecinde özellikle Süleyman diken tarafından hazırlanan "Osmanlı bütçeleri üzerine bir bibliyografya denemesi" isimli çalışma ve sadık fatih torun tarafından hazırlanan "Tanzimat sonrası Osmanlı taşra idaresi üzerine bir bibliyografya denemesi" isimli çalışmalar özellikle dikkat çekmektedir. Çalışmanın ilki 2015 yılı ikincisi ise 2018 yılında yapılmıştır. Çalışmaların amacı son dönemde bu alanda yapılan çalışmaların dikkate değer bir şekilde artması ve bu çalışmaları bilim insanlarına tanıtmak amacıyla bir bibliyografya çalışması şeklinde yapılmış olduklarıdır. Literatür taraması sırasında yapılan çalışmaların vilayet salnameleri, daha çok vilayet nizamnameleri, Tanzimat dönemi, idari ve ekonomik yapı, muhassıllar, Osmanlıda merkezîyetçilik, meşrutiyet, yerel yönetimler ve bütçe ile ilgili çalışmalardan oluştuğu görülmektedir. İstanbul vilayetinin 1333 (1917) tarihli İstanbul vilayeti (adi ve fevkalade) bütçesi isimli makale çalışmasında mümkün olduğunca kaynak taraması yaparak bu çalışmanın zengin bir literatür araştırmasıyla teorik anlamda daha sağlıklı bir şekilde şekillenebilmesi için dikkatli bir metodoloji takip etmeye çalışılmıştır.

Konu ile ilgili literatür taraması dikkate alındığında Osmanlı imparatorluğunda özellikle 19. Yüzyıl bütçeleri üzerine yapılan bibliyografya (literatür) eksikliği göze çarpmaktadır. 1333(1917) İstanbul vilayeti adi ve fevkalade bütçesi isimli çalışmanın devlet bütçelerinin tamamlayıcı bir unsuru konumunda olması sebebiyle diğer bütçe örneklerine konu ile ilgili olarak iktisat tarihçilerine karşılaştırılmalı perspektiften yaklaşma imkânı sunması açısından önemli olacağına ve literatüre yeni bir atıf kaynağı olarak referans olacağına inanmaktayım. Mali tarih alanında bütçe ile ilgili çalışmalar Ömer Lütfü Barkan'la başlamış olup bunu Halil Sahillioğlu, Tevfik Güran, Ahmet Tabakoğlu, Yavuz Cezar, Mehmet Genç, Edhem Eldem, Gülfettin Çelik, Baki Çakır ,Şevket Pamuk, Linda Darling, Erol Özver, Caroline Finkel, Rhaads Murphey, Aslıhan Nakiboğlu, Kerim Sarıçelik, Yakup Akkuş F. Sadık Torun, Hüseyin Güçlü Çiçek, Süleyman dikmen, Şahin Yeşilyurt, Mehmet Cural, Ali Gökhan Gölçek, Suat Temelli ,Selda Kılınç, Uğur Eser, Mehmet Genç, Harun Şahin, Kıvanç Karaman, Şevket Pamuk, Esra Siverekli ..... vb isimli araştırmacılar yapmış oldukları çalışmalarla takip etmiştir.

İstanbul vilayeti 1333 (1917) tarihli İstanbul vilayeti (adi ve fevkalade) bütçesi isimli Makale çalışmasında önce bütçe ile ilgili tarihsel gelişim teorik olarak verilecek, sonrasında 1333 (1917) tarihli İstanbul vilayeti (adi ve fevkalade) bütçesi içerik ve şekil açısından analiz edilecek ve sonuç bölümüyle çalışma tamamlanacaktır.

BÜTÇE KAVRAMI VE BÜTÇENİN TARİHSEL GELİŞİMİ

Bütçeler devletin gelir ve gider kalemleri arasındaki ilişkiyi göstermeleri bakımından her zaman önemli olmuştur. Bütçeler aynı zamanda bir ülkenin hukuki, siyasi, mali, iktisadi, sosyal alanlarında önemli sorumluluklar üstlenmiştir. Bütçeler tarihsel süreçte bu önemli rollerini günümüze kadar devam ettirmişlerdir. "Modern parlamenter sistemlerde bütçeler, yürütme organının yasama organından aldığı yetkiyle kamu harcamalarının yapılmasına ve bu harcamaların karşılanmasında kullanılan kamu gelirlerinin toplanmasında önemli olmuştur." (Yeşilyurt ve Cural 2015: 160)

Bütçe "Fransızca Bougette kelimesinden dilimize geçmiştir. Bu kavram bütün Avrupa ülkelerinde de benzer şekilde kullanılmıştır. İngilizce'de Budget, Almanca'da Haushaltplan olarak kullanılan bu kavram, küçük çanta,

“para torbası” hücre, çekmece anlamına gelmektedir. Sözü edilen çanta terimi İngiltere Parlamentosu’nda önceki dönemlerde bütçe hazırlanma sürecinde bir ritüele dönüşmüştür.” (Gökçek, 2014: 133.)

“Bütçe kavramının batı ülkelerinde ortaya çıkarak geliştiği iddia edilmiştir.” (Yeşilyurt ve Cural, 2015: 160).

Bütçeler böylece “genel politikanın ve iktisat politikalarının bir aracı olarak kabul edilerek devletin gelir ve gider tahminlerini içeren sağlıklı mali kaynaklar olarak bir toplumun milli bütçesi olması özelliğini kazanmıştır (Temelli, 2007: 5).

Bütçe alanındaki ilk önemli gelişme “1215 tarihinde ilk yazılı belge olan Magna Carta büyük ferman anlaşmasıdır. Bu anlaşmaya göre vergilemenin ancak Avam Kamarası tarafından konulabileceği belirtilmiştir.” (Çataloluk, 2008. 85).

“İlerleyen süreçte kamu harcamalarının belirlenmesinde kısıtlamalar getirilmiş ve bütçe gelir ve giderlerinin her yıl mecliste görüşülmesiyle bütçe hakkı ortaya çıkmıştır. Sonrasında vergi toplama ve gider yapma yetkisi olan bütçe hakkının kurumsallaşmasında Amerika bağımsızlık Savaşı ve Fransız İhtilali sonrasında yapılan anayasa düzeltmeleri etkili olmuştur.” (Yeşilyurt ve Cural, 2015: 160).

Batı toplumlarında bütçe hakkı kavramı “Mutlak monarşilerden temsile dayalı modern ulus devlete geçişte hem işlevsel rol üstlenmiş hem de bu önemli değişimin en önemli göstergesi olmuştur. Geleneksel olarak yasama organının yürütme organına gelir toplama ile gider yapma yetkisini ve görevini kapsayan bütçe hakkının devletlerin kamu maliyesi kavramlarına bağlı olarak farklı anlam ve işlevleri üzerine aldığı görülmektedir.” (Bağlı, 2012: 41).

Bütçe hakkı “ modern ulus devlet, kapitalizm ve parlamento- bütçe ilişkisi kavramlarıyla gelişmiştir. Bütçe hakkı bu faktörler ve dönemler dikkate alınarak analiz edilmelidir.” (Doğan ve Şentürk, 2017: 356).

Bütçe hakkını geliştiren modern ulus devlet, Kapitalizm aydınlanma, parlamento-bütçe kavramları, bütçe hakkını, “egemenlik, mali egemenlik kavramıyla bütünleştirmiştir. Millî egemenlik sosyal iktisadi ve mali alanda meydana gelen gelişmelerle bütçe hakkının önemi artmış, toplumun yönetim erkiyle doğrudan ilişki yolu açılmış ve toplumsal yapının şekillenmesinde önemli gelişmeler olmuştur.” (Yeşilyurt ve Cural, 2015: 160).

“Tarihsel süreçte İngiltere ve Fransa temelli olarak ortaya çıkan ve ideal bir model olarak yılın ikinci yarısında kabul gören ulus devlet” (Zabunoğlu, 2018: 546) anlayışı sadece Avrupa ülkelerini değil dünya ülkelerini de etkileyerek devletlerin siyasi yapılanmalarında oldukça önemli olmuştur. Bu değişikliklerden birçok ülkenin etkilendiği görülmektedir. Osmanlı İmparatorluğu bu ülkelerden birisi olmuştur. Dünyada yaşanan ulus devlet ve kapitalizmden oldukça fazla etkilenmiştir. 19. Yüzyılın ikinci döneminden sonra Osmanlı İmparatorluğu içte ve dışta meydana gelen yeni oluşumlar yönünde, Osmanlı İmparatorluğu ekonomi politisinin klasik dönemden daha farklı bir yapıda şekillenmesine gayret göstermiştir. “Yüzyılın ikinci yarısından sonra iç ve dış etkenlerle karşılaşılacak yeni sorunlarla birlikte iktisadi ve siyasi anlamda merkezileşme ve kapitalist eğilimlerin ön plana çıktığı, Batılı Referanslarla belirlenen ve İmparatorluk anlayışının yerine ulus devlet paradigmasının Osmanlı

İmparatorluğu'nun ekonomi politiğin de giderek ağırlığını hissettirdiği görülmektedir. İç ve dış dinamiklerin şekillendirdiği bu süreç imparatorluğun son dönemlerine kadar kendini hissettirecektir" (Bulut, 2012: 88).

"Osmanlı İmparatorluğu, Tanzimat'la birlikte geleneksel devlet anlayışı ve yönetimini terk ederek mali merkeziyetçiliğin ön plana çıktığı modern devlete doğru atılan güçlü bir adımı temsil etmiştir. Tanzimatla birlikte Osmanlı İmparatorluğu ülkenin karşı karşıya kaldığı mali, idari ve askeri problemlerden kurtulmak için Batılı devletlerin izledikleri yolları takip etmeye ve geleneksel sistemi değiştiren reformlar yapmaya yönelmişlerdir." (Sarıçelik, 2013: 18).

Yaşanan bu süreçte İmparatorluğun karşı karşıya kaldığı sonuçların temelinde mali sebepler olduğu gösterilmiştir. Mali anlamda "mali tarihin temel verilerini oluşturan bütçeler ve bütçe uygulamalarının" (Kılıç, 2000: 193) mali tarih açısından önemli olduğu görülmüştür. Çünkü Tanzimat'la birlikte Osmanlı İmparatorluğu'nda Batılı anlamda bir bütçe geleneğinin doğduğu görülmektedir. Aşağıda Osmanlı İmparatorluğu'nda Bütçenin Tarihsel Gelişim süreci verilerek Modern Devlet bütçeleri ve Vilayet Bütçelerinin nasıl hazırlandığı açıklanarak, 1333 yılı İstanbul vilayetinin Adi ve fevkalade bütçesi analiz edilecektir.

OSMANLI İMPARATORLUĞU'NDA BÜTÇENİN GELİŞİMİ

"Osmanlı İmparatorluğu'nda hazinenin yıllık gelir ve gider rakamlarının gösterildiği cetveller kullanmıştır. Sahili oğlu bu cetvellerin, Tanzimat dönemine kadar hazinenin gelir ve giderlerini gösteren tablolar olduğunu ve modern anlamda bir bütçeye temsil etmediklerini ifade eder." (Yeşilyurt ve Cural, 2015: 161).

"Osmanlı İmparatorluğunda sözü edilen bu bütçelerin envanter ya da kesin hesap mahiyetinde olduğu, çoğunlukla yıl sonunda tutulan hesap özetlerini niteliği taşıdıkları için günümüzde kullanılan bütçe anlamına karşılık gelmediği Ahmet Tabakoğlu tarafından ifade edilmiştir." (Tabakoğlu, 2003: 180).

Osmanlı İmparatorluğunda Tanzimat'a kadar gelir ve giderlerin tutulduğu defterlerin olduğu bilinmekle beraber günümüzdeki manasıyla bir bütçe anlayışının gelişmediği görülmektedir. Bunun sebepleri olarak, "Osmanlı İmparatorluğu bütçelerinin birer iktisat ve maliye politikası aracı olarak düzenlenmiş olmaktan ziyade sadece, imparator nezdinde hesaplara kesinlik kazandırılmayı amaçlaması, birbirini izleyen mali yıllarda sürekli düzenlenmiş belgeler olmaktan çok tesadüfen korunabilmesi bir takım kısmi göstergeler oluşu, gelir ve gider kalemleri arasında tekdüzeliğin olmayışı, merkezi devlet dışı bütçeleri içermeyişi, birtakım muhasebeleştirilmemiş gelirlerin varlığı, ... gibi unsurlar" gösterilmektedir (Eser, 1982: 170-171).

Günümüz parlamenter sistemlerinde bütçelere bakıldığında Klasik bütçe ilkelerinden kabul edilen "birlik ve genellik ilkelerinin etkin olduğu görülmektedir." (Söyler, 2006: 188).

Bu ilkelere göre bütçeler "bir bütün olarak kabul edilerek, bütçede yer alan harcama grupları dikkate alınarak, gelir tahsisi yapılmamakta, gelirler gayrisafi usul çerçevesinde gelir ve giderler mahsup işlemi yapılmadan kaydedilmektedir." (Yeşilyurt ve Cural, 2015: 161).

Osmanlı İmparatorluğunda bütçelerde "tahsis ilkesi" (Keskinlik, 2003: 323) "gayrisafilik ilkelerinin dikkate alınmadığı" (Ağar, 2007, s. 380) "Cumhuriyet dönemi bütçelerine kadar da birlik ve genellik ilkelerinden uzak bir anlayışla bütçeler hazırlanmıştır" (Eroğlu, 2010: 69).

Devletler varlıklarını devam ettirebilmek için çeşitli gelirlere sahip olmak zorundadır. Osmanlı İmparatorluğu'nda da devlet gelirleri her zaman önemli olmuştur. Osmanlı İmparatorluğu'nda bütçe gelirleri "Aşar, cizye, zekât ve haraç olmuştur." (Çataloluk, 2015: 499).

Osmanlı İmparatorluğu Merkez Bütçesi " Divanı Hümayun ve buna bağlı kalemler, Şeyhülislam ve İlmiye Teşkilatı, askeri Teşkilat, defterdarlık ve maliye teşkilatlarının giderlerinin ödemelerinden meydana gelmiştir." (Parlak ve Parlak, 2012: 22). Merkez bütçesine ek olarak, "eyalet ve vakıf bütçeleri mevcut olup, Merkez bütçeleri bu bütçelerden aktarılan gelirlerle hesaplanmıştır. Vakıflarla, eyaletler sahip oldukları gelirlerle harcamalarını finanse edip, elde ettikleri gelir fazlalarını merkeze aktarmışlardır. " (Yeşilyurt ve Cural, 2015: 161). Osmanlı İmparatorluğunda Merkez Bütçeleri, "Birçok Kamu Hizmetinin yerelde ve yerinden, özel kesim yani vakıflar sayesinde oluşturulması sonucunda hacim olarak biraz küçük kalmıştır" (Parlak ve Parlak, 2012: 22). Osmanlı İmparatorluğunda mali sistemin işleyişinde elde edilen gelirlerin hepsinin bütçede yer almadığı görülmektedir. Ülkede çeşitli bölgelerden elde edilen vergi gelirlerinin "Tımar, zeamet, has şeklinde birtakım ayrıcalık ve vergi indirimleri durumunda askeri ve idari hizmetlerin yapılması için ayrıldığı, birazının da kültürel, dini ve toplumsal anlamda giderilmesi gereken ihtiyaçlara kullanmak için vakıflara verildiği görülmektedir." (Barkan, 1953: 243-246) Osmanlı İmparatorluğunda "merkezi bürokrasi, yargı örgütü ve taşra yönetiminde çalışan kadrolara yapılan maaş ödemelerini tımar sisteminin karşıladığı ve bu kadrolarda tahsis edilen harç, avaid ve caiz gibi bir takım gelirlerin de bütçelerde yer almadığı bilinmektedir." (Yeşilyurt ve Cural, 2015: 161). Osmanlı İmparatorluğunda tarihsel süreçte modern anlamda bütçe hakkının elde edilmesinde oldukça geç kalındığı, İmparatorluğun ilk dönemlerinde bütçeyle ilgili gelişmeler olmasına rağmen yasal anlamda bütçe hakkıyla ilgili çalışma olmadığı, Osmanlı İmparatorluğunun bütçe hakkı kavramını kullanabilmesinin". 19. Yüzyılda gerçekleştiği görülmektedir. Bütçe hakkı I. Meşrutiyet döneminde hazırlanan 1876 anayasası ile kazanılarak anayasa da vergilerin kanuna uygun olması, bütçe, vergilerin senelik olması, bütçeden bölümlerin gelir ve gider bölümleri halinde onaylanması, ilkeler ve kesin hesap kanunu ile Sayıştay denetiminin düzenlendiği görülmektedir. Sözü edilen hükümlerin uygulanması için 1908 II. Meşrutiyet dönemi bekleneyecektir." (Çiçek ve Dikmen, 2015: 83). "Osmanlıda bütçe hakkıyla ilgili gelişmeler batıda halk hareketiyle meydana gelen kurumsal gelişmeden ziyade Osmanlı merkezi yöneticiler tarafından devletin kurtarılması amacıyla yönelik düzenlemelerden oluşmuştur." (Yılmaz ve Biçer, 2010: 204) "1908 Kanuni Esasiyle birlikte bütçe hakkı Mebusan Meclisi ile Ayan Meclisinden meydana gelen Meclisi Umumiye verilmiştir. Kanuni Esaside yasal dayanağı olmadan kimseden vergi, resim adı altında para tahsil edilemeyeceği, devlet gelir ve giderlerinin her yıl muvazene-i umumiye kanunu ile onaylandıktan sonra uygulanacağı ve vergilerin tahsiline bütçe kanunu ile her yıl yeniden izin verileceği belirtilmiştir." (Şahin, 2013, s.862)Osmanlı İmparatorluğunda modern anlamda hazırlanan ilk bütçe "1863-1864 mali yılı bütçesi olarak kabul edilmiştir." (Çiçek ve Dikmen, 2015: 88).

Osmanlı İmparatorluğunda hazırlanan bütçelerde ülkenin iktisadi, sosyal, siyasi koşulları dikkate alınarak bütçe geleneğinin dışına çıkmamaya özen göstererek “iktisadi buhran ya da olağanüstü dönemlerde hazırlanan bütçelerin çoğu zaman açık vermesi durumunda bile aynı seneye ait birden fazla bütçe hazırlamışlardır.” (Yeşilyurt ve Cural, 2015: 162). Buraya kadar yapılan açıklamalar dikkate alındığında; Osmanlı İmparatorluğunda mali alanda bütçe analizlerini yapmanın araştırmacı için çok da kolay olmadığı anlaşılmaktadır. “Tarihsel sürecin uzun bir zaman dilimini kapsaması , bu zaman diliminde bütçe verilerine ulaşamaması, Osmanlı İmparatorluğunda fiyat artışları sebebiyle paranın değerinde meydana gelen değişiklikler ....vb sorunları araştırmacının araştırma sırasında zorlandığı önemli unsurlar olduğu görülmektedir.” (Yeşilyurt ve Cural, 2015: 162).

OSMANLI İMPARATORLUĞUNDA 17. YÜZYILDA BÜTÇE GELİŞİMİ

Osmanlı İmparatorluğunda mali sistemin en önemli unsurlarından birisi olan bütçe uygulamalarında 16. Yüzyıl bütçeleri “modern anlamda bütçeler olarak değil de merkezi devletin (merkez ve taşra) gerçekleşen gelir ve giderlerini yansıtan belgeler olarak kabul edilmektedir.” (Karaman ve Pamuk, 2009: 28). 17. Yüzyılda ise Osmanlı İmparatorluğu Avrupa da ve Dünya da meydana gelen siyasi ve iktisadi unsurların etkisiyle birçok farklı alanda reformlara gitmiş ve bu alanlardan bir tanesi de mali sistemlerdeki yapılanmalar olmuştur. Osmanlı İmparatorluğu yapmış olduğu çalışmalarla “vergi sisteminde reformlar gerçekleştirmiş, mali örgütlenmelerde ve mekanizmalarda yeniden yapılanmaya başlamıştır.” (Bayraktar, 2003: 116). Bu yapılanma sonucunda 17.Yüzyılda bütçelerde “merkeziyetçi yapıya gidiş sonucu taşra eyaletlerinin gelir ve gider hesapları merkez maliye teşkilatının kalemlerine dağıtılmıştır.” (Yeşilyurt ve Cural, 2015: 162) Merkez maliyesini yansıtan bütçe gelirleri “ mukataa, cizye, avarız ve ağnam olarak tanımlanmıştır. “(İslam Ansiklopedisi, (islamansiklopedisi.org.tr). Osmanlı İmparatorluğunda, imparatorluğun gelir kaynakları arasında “vergi birimi olarak tanımlanan mukataalar, devletin finansman ihtiyacı çerçevesinde çeşitli uygulamalara konu olmuştur. Özellikle malikâne uygulamaları, uzun süren sefer ve savaşların yarattığı finansman sorununu giderme anlamında önemli bir rol oynamıştır.” (Özbay, 2009: 2108)

Bütçe gelirlerinden bir diğeri ise Osmanlı İmparatorluğunda, kökeni şeriata dayanan bir vergi uygulamasıdır. Bu vergi “ düzenli vergiler dışında olağanüstü durumlarda Reayaya götürülecek ek hizmetler karşılığı olarak alınmıştır.” (Akyüz Orat, 2012: 220). Avarız vergilerinin “miktarının belirlenmesinde devlete esneklik sunması, önemli olmuştur. Bu esnekliğe rağmen avarız vergisi optimal vergi sınırını aşmamıştır. Bu yüzden randıman alınamadığı görülmüştür.” (Yeşilyurt ve Cural, 2015:162).

Osmanlı İmparatorluğunda Avarız bu şekilde kullanılırken, devletin bütçe açıklarının devam ettiği görülmektedir. Açıklara rağmen imparatorluk avarıza başvurmamıştır. Avarızın yerine “iç borçlanma, harcamaları kısmak, maaş ve ulufelerin geciktirilmesi yoluyla devletten alacağı olanlara gelecek yıllarda ödemek üzere hazine tezkireleri verilmesi daha uygun bulunmuştur.” (Genç ve Özvar, 2006: 16-17). Tarihsel süreçte Osmanlı İmparatorluğunda 17. yüzyıl, İmparatorluğun “ hem hükümet yönetimi hem de toplumun dirlik ve düzenliliğini şekillendiren unsurlar bakımından devlette klasik kuralla idare şeklinin ortadan kalktığı önemli bir dönemi temsil etmiştir. “ (Akdağ, 1966: 212).

“17. Yüzyılda, Osmanlı İmparatorluğunda imparatorluk savaşlarla yeni yerler kazanırken bütçe gelirlerini artırmış diğeri bir yandan da savaş harcamalarının yükselmesiyle, yeni feth edilen yerlerde yeni teşkilat yapılarının oluşturulması, idari yapının geliştirilmesi ve bu düzeni korumaya çabalamak ülkede bütçe harcamalarının artma sebebi olmuştur. 17. yüzyılda imparatorluk uzun ve maliyetli savaşlar dönemine girerken, bir yandan da duraklama dönemi bitip gerileme dönemi başlamıştır.” (Gökbunar, Gökbunar ve Uğur, 2010: 74).

Osmanlı İmparatorluğunda bütçe harcamalarını etkileyen bir diğeri önemli unsur. “Taşra da merkeze karşı denge oluşturan bir güç odağı kavramı olarak tanımlanan ayanlar olmuştur. Merkezi siyasi iradenin padişahattan padişahın hane halkı ile vezir ve paşalara geçtiği 17 ve 18. Yüzyıllarda yerelde de gündelik yaşamda Merkezi İdarenin gücü azalırken ayan ailelerinin etkisi artmıştır.” (Güven, 2016: 65).

Ayanların bu döneminde “ayan ve erkânın lüks harcama tutkusu, orta gelirli insanların bu harcama alışkanlığına özenmesi, devletten daha fazla kamu hizmeti talebi ve kamu harcamalarının yükselmesine sebep olmuştur.” (Yeşilyurt ve Cural, 2015: 163).

Osmanlı İmparatorluğunda 17. yüzyılda yerel düzeyde önemli bir iktisadi güce ulaşan “ayanlar, vergi gelirlerinin toplanmasında, iktisadi üretim güçlerini üretimi yeniden örgütleyerek ya da üretim ilişkilerini dönüştürerek değil de devlet adına vergi toplayarak sağladıkları için Osmanlı İmparatorluğunda yönetim merkeziyle karşılıklı bağımlılık içinde hareket etmişlerdir.” (Bulut, 2012: 78).

17. Yüzyıla genel olarak bakıldığında, iktisadi ve mali şartların imparatorluğu askeri, idari ve sosyal olgular içeren birçok mali soruna yol açarak devlet hazinesini borca soktuğu görülmektedir.” (Sarıçelik, 2013: 17). Ve sonrasında imparatorluk bu sorunlara çözüm bulabilmek için merkezîyetçi mali reformlara başvurmak zorunda kalmıştır.

Osmanlı İmparatorluğu merkezîyetçi reformların meydana getirdiği artan kaynak ihtiyacını “iç borçlanma, tağşiş gibi faaliyetlere başvurmaya zorlamıştır.” (Kuruca ve Kara, 2009: 954-958).

OSMANLI İMPARATORLUĞUNDA TAĞŞİŞLER

Osmanlı imparatorluğunda tağşişler “Askeri harcamalar ve savaşların finansman güçlükleri, iç parasal iktidarsızlık, isyanlar, devlerin vergi gelirlerinin düşmesi, hazineye ek gelir sağlanmak istemesi, Avrupa’dan Asya’ya deniz yolunun bulunmasından sonra imparatorluk üzerinden geçen transit ticaret yollarının okyanuslara kayması sebebiyle buradan elde edilen gelirin azalması, yenedünyadan gelen büyük miktarda altın ve gümüşten sonra Osmanlı Gümüş Madenlerinin gerileyerek kapanması, Devlet vergi gelirlerinin güneş takvimine, harcamalarını ise ay yılını esas alan hicri takvime göre yaptığı için 2. ilkinden 11 gün kısa olduğu için hazinenin her 34 yılda bir ödemelerinin gelirlerini aşması ve bu sebeple savaş yıllarında hazinenin mali olarak sıkışması sebebiyle yapılmıştır.” (Erdem, 2006: 15).

Osmanlı İmparatorluğunda 17. yüzyılda bir diğeri finansman kaynağı ise iç hazineden kullanılan finansman desteği olmuştur. “Osmanlı İmparatorluğunda mali sistem merkezi hazine (hazine-i amire), tımar alanları ve padişah hazinesinden (iç hazine) oluşan bir sistemdir. Tımar sisteminin zayıflamasıyla tımarlardan sağlanan vergi gelirleri azalınca bütçe açıklarının finansmanında iç hazine kaynakları kullanılmıştır. Padişaha ait olduğu kabul edilen ve

coğrafi sınırlarının genişlediği dönemlerde oldukça zenginleşen iç hazineden merkezi hazineye nakit para, altın gümüş gibi değerli madenler aktarılmıştır.” (Alper ve Anbar, 2010: 29). Sonuç olarak Osmanlı İmparatorluğu 18. Yüzyılın başlarına geldiğinde iç hazinenin kaynakları tükenmiş ve yeni finansman kaynaklarına başvurmak zorunda kalmıştır. Tarihsel süreçte Galata Osmanlı İmparatorluğu mali sisteminde bir finans merkezi ve kapitalist sistemin gelişmesi açısından oldukça önemli olmuştur. Galata 2. özelliği bünyesinde taşımıştır. Ve kapitalist sistemin Osmanlı İmparatorluğunda gelişimini yapmış olduğu faaliyetlerle hızlandırmıştır. Bu süreçte birincisi “Osmanlı İmparatorluğunda dış borçlanmada aktif rol oynayan yabancı bankalar ve bu bankaların araçları yerli kurum ve bankerler, Osmanlı kapitalist ilişkilerin gelişiminin sonucunda oluşan borçlanma mekanizması ikincisi ise, 19. yüzyılda Avrupa sermayesinin Osmanlı borçlanması üzerindeki etkisiyle Galata borsasında değerlendirilen hazine tahvilleri ile düzenlenmesi ve böylece Galata’nın yerel para kapitalistlerinin Dünya kapitalizmine açılmada oynadığı rol olmuştur.” (Ergüder, 2013: 261). Osmanlı İmparatorluğunda Galata Bankerlerinin bu kadar hızlı yükselmesi Osmanlı İmparatorluğu’nun bütçe problemleri sonucunda meydana gelen bütçe açıklarının da iktisadi dengeleri bozması sonucunda gerçekleşmiştir.

17. yüzyıl Osmanlı İmparatorluğu’nda mali problemlerin aşılamadığı görülmektedir. İmparatorluğun gelenekçi özelliği ve duraklamış olan iktisadi, askeri, mali, siyasi yapısı sebebiyle rasyonel politikalar takip edemedikleri sorunlarını, köklü çözüm yollarıyla halledemedikleri, bütçe açıklarını sağlıklı bir vergileme sistemiyle gideremedikleri görülmektedir. Bu olumsuzluklar yüzünden 17. yüzyıl mali bunalımının bütçelerde meydana gelen açıkların artan harcamalarla ülkeyi daha da ağırlaşan bütçe açıklarına terk ettiğini, ayrıca uzun, yıpratıcı ve maliyetli savaşların bütçe üzerindeki olumsuz etkilerini söylemek mümkün olmaktadır.

18. YÜZYILDA OSMANLI İMPARATORLUĞUNDA BÜTÇE

18. yüzyılın ilk dönemlerinde Osmanlı İmparatorluğu’nda iktisadi yapının biraz daha toparlanma çabalarına girmiş olduğu iktisat tarihçileri tarafından yapılan çalışmalardan anlaşılmaktadır. Çalışmalarda bu yüzyılın iki aşama da değerlendirildiği görülmektedir. Birinci dönem, “Savaşlarda alınan galibiyetler ve iktisadi yapının dengede olduğu süreçtir. Bu dönemin bütçelerinde problem olmama sebebi ise, tımar sisteminin bozularak vergi kaynaklarının mukatalaştırılması, bütçenin nakdi gelir kaynaklarına yönlendirilmesi yüzünden olmuştur.” (Genç, 2013: 201). İkinci dönem ise 18. Yüzyılın ikinci yarısına doğru karşılaşılan savaşlar ve savaşların finansmanı için yapılan büyük rakamlı harcama tutarlarının Osmanlı İmparatorluğu maliyesi üzerinde büyük bir yük meydana getirmesi ve bunun ülkenin iktisadi ve mali dengesini bozmasıdır. Savaşlar sebebiyle iktisadi ve mali dengenin bozulması bütçe açıklarının da hızla süreklilik kazanmasına yol açmıştır.” (Yeşilyurt ve Ural, 2015: 165).

İmparatorlukta mali sistemin bütçe açıklarının süreklilik kazanması ülkenin yeni finansman kaynaklarına yönelmesine sebep olmuştur. Bunlardan bir tanesi “iltizam sistemi klasik dönemde tımar rejimi dışında İmparatorlukta uygulanan bir mali-idari uygulamadır. Vergilerin belirli bir meblağ karşılığında iltizama verilmesidir.” (Ergenoğlu ve Sofracı, 2017: 183-184).

Bir diğer uygulama malikâne sistemidir. Bu sistem Osmanlı mali tarihinin 18. yüzyılını etkileyen en önemli gelişmelerden bir tanesi olmuştur. Malikâne sistemi “iltizamların ömür boyu kaydı hayat şartıyla

verilmesidir.1695 yılında yayınlanan bir ferman ile 18. yüzyılda mukataalar malikâneye dönüştürülmüştür.” (Batmaz, 1996: 41).

Malikâne dışında bir diğer uygulama ise tağşişlerdir. “Tağşişler kısa dönemde tedavüldeki sikkelerin ve gümüşün itibari değerini yükselterek gümüş darlıklarına karşı belirli bir rahatlama getirmekteydi. Fakat er geç fiyat artışına sebep olacağı için sağladığı rahatlık uzun sürmeyecektir.”(Özcan, 2005: 239). Tağşişler enflasyonun yanı sıra İmparatorluğun dış ticaret hacmine olumsuz etkide bulunarak ülkenin vergi gelirlerinin azalmasına sebep olmuştur. Bu dönemin bir diğer finansman kaynağı eshamdır. “Esham yıllık karın sabit bir kısmı ömür boyu şartıyla satılmıştır. Esham da, mukataalar emanet yoluyla devlet tarafından işletilmiş elde edilen yıllık kar paylara ayrılıp peşin bedelle satılmış, geri kalan kısım mal devlet tarafından asker ve diğer görevlilerin maaşları ve bazı devlet giderleri için harcanmıştır. Faiz, her sehim için yıllık 2000 ya da 2500 kuruşluk Standart birimler halinde belirlenerek ödenecek muacceleler miktarları da faiz tutarının katları halinde, her grup esham için genellikle faiz tutarının katları şeklinde her grup esham için genellikle beş altı katı şeklinde defterdarlık tarafından tayin ve ilan edilmiştir.” (Alper ve Anbar, 2010: 34).

“Osmanlı İmparatorluğu bu süreçte, ayanlar, sarraflar ve malikânecilerle mücadele etmek zorunda kalmıştır. İmparatorlukta bu dönemde brüt kamu gelirlerinin sadece 4/1’i masraflar çıkarıldıktan sonra net vergi gelirlerinin ise sadece 3/1’inin merkez devlet hazinesine girdiği kalan kısmın ise ayanlar, sarraflar ve malikânelerin eline kaldığı ifade edilmektedir.” (Yeşilyurt ve Cural, 2015:165).

Osmanlı İmparatorluğunda bu dönemde görülen en önemli gelişmelerden bir tanesi “bazı tüccar ve esnafın terekeleri ve mal varlıkları üzerine müsadere yoluyla el konulmuş ve zaman içinde hız kazanmıştır.” (Çetin, 2003: 164) 18. yüzyılın bütçe dengelerinin inişli çıkışlı bir yapı sergilediği görülmektedir. Bunun en önemli sebebi de savaşların olması, bütçe giderlerinin artması ve imparatorluğun ağır bir mali bunalımla karşı karşıya kalma sebebi olmuştur.

19. YÜZYILDA OSMANLI İMPARATORLUĞUNDA BÜTÇE

Osmanlı İmparatorluğunda 19. Yüzyılda imparatorlukta “devlet otoritesinin zayıfladığı, ordunun yapısının bozulduğu, toprak ve vergi sisteminde meydana gelen problemlerin ortaya çıktığı , nüfus artışı, enflasyon.....vb. bir çok sorunun imparatorluğu hızla dağılma ve parçalanma sürecine soktuğu görülmektedir.”(Karabulut, 2016: 50).

Ülkenin bu problemlerle uğraşması sürecinde XVII. Yüzyılın 2. yarısından sonra Osmanlı İmparatorluğunda iktisadi, mali, askeri yapılanmayla desteklenen ayanlar,1808 yılında imparatorluğun karşısında önemli bir güç olarak görülmeye başlanmıştır. Senedi İttifak, “İmparatorluğun kendi durumundan kaynaklanan şartların bir sonucu olarak ortaya çıkmış ve bu belgenin ilk hukuk devletine doğru gidişi ve bir utanç belgesi olduğu şeklinde ifade edildiği görülmektedir. 7 Ekim 1808- 17 Şaban 1233 tarihinde Senedi İttifak imzalanmıştır.” (Arslan, 2013: 79-83) Senedi İttifak “Alemdar paşanın 4 ay süren yönetiminden sonra, hükümsüz bir belge haline gelerek geçerliliğini kaybetmiştir.”(Önsoy, 1986: 37).

Osmanlı İmparatorluğunda devlet karşı karşıya kaldığı “mali sıkıntılardan kurtulabilmek, gerilemeyi engelleyebilmek, iktisadi ve mali anlamdaki hakimiyeti tekrar kazanabilmek için siyasi, askeri, ekonomik, kültürel ..... vb. birçok alanda, ıslahatlara yönelmiştir. Yapılan ıslahatların özellikle basın, yayın, edebiyat, tiyatro, sosyal hayat, eğitim, öğretim, kent, insan, aile, nüfus, askeri yapı, yabancı ve kültürel müesseseler, sosyal ve mali yapı üretim, ulaşım ve ticari etkilerde bulunduğu görülmektedir.” (Karabulut, 2016: 63).

Bu süreçte III. Selim yönetimi reformları dikkat çekmektedir. III. Selim kendi yönetimi sürecinde iktisadi sorunları çözebilmek için çeşitli askeri ve mali reformlara başvurmuştur. Reformlarda dikkat çeken iki özellik olmuştur. Birincisi iktisadi düzenlemelerin mevcut sorunlara yönelik çözüm arayışı içinde olması, ikincisi ise iktisadi reformların önem verilen konulara göre şekillendirilmesidir.” (Karta, 2014: 45). “III. Selim döneminde merkezîyetçi yapıyı güçlendirmek için başlanan iktisadi ve mali reformlar uzun vadede Osmanlı İmparatorluğu için yararlı olmuş ve 1839 Tanzimat Fermanıyla biraz daha ileriye taşınmıştır.” (Yeşilyurt ve Cural, 2015: 167). Bu süreçte; “Gümrük gelirlerinin daha çok iç gümrüklerden sağlandığı, Tarım Gümrük Gelirlerinin arttığı, bu dönemin bütçe gelirlerinin daha çok, üretim ve ticaret üzerinde sağlandığı, yapılan harcamaların ise daha çok askeri harcama ve borç ödemelerine ayrıldığı görülmektedir.” (Nakiboğlu, 2010: 4-5).

Bu süreçte devlet gelir ve giderlerinin artış sebeplerini, “iktisadi ve mali gelişmeye bağlamak mümkündür. Tarım ürünleri üretimi artışı ve buna bağlı olarak 1838 sonrası Liberal dış ticaret rejimi altında ithalat ve ihracatın genişlemesi, iktisadi gelişmeye ve ülkede mali bürokrasinin etkinliğinin artması ve daha önce büyük ölçüde aynı yükümlülükler şeklinde düzenlenen çeşitli vergilerin Tanzimat döneminde nakdi yükümlülüklere çevrilmesi ise mali gelişmelere en güzel örnektir.” (Güran, 2006: 74). Tanzimat döneminde, merkezi devletin maliye Teşkilatı “gelir kaynaklarını sağlıklı ve ayrıntılı bir şekilde saptayacak, bu gelirlerin tahsili işini yürütecek bir bürokratik kadro oluşturamadığı için iltizam sistemi süreklilik kazanmış ve vergi gelirleri yine azalmaya devam etmiştir.” (Sağar, 2007: 397).

“Osmanlı İmparatorluğunda Tanzimat dönemi kurumsal anlamda devlete ait maliye ilgili işlemlerin maliye nezareti tarafından yürütüldüğü, modern anlamda her yıl düzenli olarak bütçelerin hazırlandığı önemli bir dönüm noktası olmuştur. Kurumsal anlamda yapılan bu dönüşüm içinde bazı gelir grupları maliye nezaret bünyesine katılarak, maliye nezaretinden bağımsız olan Tapu Kadastro, Hicaz emekli sandıkları, Rüşumat emaneti gibi birimler maliye nezaretine bağlanmış, mali idare bünyesinde çalışan elemanların daha etkin çalışabilmeleri için maliye mektebi açılmış. Divanı Muhasebat yeniden kurulmuş ve usulü muhasebe-i umumiye kanunu çıkarılmıştır.” (Nakiboğlu, 2010: 6).

Tanzimat’la başlayan mali ve kurumsal düzenlemeleri tanımlayan bu önemli değişiklikler bu dönemin bütçe rakamlarının gelir grubu artışlarının da en önemli sebebi olmuştur. Bu süreçte egzersiz usulü kabul edilmiştir. , “Muhasebe sistemine göre, açık hesaplar devlet muhasebesinin denklığı açısından usulü çerçevesinde kapatılmasıdır. Bunlardan bir tanesi bir gider veya gelir yapıldığı yılın kayıtlarına göre kapatılan egzersiz usulüdür. Diğeri ise, jestinyon usulü olup, tahakkuk ettiği halde ödenmemiş giderler ile tahakkuk işlemleri tamamlanmakla birlikte tahsil edilmemiş gelirler tahsil ya da ödeme işleminin yapıldığı yılın bütçesine kaydedilmektedir.” (Temelli, 2007: 40).

“1926 yılında bütçe hesaplarının kapatılması usullerinden biri olan egzersiz usulü terk edilerek yerine jestinyon usulü kabul edilecektir. 1927 yılında yeni muhasebe-i umumiye kanunu kabul edilerek devlet muhasebelerinde defter ve hesaplar tipleştirilecektir.” (Demircan, 2005: 64).

Bu yüzyılın bütçe giderlerinin daha çok harcama kalemleri üzerine yoğunlaştığı görülmektedir. “Devletin iktisadi yaşamda yeni fonksiyonlar üstlenmesi, savunma harcamaları, saray harcamaları, iç ve dış borç ödemeleri, maaşlar ve çeşitli giderlerin oluşturduğu görülmektedir.” (Güran, 2006: 76-77-78).

19. yüzyılın bütçe açıklarının artış ve mali problemlerin sebeplerini ülkenin “sosyal, nüfus, iktisadi ve mali, siyasi, teknolojik ve askeri” (Koç Yıldız, 2017, s.25) “Konjonktürel sebepleri olarak sıralamak mümkün olmaktadır.” (Şeker, 2007: 117).

19. yüzyıl Osmanlı bütçelerinin açık verme sebeplerini aşağıdaki maddeler halinde bir araya getirdiğimizde,

1. “Kapitülasyonlar” (Dikmen, 2005. 137).
2. “Sıvış yılı olarak tanımlanan iki farklı bütçe tekniği kullanımının 33 yılda 1 yıllık ar tık yılın meydana gelmesi olarak tanımlanan süreç”(Sahillioğlu, 1969: 76).
3. “Askeri harcamalardaki artışlar” (Akkuş, 2013: 149-153).
4. “Yetersiz üretim ve tarıma dayalı, büyüme” (Öztürk ve Yıldırım, 2009: 147).
5. “Adaletsiz gelir dağılımı ve borçlanmaya sebep olması” (Akdemir ve Yeşilyurt, 2018: 242).
6. “Cülus bahşişlerinin artışından oluştuğu görülmektedir.” (Yıldız, 2011: 321)

Osmanlı İmparatorluğunda karşılaşılan bütçe açıklarının sonuçları olarak, “ülkede toplumsal huzursuzlukların, ayaklanmaların artması, göç hareketleri, idari yönetimde rüşvet ve yolsuzluk faaliyetlerine merkezi otoritenin zayıflayarak mahalli güçlerin etkin olması görülmektedir.” (Şeker, 2007, s.120). Osmanlı İmparatorluğu bütçe açıklarını finanse etmek için borçlanma süreci başlatarak “Galata bankerlerinden borçlanmıştır.” (Kopar ve Yolun, 2012: 340).

İmparatorlukta 19.yüzyılda iktisadi anlamda yaşanan problemlerin mali piyasaların sıkıntılarını çözemediği “İmparatorluğun 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı sırasında Osmanlı Bankasına ve Galata Bankerlerine olan borcunu da ödeyemeyeceğini açıklamış ve bunun üzerine hükümet ile Osmanlı Bankası ve Galata Bankerlerine arasında 22 Kasım 1879 da bir anlaşma yapılmıştır. Bu anlaşma 1879 kararnamesi diye de bilinmektedir. Toplam 15 maddeden meydana gelmiştir. Hükümet müskirat, pul, İstanbul civarındaki deniz ürünler vergisi, Edirne Samsun Bursa ipek öşrü, tömbeki, tütün tekeli vergilerinin toplanması ve işletme hakkının 10 seneliğine Osmanlı Bankasına ve Galata Bankerlerine vermiştir.

Osmanlı Bankasının ve Galata Bankerlerinin ismi geçen gelirleri toplayıp işletmek ve kararnamede belirtilen iç borçları ödemek amacıyla kurmuş oldukları yönetime de Rüsümü Sitte ismi verilmiştir.” (Kartopu, 2012, s.34).

Osmanlı İmparatorluğunda “Kırım Savaşı (1854)” (Elden, 2006). Sonrasında ülkede ekonomik koşulların giderek ağırlaştığı ve bu olumsuz yapının “Osmanlı İmparatorluğunu ilk defa dış borçlanma sürecine soktuğu ve gelecek dönemlerde de ülkenin bütçe açıklarının kapatılmasında en fazla başvurulan yöntem olacağı görülmektedir.”

(Güran, 2006: 73). Bunun sonucunda da “Osmanlı İmparatorluğu almış olduğu borçları ödeyemeyince 1881 yılında, alacaklı devletler ile Osmanlı Devleti arasında yapılan görüşmeler sonucunda imparatorluğun gelir kaynakları Duyunu Umumiye idaresinin kurulmasını sağlayan ve muharrem kararnamesi olarak bilinen resmi anlaşma 20 Aralık 1881 de imzalandı.” (Kartopu, 2012: 32).

Osmanlı İmparatorluğuyla ilgili 19. yüzyıl bütçeleri ile ilgili çalışma sonuçlarına bakıldığında;

- “Bütçe gelir ve giderlerinin artma eğilimi gösterdiği,
- 19. Yüzyıl bütçelerinin 18. Yüzyıl bütçelerinden 6 kat daha fazla yüksek olduğu,
- Savaşların bütçe harcamalarıyla ilgili dengeyi bozduğu ve ülkenin iktisadi ve mali sonuçlar açısından sıkıntıya soktuğu görülmektedir (Yeşilyurt ve Cural, 2015: 170).

19. yüzyıl bütçelerini iktisadi ve mali anlamda değerlendirmişimizde Tanzimat’la birlikte yönetimin ülkenin imparatorluğun gelir kaynaklarını artırmak için çok fazla çabaladığını fakat devletin yeni fonksiyonlar üstlenmesi, ülkenin karşı karşıya kaldığı, savaşlar sonucunda harcamalarının artması ve giderlerin belli bir sistemde kontrol edilememesi sebebiyle ülkenin dış borçlanmaya başvurmak zorunda kalmasına sebep olmuş ülkeyi iktisadi ve mali anlamda daha da zor bir sürece sokmuştur. Ülkenin borçlanma süreciyle elde ettiği kaynaklarını ülkenin üretkenliğini ve verimliliğini artırmaya yönelik kullanamaması ülkenin arka arkaya mali krizlerle karşı karşıya kalma sebebi olmuştur.

20.YÜZYILDA OSMANLI İMPARATORLUĞU’NDA BÜTÇE

Osmanlı İmparatorluğu’nun devamlılığını 1922 yılına kadar devam ettirdiği ve saltanatın kaldırılmasıyla yeni bir döneme başladığı görülmektedir. Ülkenin böyle bir yapıyla karşı karşıya kalma sebebi, Osmanlı İmparatorluğunun temelleri 16. yüzyıla kadar giden iktisadi ve mali problemleri olmuştur. Bunlar “Kapitülasyonlar, yabancı tüccarların Osmanlı İmparatorluğu’na ihraç ettikleri ya da Osmanlı İmparatorluğu’ndan satın aldıkları mallar üzerindeki vergilendirmede indirim yapılması, tüccarların yerleşme özgürlüğü alması ve kişisel vergilerden muaf tutulmaları gibi sebepler Osmanlı İmparatorluğu mali yapısını bitirmeye yönelik unsurlar olmuştur.” (Berkes, 2013: 26).

“Azınlıklara tanınan haklar ve ayrıcalıkların yoğun olması sebebiyle vergi gelirlerinin çoğunun taşrada tarımla uğraşan köylüden alınması bu kesim üzerinde ağır bir yük olmuştur.” (Kepenek ve Yentürk, 1996: 8-11). Tarihsel süreçte 1839 Tanzimat Fermayla başlayan merkezi yönetimi düzeltmek, kalkınmayı sağlamak ülkenin içine girdiği mali ve iktisadi problemleri aşmak ve yeni nizamnamelerle devletin kurumsallaşmasını sağlamak gibi yapıları amaçlanmıştır. “Maliye nezareti 1841 yılında örgütlenerek vergiler türlere ve toplanma metotlarına yönelik kanunlar hazırlanmıştır. Verginin ödeme gücüne göre alınması, padişahın ve sarayın özel harcamalarının kamu harcamalarından ayrılması gerektiği belirtilmiştir.” (Demircan, 2005: 62).

1856 Islahat Fermanı bütçenin hazırlanmasında ilk defa sistematik bir özellikten söz eden yazılı metindir. Çünkü “Islahat Fermanı içeriğini meydana getiren dinamiklerin en önemlilerinden bir tanesi Osmanlı İmparatorluğunun içinde bulunduğu iktisadi ve mali sorunlardır. İmparatorluğun bütçe açıkları bu açıkların iç ve dış borçlarla

kapatılması, kapitülasyonlar, israf ekonomisi, yönetimde yozlaşma .....vb. konuları ilk defa Islahat Fermanında yer almış ve çeşitli hükümler dile getirilmiştir" (Gümüş, 2008: 216).

Yayınlanan nizamnamelerde "bütçenin hazırlanmasında sistematik olarak söz eden ilk yazılı metin olan bütçe nizamnamesinin başlığında bütçe kelimesi yer almamakta ve bütçe kelimesi yerine muvazene defteri ismi kullanılmaktadır. Bu nizamnamede, her yıl devletin tüm gelirlerinin ve giderlerinin belirleneceği, padişahın onayı ile bir yıllık genel mali idarede bu muvazenenin temel alınacağı, Devlet giderlerinin sınıflandırılacağı, gelirleri doğrudan ve dolaylı olarak tahsil edilenler diye ikiye ayırarakları, bütçenin her mali yılın ilk ayı olan Mart'tan 2 ay önce maliye nezareti tarafından hazırlanarak Bab-ı Aliye sunulacağı, giderlerin tahmini otomatik usule bağlanmış olmakla birlikte geçmiş yıla ait giderlerde bütçe de gösterileceği, bütçe tasarısının meclisi umumide görüşüleceği ve tüm görüşmelerin mali yılbaşından bir hafta önce bitirileceği, Meclisi umumide her bir dairenin ödeneği ayrı ayrı görüşülerek, bütçenin çoğu hakkında çoğunluk oyuna başvurulacağı, meclisi umumide kabul edilen bütçenin altına bir mazbata eklenip tüm üyeler tarafından mühürlenerek padişahın onayına sunulacağı, sonuna padişahın hattı hümayununun eklenmesiyle yürürlüğe gireceği, her bir dairenin o yılın bütçesinden ne tahsis edilmişse onu almaya izinli olup ödenek aktarımı için padişahın emir ve fermanına ihtiyaç duyulacağı, hususi bir irade meydana gelmedikçe hiçbir daireye diğer bir dairenin ödeneğinden hiçbir şey verilmeyeceği bunu arz ve istemeye de hiçbir daire memurunun yetkili olmayacağı, hazine-i hassadan başka hiçbir nezaret ve daire, ödeneği karşılığında o yıl gerçekleşen giderlerini gösterir bir defteri, yani kesin hesap sonuçlarını ertesi yıl içinde sunacak ve bu hesapların meclisi muhasebe-i maliye tarafından inceleneceği belirtilmiştir." (Çiçek ve Dikmen, 2015: 89-90).

Bu düzenlemenin mali anlamda, "bütçe esaslarını getirdiğini, bütçe hazırlanması ve onanmasının tayinle belirlenen bir meclise verildiği, mali yılbaşında uygulamaya konulacağı, bütçe gelir ve giderlerinin bütçeye uygunluğunun sağlanacağı, bütçenin bağlayıcı bir vesika olacağı, ...vb. işlemlerinin maliye bakanlığı teşkilatı içinde bulunan meclisi muhasebe-i maliye dairesi tarafından üstlenileceği açıklanmıştır." (Sivrekli Demircan, 2005: 62)

"1874 bütçe nizamnamesi bu dönemin bir diğer önemli hareketi olup, 1855 nizamnamesi ile arasında önemli bir farkın olmadığı sadece bütçe uygulaması sonuçlarının meclisi muhasebe-i maliye yerine Divanı muhasebatın(Sayıştay'ın) denetlemesi öngörülmüştür." (Öner, 2005: 324)

Bu dönemde hazırlanan muhasebe talimatları "ilk defa 1768 yılında Avusturya'da uygulanan Kameral Muhasebe Sistemi olarak tanımlanan, bütçede yer alan gelir gider tahminleri ile bütçe uygulama sonuçlarının özel cetvel ve sütunlarda gösterilmesinden meydana gelen sistem uygulanmıştır." (Karaaslan, 2006: 38).

1876 yılında Osmanlı İmparatorluğunda ilan edilen ilk anayasa ile klasik anlamda bir bütçe geliştirilmiştir. Bu anayasada yer alan hükümler Fransız anayasasından alınmıştır." (Çataloluk, 2015: 510). 1876 Anayasası'nda Fransa Anayasası'ndakine benzer şekilde, vergilerin tüm yurttaşlardan ödeme güçlerine ve ancak bir kanuna dayandırılarak alınabileceği ilkesi yer almıştır. Böylece vergileri onama hakkı ile bütçe hakkına ilişkin hükümler Anayasa'da belirtilmiştir. Nitekim bu Anayasa'da yer alan hükümlerde; vergilerin yıllık olması, gelir ve giderlerin bölümler olarak onanması, bütçenin yıllık olma ilkesi, kesin hesap kanunun esasları ve Sayıştay denetim_ kabul

edilmiştir (Kopar, 2013: 27). 1910 yılında “muhasabe-i umumiye kanunu ve mal sandıklarında tutulacak kayudu hesabiye dair talimatname yürürlüğe girmiştir. Talimatname ye göre ilk hesapların muzaaf usule göre tutulmasına karar verilmiş, fakat eleman yetersizliği yüzünden ilk uygulandığı 1911 yılının hesabı 1918 yılında alınmıştır.” (Öner, 2005: 386)

Bu sistemde “Fransız Genel Muhasebe kanunu temel alınarak, bütçede safi hasılat usulü yerine gayrisafi hasılat usulüne geçilmiştir. 1914 yılı ve I. Dünya Savaşı’nın çıkmasıyla bütçe konusunda yeni çalışmalar ortaya konulamamıştır.” (Demircan, 2005: 63).

Hatta bu süreçte vergi gelirlerinin yetersiz kalması ve bütçe açıklarının artması yüzünden “Tekâlifi Harbiye çıkarılmıştır.” (Arslan, 2016: 73).

Türkiye’de hukuki, sosyal, ekonomik ve teknik anlamda geçek bir bütçenin hazırlanmasının Cumhuriyet Dönemine denk geldiği görülmektedir. “Bu dönem gerçek anlamda bir bütçeye kavuştuğu, bütçe denkliğinin ve ödemelerde düzgünlüğün sağlanmasının amaçlandığı yıllar olmuştur. Bu sebeple, önce mali işlemler, kanunlar ve mali örgütlenme yeniden düzenlenerek tek hazine ve merkezi bütçe sistemi oluşturulmuştur.” (Özşen, 2006: 30).

Bu dönemde, bakanlar kurulu kararı ve padişahın iradesiyle ek ödenek ve olağan üstü ödenek ilave etme yetkisi sona erdirilmiş ve bütçe ödeneklerinin ancak TBMM kararı ile artırılabilmesi hükme bağlanmıştır.” (Sivrekli Demircan, 2005: 64).

“Bütçe hakkının dünya tarihinde yaklaşık 800 yıllık Demokrasi mücadelesinin adım adım kaydettiği kazanımların birer ürünü olduğu görülmektedir. Ülkemizde bu kavramın kullanılmasının batıya göre daha geç tarihlere denk geldiği ve Cumhuriyet öncesinde 1876 Anayasası ile öne sürülen bütçe hakkı düşüncesinin de uygulanmadığı ve II. Meşrutiyetin ilanı ile bu kavramın anlam kazandığı çağdaş anlamda kullanımının ise 1924 Anayasasıyla gerçekleştiği ve vergilendirmenin anayasayla garanti altına alınmış olduğudur.” (Şahin İpek, 2017: 70).

20. yüzyıl bütçeleri incelendiğinde, Osmanlı İmparatorluğu’ndan devralınan iktisadi ve mali problemlerin devam ettiği, ayrıca yaşanan devletlerarası savaşların iktisadi ve mali yapıyı sarstığı ülkenin bu olumsuzluk sonucu oluşan bütçe açıklarının giderebilmek adına “olağanüstü vergi toplama, Dış borçlanma, alınan borçların katma değeri artıran sektörlerde kullanılmamasının imparatorluğun yıkım sürecini daha da hızlandırdığı görülmektedir.” (Yeşilyurt ve Cural, 2015: 171).

VİLAYET HUSUSİ BÜTÇELERİNİN GELİR VE GİDER GRUPLARI

İdare-i Umumiye Vilayeti Kanuni muvakkati (iUVKM) ile vilayet hususi bütçe gelir gider kalemleri belirlenmiştir. Kanunla belirlenen gelir ve gider kalemlerinin “zamanla miktarlarında, niteliklerinde değişiklikler görülmüştür. Vilayet bütçeleri adi ve fevkalade bütçe isimleriyle iki bölümden meydana gelmiştir. Vilayet gelir ve giderlerinin reel olarak yansıdığı esas bütçe Adi bütçe olurken, Fevkalade bütçe gelirleri sağlam olmayan çoğu zaman hayali kalemlerden meydana gelmiştir. Adi bütçenin varidat fazlası borçlanmalarla elde edilecek hasılat, genel bütçeden verilecek yardımlar gibi pratikte pek de mümkün olmayan bazı kalemleri içermektedir. Fevkalade bütçenin gider kısmı ise vilayette yapılacak yeni inşaatlara harcanacak tutarlar ile daimi masraflar dışında sonradan ortaya çıkan

geçici harcamalardan oluşmuştur. Gelir elde edilmezse bu masrafları fevkalade bütçeden yapmak da zorlaşmaktadır." (Sarıçelik, 2019:111). Tarihsel süreçte mali anlamda bütçelerin geçirmiş olduğu dönüşümler ve yayınlanan bütçe çalışmaları dikkate alındığında adi bütçelerin vilayetin gerçek gelir ve giderlerini gösteren önemli belgeler olarak tanımlanacağı görülmektedir.

Vilayet Hususi Bütçe Gelirleri İçinde Adi Bütçenin Gelirlerini Aşağıdaki Gibi Sıralamak Mümkündür

"Vilayete hibe veya miras yoluyla aktarılan gelirler,

Vilayet matbaa ve gazete gelirleri, vilayette bulunan yer altı kaynaklarından elde edilen gelirler,

Vilayet tarafından tesis edilen ve işletilen okullardan elde edilen gelirler,

Numune, tarlaları çiftlik mektepleri, damızlık hayvanlar ve zirai alet depoları, sanayi ve mektep dergileri, ticaret sergiler ve panayırlardan elde edilen gelirler,

Vilayette işletmeye verilecek otobüs, tramvay, minibüs ve otomobil gibi nakliye şirketlerinden ve sanayi kuruluşlarından yıllık olarak alınacak muayene gelirleri ve bunlardan alınacak imtiyaz name ve ruhsatname harçlarından elde edilen gelirler,

Vilayette köprü, iskele, kayık ve benzeri işletmelerin ihale edilmesinden elde edilen gelirler" (Torun, 2018, s.68).

"Maarif ve menafi hisse-i ianesi olarak aşar ve vergiye munzam bulunan tutar

Turuk ve maabir bedelatı nakdiyesi

Zebhiye resmi munzam

Miktarı yasayla belirlenen Tekâlifi umumiye ilave edilecek küsuratı munzama

Vilayet masarifi adiyesine muavenet olmak üzere Ledel icab umumi bütçeden tahsis edilecek tutar

Vilayette ait emval ve emlakın hasılat ve iradı ve bedeli ferağı" (Sarıçelik, 2019: 112-113).

Fevkalade Bütçe Gelirleri

1. "Olağanüstü masrafların karşılanması için kanunlara uygun olarak yıllık toplanacak vergilerin artırılmasından elde edilen gelirler,
2. Borçlanma gelirleri,
3. Olağanüstü giderler için genel bütçeden ayrılacak miktar,
4. Vilayete vasiyet ve hibe yoluyla verilen bağışlar ve adi bütçenin fazla gelirlerinden gerektiğinde ayrılacak miktarlardan meydana gelmektedir." (Torun, 2018, s.68-69).

16 Nisan tarihinde çıkarılan muaddel yasaya göre vilayet gelirleri tekrar tanımlanmıştır. Buna göre vilayet gelirlerinin

1. "Aşar hisse ianesi,
2. Müsakkafat vergisi maarif hissesi,
3. Kanuna göre temettü vergisine zam olunan vilayet hissesi,
4. Kanunu mahsusa ile ağnam ve deve ve camus ve canavar rüsumuna zam olunan vilayet hissesi
5. Kanunu mahsusa ile ferağ ve intikal harçlarına zam olunan vilayet hissesi,
6. Kanunu mahsusa ile bedeli nakdi askeri verecek efrat-ı nizamiye ve ihtiyatiye ve redifiyenin bedeli nakdilerine zam olunan vilayet hissesi,

7. Tarık bedeli nakdisi ve kanunu mahsusa mucibince emlak ve temettü vergileriyle harp vergisi kanununun 3. ve 8. Maddelerinde muharrer tevkifata zam olunan tarık vilayet hissesi
8. Zebhiye ve Resmi Vilayet Hissesi
9. Vilayete ait emval ve emlakın hasılat ve iradi ve bedeli ferağı
10. Vilayetçe köprü, iskele, ubura mahsus kayıklar vesaire tesisi gibi vilayetin vezaifine dahil ve menafiye umuma ait hiddemata mukabil istifa olunacak ucurat veya bedeli iltizam
11. Dahili vilayette işlemek üzere tesis edecek tramvay, omnibüs, otobüs ve otomobil gibi vesaiti nakliye şirketlerinden ve sahiplerinden yıllık alınacak mebalığı muayyene
12. Numune çiftlik ve tarlaları, çiftçilik mektepleri, damızlık hayvanat ve alati ziraiye depoları, sanayi mektep ve sergileri, ticaret sergileri gibi tevsiatı ziraiye ve sanayiye ve ticariye menafi ve hasılatıyla panayırklar varidatı ve alati ziraiye bedelatı icarı
13. Vilayetçe tesis ve idare edilecek mekatibin her türlü varidatı
14. Vilayet matbaa ve gazetecileri varidatı
15. Hibe ve vasiyet suretiyle vilayete vuku bulacak teberruat ve ianet
16. Tedrisatı iptidaiye kanunuyla kavanini saireye muvafık olarak bunlar haricinde vilayetçe edinilmiş ve edinilecek her çeşit varidatı daime ve müteferrika
17. Hadı azamisi muvazene-i umumiye kanunuyla tayin edilecek miktarı aşmamak ve işbu maddenin 1, 2, 3, 4, 5, 6. Fıkralarındaki hisselerden başka olmak üzere vilayet meclisi umumisince aşardan başka bilavasita tekâlifi umumiye ilave edilecek küsuratı adiyeye munzamı
18. Vilayet masarifi adiyesine muavenet olmak üzere Ledel icab devletın umumi bütçesinden tahsis edilecek miktar fevkalade bütçenin gelir kısmı ise;
  1. Adi bütçenin fazla geliri
  2. Borçlanma
  3. Masarifi fevkaladeye mahsus olmak üzere nispeti muvazene-i umumiye konumuyla tayin olunmak üzere vilayet meclisi umumisince Bila vasıta tekâlifi umumiye üzerine muvakkaten ilave ve tarh olunacak küsurat munzama fevkalade
  4. Masarifi fevkaladeye mahsus olarak ledel icab umumi bütçenin ianeten tahsis edeceği meblağ” (Sarıçelik, 2019: 115-116) Bu açıklamalar, vilayet hususi gelirleri adi bütçeleri “Tekâlifi umumiye munzaması, küsuratı munzamadan mağda varidatı hususiye ve ianet başlıkları altında gösterilmiştir.” (Akkuş, 2013: 155).

Vilayet bütçeleri her kısımda kendi içinde fasıllara ve fasıllarda gerekli görüldüğü durumlarda maddelere ayrılarak sıralanarak içerdikleri miktarlar karşılıklarına yazılmıştır.

1-Tekalifi umumiye küsuratı munzaması; “Devletin tahsil etmekte olduğu genel vergilere %lik ek konulmasıyla velayetlere gelir temin edilmesi olarak tanımlanmaktadır.” (Sarıçelik, 2019: 115-116).

Aşarı Hisse-i İanesi

“Ziraat Bankası aracılığıyla toplanan bir vergidir. Menafi Hisse-i İanesi ile birlikte maarif hisse-i İanesi ismi altında vergiler tahsil edilmiştir.

Maarif Hisse-i İanesi: 1 Mart 1883 tarihinde uygulanmaya konan ek bir vergi olup aşar üzerinden tahsil edilmiştir. 1883 yılında menafi hisse İanesi maarif hisse-i İanesi ismi altında toplanan vergi banka aracılığıyla tahsil edilmiştir. Memleket sandıkları, sermaye yetersizliği ve bir takım uygulama sorunları yüzünden 1883 yılında menafi sandıkları ismiyle yeniden düzenlenmiştir.” (Yazan, 2017: 223-234).

Müsakkafat Vergisi Maarif Hissesi:

“Bina vergisi olarak tanımlanan musakkafat” (Kumaş, 2016: 138) “Ev veya dükkân gibi yapıların (müssakkafat) vergisi ve aşar resmiyle gümrük tarifesinin tadiline dair vergidir.” (Kılıç, 2017: 1120).

Temettü vergisi vilayet hissesi;

“Temettü vergileri ticari ve sinai kazançlardan meydana gelmiştir.” (Akkuş, 2018: 132)

Ağnam, deve, Camus ve canavar vergileri vilayet hissesi

“Osmanlı İmparatorluğu’nda Türkiye Cumhuriyeti’ne intikal eden vergilerden bir tanesidir. Sözü edilen hayvanlardan tahsil edilen nakdi bir vergidir.” (Gönüllü, 2015: 92).

Ferağ ve intikal harçlarına munzam vilayet hissesi:

“Bir mülkün resmi olarak bir başkasına devredilmesi sırasında tahsil edilen harçlardır.” (Sarıçelik, 2019: 119).

Bedeli nakdi askeriye munzam vilayet hissesi:

“19. yüzyılın 2. yarısından sonra, Osmanlı vatandaşları yol vergisi mükellefi olmuşlardır. Osmanlı İmparatorluğuna ait hukuki belgelerde yol vergisi kavramı, genel olarak tarik bedeli nakdisi, tarik bedelati, tarik bedeli, tarik mükellefiyeti ve tarik vergisi gibi kavramlarla ifade edilmiştir.” (Gönüllü, 2011: 293).

“Bedeli nakdi, askerlikle yükümlü tutulanların muaf olmaları karşılığında ödedikleri bedellerdir.” (Özgün, 2017: 57).

Turuk Vilayeti Hissesi

“1910 bütçesinde ilk defa ödenmesi zorunluluğu olan turuk ve mağbir vergisi konulmuştur.” (Keskinlik, 2003: 341) “Turuk Vilayet Hissesi vergisi mükelleflerinden emlak ve temettü vergilerine tabi olanlar ile harb vergisi kanununun 3. ve 8. maddeleri mucubince kesinti yapılanlara konan munzam bir vergidir. Bu tür vergi ve kesintilerin aslına %5 nispetinde zam yapılarak elde edilecek gelirlerin vilayetlere aktarılması uygun görülmüştür.” (Sarıçelik, 2019: 120).

2- Kúsuratı munzamadan ayrı varidat hususiye

Bu grupta yer alan başlıklar ise;

Tarik Bedeli Nakdisi,

"Tarik bedeli nakdisi, ülke topraklarında oturan 18-60 yaş arası bütün erkeklerin mükellef olduğu, sakatlıkların raporla belgeleyen fakirler, askerler, köy ve mahalle imam ve muhtarları muaf olmuşlardır. Yol vergisi yükümlülüğünü para olarak yerine getirmeyenler, buldukları köy ve kasabaya 3 saatten daha az uzak olmayan yerlerdeki yol yapım ve onarım işlerinde bu yükümlülüğü bedenen yerine getirmektedir." (Eroğlu, 2010: 77)

Zebhiye Resmi "Kasapların kestikleri hayvanlar üzerinden alınan bir vergidir" (Öznel, 2013: 163).

Diğer Resimler: "iUVKM vilayetlere, tesis edecekleri köprü ve iskelelerin gelirleri ile taşımacılıkta kullanılacak kayıklardan temin edecekleri hasılat gelirlerini bırakmıştı. Vilayetler bunları ya kendileri iskeletin ya da ihaleyle girişimcilere vermek suretiyle gelir elde etmişlerdir." (Sarıçelik, 2019: 121).

Hasılatı Müteferrika: "Çeşitli gelirler grubu olarak tanımlanmıştır. Bu grup altında, hazine işlemlerinden doğan gelirler, Ziraat Bankası sülusan temettüatı, mektebi tıbbiye hasılatı, ihtira beratları ve Alamat-i Farika Resmi, Cezayı Nakdi, imtiyazlı Şirketler Hasılatı ve Temettuatı'ndan Hükümet Hissesi, imtiyazlı Kumpanyalardan teftiş masrafı mukabili alınan, şimendiferlerden hükümet hissesi, mektepler hasılatından meydana gelmiştir." (Öner, 2005: 299).

Müessesatı ve Emlak Hasılatı: "Vilayetçe elde edilen emval ve emlakın her türlü geliri vilayete aittir. Panayırlar, sergiler, damızlık hayvan, çiftçilik mektepleri, ziraat aletleri depoları, sanayi mektebi gibi müesseselerin yıllık hasılatları hususi idareye aittir." (Sarıçelik, 2019: 122).

İstirdadat: "1913 yılından sonra vilayet özel idareleri tarafından hazırlanmaya başlanan vilayet bütçelerinde istirdat ismiyle bir gelir kalemi görülmektedir. Bu kalemden, vilayetlerin eşhas zimemi dışındaki diğer Alacak konularından geri alınan meblağlar (istirdat) ve çeşitli kaynaklardan alınan paraları göstermektedir." (Akkuş, 2011: 396).

İptidai Mekteplerin Gelirleri: "6 Ekim 1913 yılında Tedrisatı İptidaiye Kanunu Muvakkatı kabul edilmiştir. Daha öncesinde mektebi iptidai ve mektebi rüşdiye olarak 2'ye ayrılan okullar birleştirilmiş ve mektebi iptidaiye umumiye haline getirilmişlerdir." (Yılmaz, 2009: 39). "İptidai mekteplerin masrafları halk tarafından karşılanmıştır. Devlet avarız vakıflarına ait gelirlerle evkafımünderise emlakının bir kısmını bu okulların masraflarına harcanması için vilayetlerde maarif idarelerine devretmiştir. Kazalarda maarif komisyonları bu gelirlerle birlikte halktan toplanan paraları iptidai mekteplerin ihtiyaçlarına harcamışlardır. iUVKM iptidai mekteplerin idaresini dolayısıyla gelir ve masraflarını hususi idarelere bırakmıştır. 1913 sonrasında maarif encümeni isminde kurullar oluşturulmuştur." (Sarıçelik, 2019: 123).

Hisse-i Temettü: "Ziraat Bankası 1888 yılında faaliyete geçecektir. Temettü hissesi Ziraat Bankası tarafından 1916 yılına kadar vilayetlere aktarılmıştır. Bankanın yıllık karından vilayetlere ayrılan tutar olarak tanımlanmaktadır. Ziraat Bankası'nın mali kaynakları mülga memleket sandıkları icra toplanan paralar, 1888 yılından sonra aşar vergisiyle beraber alınacak menafi hissesi, bankanın safi karından ayrılacak 1/3 hisse olarak tanımlanmıştır. Ziraat Bankası çiftçilere kredi vermek, faiz mukabilinde tevdiat kabul etmek, çiftçilerle ilgili mali işleri görmek ve tavassut etmek gibi amaçlarla kurulmuştur." (İloğlu, 1964: 95)

1888 yılında hazırlanan Nizamnameye göre, "Ziraat Bankası yıllık karının 1/3 ünü sermaye olarak tutar, 2/3 ünü ise ziraatın ve hayvancılığın geliştirilmesi için orman, maden ve ziraat nezaretine aktarmıştır. Bu tutar sülûsan temettüatı olarak tanımlanmıştır. Bu pay daha sonra 1908 yılında hazine gelirlerine dahil edilmiştir. Vilayetler için kullanılacak olan temettü hissesinin kaynağı bu sülûsan temettüatıdır. 1916 yılından sonraki bütçelerde gelir kısmında hissei temettü görülmemiştir." (Sarçelik, 2019: 122)

3. İana: "İaneler, yardımlar, bağışlar" (sozluk.gov.tr) anlamına gelen "İane, II. Abdülhamit'in önde gelen sadrazamlarından Said Paşa'nın önerisi doğrultusunda 1 Mart 1883'te maarif hisse ianesi isminde bir vergi kabul edilmiştir. Ve kısa sürede kapsamı genişletilmiştir. Bu verginin istenme sebebi öncelikle idadilerin yapım ve işletilmesinde kullanılmak istenmesiydi. Bu vergi mükellefler tarafından kolaylıkla kabul edilmedi ve memlekette çeşitli itirazlar olmuştur. Bu itirazların sebebi yerel idarelerden toplanan vergilerin merkeze aktarılmasıydı. Başlangıçta toplanan verginin ¼ oranı İstanbul'a aktarılırken daha sonra bu dörtte ikiye çıkarılmıştır. Bu da yerel halkın ve idare meclislerinin yeni ihdas edilen eğitim vergilerine şiddetle karşı çıkmalarına sebep olmuştur. Eğitime katkı vergisine ve bayındırlık hizmetlerini temel bir ihtiyaç olarak telakki edecek bir kültür kavramının olmamasından kaynaklanmıştır." (Gündüz, 2010: 1661).

Vilayet Hususi Bütçe Giderleri Aşağıdaki Maddelerden Oluşmaktadır

1. "Vilayet memurlarının maaşları ve daireler masrafı
2. Vilayet hususi idaresi gelirlerinin tahsil masrafları
3. Vilayet yol ve köprülerinin tamiratı mütemadiye ve esasiye masraflarıyla memurini fenniye maaş ve masrafı
4. Tesis edilmiş umur-i nafianın tamiratı mütemadiye ve esasiye masrafı ve memurini fenniye maaş ve masrafı
5. Tedrisatı iptidaiye mektepleriyle darül müallimi iptidailer ve idaresi vilayetlere verilmiş idadi mektepler maaş ve masrafı
6. dairesi mahallerine verilmiş ziraat ve sanayi mekteplerinin ve diğer ziraat, sanayi ve ticaret müesseselerinin maaş ve masrafları
7. Vilayet emlak ve akarlarının tamir masrafları vergi ve sigorta bedelleri
8. Tesis ve idaresi vilayete ait müessesatı Hayriye ve sıhhiyenin maaş ve masrafı
9. İstikraz faiz ve amortismanları
10. Vilayet matbaa ve gazetesi masrafları
11. 11-Meclisi umumi ve encümeni vilayetin kırtasiye, tefriş, ısıtma ve müteferrik masrafları ile meclisi umumi üyelerinin yevmiye ve harcirahları ile encümeni vilayet üyelerinin maaşları
12. 12-Meclisi umumi üyelerinin seçimi için yapılacak masraflar
13. 13-Bunlardan ayrı olarak vilayetin hususi vazifelerine dahil veya kanun ve nizamlarla icrası vilayete bırakılmış hizmetlerin gerektirdiği masraflar olarak tanımlanmıştır." (Berber, 2006: 59).

"Vilayet hususi idaresinin masrafları yatırım harcamaları, cari harcamalar ve transfer harcamaları olarak sınıflandırılmaktadır. Cari harcamalar, vilayet hususi idaresinin memurlarının maaşlarını, kurumların idari masraflarını içerir ve bütçelerin en kabarık gider kısmını oluşturur. Yatırım harcamaları vilayette yapılan inşaat ve

tamirat masraflarını kurumlar için satın alan yüksek maliyet tutan ve uzun yıllar kullanılması öngörülen malzemeleri içerir. Transfer harcamaları ise, hayır kurumlarına yapılan yardımlar, gayri müslim mektepler için bütçeden ayrılan meblağlar gibi konuları içermektedir. Fakat bütçelerde gider kısmının tasnifi böyle yapılmamıştır. Adi bütçelerde muhtemel giderler hizmet alanlarına ayrılarak sınıflandırılmıştır. Yani maarif masrafları ayrı bir kısımda turuk ve maabir masrafları ayrı bir kısımda diğerleri de ayrı ayrı olmak üzere ve her kısım kendi içinde de fasıllara ayrılmak suretiyle sıralanmıştır." (Sarıçelik, 2019: 126).

ADI BÜTÇELERİN GİDER KISIMLARI

Adi bütçelerin gider kısımları aşağıda başlıklar halinde açıklanmıştır.

MECLİSİ UMUMİ VE MUHASEBEİ HUSUSİYE VİLAYET:

"Valinin mahiyetinde, maaş ve masrafı vilayet gelirinde karşılamak üzere bir muhasebe-i hususiye kalemi vardır. Muhasebe-i hususiye kalem müdürü hem geçmiş yılın bütçesine hem de gelecek yılın bütçesine ait hesapları hakkında rapor yazmakta, hazırladığı raporları vilayet umumi meclis toplanmadan 1,5 ay evvel valiye teslim etmekteydi. Müdür vilayetin her türlü gelir-gider ve harcamalarından sorumluydu." (Karayaman, 2009: 128).

Bu kısımda "Meclisi umumi üyelerinin yevmiyeleri, encümeni vilayet üyelerinin maaşları, muhasebe-i hususiye ve encümen vilayet kalemi memur ve müstahdemlerin maaşları, harcırah, tamirat ve meşrubat ısınma, kırtasiye, ..., vb. masrafları ayrı ayrı belirtilmiştir." (Sarıçelik, 2019: 126)

Turuk ve maabiri vilayet: "Bütçeden 1910 yılında ilk defa ödenecek olan Turuk ve maabir vergisi konulmuştur." (Keskinlik, 2003: 345).

"Osmanlı İmparatorluğu'nda 1866 yılında karayolu çalışmalarını bir düzene koymak için 6 bölüm ve 31 maddeden oluşan Turuk-u Maabir nizamnameleri (yol ve köprüler nizamnamesi) çıkartılmıştır. Yol işi bir hükümet işi olarak görülmüş ve yol çalışmalarına ağırlık verilmiştir. Finansman kaynağı olarak da yeni bir vergi ile destelenmesi gerektiğine inanılmıştır." (Özdemir, 2013: 214) gider kısmı açısından "Memurini fenniye olarak tanımlanan mühendis ve kondüktörlerin maaşları daimi statüde hizmet gören tamircilerin ve idari birimde çalışan muhasebeci, katipler ve odacıların maaşları bu bölüme kaydedilmiştir. Ayrıca vilayet yol ve köprülerin keşif raporlarının çıkarılması inşası ve tamirat masrafları ile harcırahlar, ambar kirası, silindir masrafı, alet ve edevatın nakliye ve tamiri masrafı, idarenin aydınlatma, ısınma, kırtasiye gibi müteferrik giderleri bu bölümde ayrı ayrı gösterilmiştir. Yollar çoğunlukla şose şeklinde inşa edildiği için her sene düzenli olarak bakımlarının yapılması gerekmiştir. Bu fasıl bütçelerde tamirat-ı mütemadiye olarak görülmüştür. Bu fasıl Turuk ve maabir kısmının en önemli yekunlarından bir tanesini oluşturmuştur." (Sarıçelik, 2019: 126). Umur-ı masarif: "Eğitimle ilgili işlem koordine edecek bir kurumdur. Culusu Abdülmecit'ten sonra durumlar biraz daha değişerek yeni kurumsal düzenlemeler gerçekleştirmiştir. Oluşturulan bu kurumlardan bir tanesi maarif işleriyle müstakilen olmasa da ilgilenmeye başlayacaktır. Eğitim için gerekli tüm önlemler alınmaya çalışılmalı ve çeşitli ülkelerde gözlemler yapılmış, ülkenin içyapısıyla uyumlu kurumsallaşma encümeni danişin kurulması sağlanmaya çalışılmıştır. Yapılan çalışmalar halkla bağlantılı etkileşim içinde olan okulların orta, meslek ve teknik okulların darülfünun, yabancı dil okullarının da kurulduğu görülmektedir." (Erdoğan, 1996: 185) bu kısımda "Maarif müfettişleri maaşları ve

devriye masrafları, vilayette bulunan idadi, iptidai, darül muallimin, darül muallimat mektepleri ile maarif idaresinin maaş ve idare masrafları mekteplerin kirası, inşa ve tamir giderleri bu kısımda yer almıştır. Sultani mekteplerin tesis edilmesi ve her türlü masrafı maarif nezaretine aittir. Hususi idariler bütçede gayrimüslim cemaatlerin eğitim kurumları içinde bir tahsisat ayırmışlardır. Tahsisat miktarında ölçü vilayetlerce maarif için istifa olunan vergilere katılma nispeti olarak belirlenmiştir. Bütçelerde ayrıca Avrupa'ya izam edilecek talebe tahsisatı başlığı da yer almıştır." (Sarıçelik, 2019: 128). Umuri ziraiye, baytariye ve sınaiye: "Numune çiftlik ve tarlaları, çiftçilik okulları, damızlık hayvanat ve alat-ı ziraiye (tarım aletleri) depoları sanayi mektebi maaşları" (Berber, 2006: 59). "Daimi masraflar ve müteferrika masrafalar bu başlık altında toplanmıştır (Sarıçelik, 2019: 128).

Umuru Hayriye ve sıhhiye: "Osmanlı İmparatorluğunda" 1838 yılında sağlık hizmetlerinin niteliği değişimi meclis umuru sıhhiye kurulmuştur. Bu kurum halk sağlığını korumak amacıyla çeşitli faaliyetlerde bulunmuştur." (Çavdar ve Karcı, 2014: 258) Umuru Hayriye ve sıhhiye: " Vilayetlerde faaliyet gösteren hastane ve sağlık kuruluşları ile darüleytam gibi hayır kurumlarının maaş ve daimi masraflarına tahsis edilen meblağların yer aldığı kısımdır." (Sarıçelik, 2019: 130).

Masarifi Muhtelefe: "Vilayet idaresinin şahıslara olan borçları (Eşhas Zimemi, olağan masraflar dışındaki zorunlu masraflar (masarifi mübreme) vilayetten merkeze nakit ya da polişe yoluyla gönderilen tutarlar (irsalat), devlet memurlarının maaşlarından kesilip merkeze gönderilen meblağlar (maaş tevfiyatından irsalat), vilayetlere terk edilen eğitim ve bayındırlık hisselerinin tahsil edilmesi sırasında ortaya çıkan masraflar ve İstanbul'a gönderilen paylar (maarif hisse-i ianesi ve menafi hisse-i ianesi), sahiplerine geri ödenen meblağlar (Reddiyat), vilayetin Osmanlı Bankası'ndaki hesabının gider kısmı (hesabı cari) ve sarfi emin olunan meblağdır." (Yakup Akkuş, 2011: 447).

İstikraz faizi ve resül mal taksiti " vilayet hususi idarelerinin yaptıkları borçlanmanın yıllık ana Taksitleri ve faiz ödemeleridir." (Sarıçelik, 2019: 132).

Fevkalade bütçelerin gider kısımlarını "adi bütçe açıklarını az göstermek ihtiyacından kaynaklanan fevkalade bütçelerin muhtemel gelirlere göre bütçe giderleri hazırladıkları görülmektedir." (Akkuş, 2013: 154).

Fevkalade bütçede yer alan harcama kalemleri tıpkı adi bütçede olduğu gibi kısımlar şeklinde gösterilmiştir. Bu kısımlar bütçede Turuk ve maabir umuru maarifi umuru Ziraat ve sanayi ve ticaret, göl ve bataklıklar ve umuru Hayriye ve sıhhiye olmak üzere beş kısımdan oluşmuştur. (Sarıçelik, 2019: 134).

İstanbul Vilayetinin 1333 (1917) (1917) Senesi Adi ve Fevkalade Bütçeleri İstanbul 1334 (1918)

Bütçenin İstanbul matba-i amirede 1334 (1918) yılında basıldığı bütçe kapağında yazılı olan bilgiden anlaşılmaktadır.

İstanbul Vilayetinin 1333 (1917) Senesi Adi Bütçesi

Osmanlı İmparatorluğu döneminde imparatorluğun diplomasisinde oldukça fazla kullanılan Padişah Emri anlamına gelen iradei Seniye yazısı yer almaktadır.

İstanbul vilayetinin 23650700 gurus varidata 2310500 gurus masraf ı içine alan ve 645000 gurus varidat ve masrafı içine alan olağanüstü bütçe konusunun uygulamasına izin verilmesi ve uygulama yetkisinin dahiliye nazırına verildiği belirtilmektedir.

iradei Seniyye suretidir.

İstanbul vilayeti meclisi umumiyesinde 333 senesine mahsus olarak kabul edilmiş olan vilayetin merbut 23 milyon 65 bin 7 yüz gurus varidat ve 23 milyon 10500 gurus masarifa havi adi 645000 gurus varidat ve miktarı masarif muhtevi fevkalade muvazene hususiyelerinin tatbikine mezuniyet verilmiştir.

Bu idarei seniyyemizin icrasına dâhiliye nazırı memurdur.

8 Cemaziye ahir 335 31 Mart 333

Sadrazam ve dahiliye nazırı

Bütçenin temel alt başlıklarından bir tanesi İstanbul vilayetinin 1333 (1917) senesi bütçe nizamnamesi ve maddeleridir.

BÜTÇE NİZAMNAMESİ

Vilayet bütçelerinin nasıl yapılacağı ne suretle müzakere edileceği, tastik ve tatbikatın hangi usullere göre yürütüleceği belirtilmiştir.

İSTANBUL VİLAYETİNİN 1333 (1917) SENESİ MUVAZENEİ HUSUSİYE ADI NİZAMNAMESİ (Bütçe Nizamnamesi ve maddeleri yer almaktadır)

Madde1: 1333 (1917) senesi maliyesine aid varidat hususiye vilayetin miktarı muhammenesi iş bu nizamname ile bağlantılı (1) işaretli cedvelde irae olunduğu üzere [23065700] gurusdur. (Gelir Miktarı)

Madde 2: 1333 (1917) senesi maliyesine ait hizmet hususiye *****² vilayetine iade olunan Muhassesat iş bu nizamnameye merbut (ب) işaretli cedvelde iare olunduğu üzere [23010500] gurusdur. (1333 (1917) yılı için özel hizmetler adına verilen ödenek.)

Madde 3: Tarik bedeli nakdiyesi İstanbul vilayetinde 1333(1917) senesi zarfında 40 gurus üzerinden tahsil olunacaktır. Şehr emaneti hududu dâhilindeki mahallerin tahsilatı vakasından ol babda ki kanun mucibince tahakkuk ve tahsil masarifi çıktıktan sonra evsat tarafının *****³ şehr emanatine verilecektir. (XIX. yüzyılın ikinci yarısından sonra, Osmanlı imparatorluğu vatandaşları yol vergisi mükellefi olmuşlardır. Bütçede sözü edilen bu yükümlülük bedelinin 1333 (1917) yılı senesi içinde 40 gurus olarak alınacağı, tahakkuk ve tahsil masrafları çıkarıldıktan sonra Osmanlı imparatorluğunda " şehir idare teşkilatı olarak " tanımlanan belediyeye verilecektir.)

2 ***** orijinal metinde silik olduğu için okunamamıştır.

3 ***** orijinal metinde silik olduğu için okunamamıştır.

Madde 4: 1332 (1916) senesi zarfında tahakkuk edilen tediye alınmasına duyun 1332 (1916) senesi bütçe tahsisatından karşılığı muvahade (birleştirilmiş borçlar) bulunmak üzere sözü edilen bütçenin ilgili olduğu fasıl ve maddelerine zam ile tasviye olunacaktır. (Birleştirilmiş borçlar ile ilgili)

Madde 5: İdarei hususiyeye bütçesinin gelir kısmına dâhil edilen ve iş bu nizamnameye bağlı bulunan (ت) işaretli cetvelde gösterilen kaffei rusüm ve tekalifiye 1333 (1917) senesi zarfında tahsiline devam olunacaktır. (Bütçenin varidat kısmında bu nizamname ile bağlantılı bütün rüsüm ve vergilerin 1333 yılında tahsiline devam edileceğinin te cedvelide gösterildiği)

Madde 6: İdarei hususiyeye vilayeti talimatnamesinin 6.maddesi gereğince meclis umumi vilayetin tadilatı sırasında encümen vilayetçe tahsisatı munzama iade edilebileceği hizmet iş bu nizamnameye merbut (ث) işaretli cedvelde taadid edilmiştir. (İdarei hususiyeye bütçesi talimatmanesi 6. Madde sine göre (meclis umumi)meclisin tadilatında encümen vilayeti tarafından (il özel idare)bu hizmet işi için ödenecek tutar s cedvelinde gösterilmiştir)

Madde 7: İş bu muvazene hususiyede maaşatın müceddid vaki olan zamlar 1333 (1917) senesi martından ve müceddid ihdas olunan memuriyetler maaşatı bu tarihten sonra memurların eşya mübaşeretleri tarihinden muteber olunacaktır. (Bu bütçede 1333 (1917) yılı zamlı maaşlar ve yeni memur maaşları mart sonrası işe başlamaları sonrasında geçerli olacağı)

Madde 8: Mülhakatında şimendifer ve vapur gibi vasıta nakliyesi olmayan kasabat ve karye gideceksen memurini hususiyeye vilayete harcirah kararnamesi veçhile verilecek harcirah masrafı seferiyeye kifayet etmediği takdirde fazlası encümen vilayeti kararıyla masarifi devriye tertibinden ayrıca tasviye edilecektir. (Merkeze bağlı olan ve şimendifer ve vapur gibi ulaşım araçları imkânı olmayan kasaba ve köylere gidecek olan memura harcirah kararnamesi hazırlanması ve yetersiz harcirah durumlarına encümen vilayeti kararıyla masraf devriye tertibinden kapatılacağı)

Madde 9: Bütçeye dâhil olan devairi hususiyenin müteferrika (masraflar için yapılan para) kırtasiye, tenvir ve teshin, masarifi tesisiye mümeyyizin talimiyesi ve emsali aksam masarifet maaşat gibi mütealik ol tediye olmayıp lüzum ve icabında sarf olunur. Binaena leyh makamı vilayetçe görülecek luzüma göre ahval fevkalade ait olanları müstesna olmak üzere aksami mezkureye teallük veren ve bin guruşdan düvn olan masarif devair iadesinin talebi ve tedrisası ibtidaiye meclisiyle encümeni daiminin kararıyla ve bin guruşdan fazlası da usul ve kanun dairesinden münakıs şeraitine göre sarf olunup evrak senedine rabt olunur. (Bütçeye dahil olan dairelerin masrafları için masraf dönemlerinde ödeme yapılacağı, olağanüstü masraflarda ise sözü geçen kısımların bin guruşdan aşağı olan kısmına daire iadesi talebi ve tedrisatı iptidaiye meclis encümen kararıyla harcama yapılacağı, bin guruşdan fazla olan durumlar da ise usul ve kanun dairesindeki koşullara göre harcama yapılacağı ve harcama tutarının evraklara ekleneceği)

Madde10: İş bu nizamnamenin icrasına İstanbul vilayeti memurdur. (Bu nizamnamede yer alan maddelerin yerine getirilmesinde sorumluluğun İstanbul vilayetine verildiği açıklanmıştır.)

– İstanbul vilayet gelirlerinin bu yılki bütçeye göre yeterli olduğu görülmektedir.

- Daha önceki bütçelerde tahsisi varidat usulü kullanılmıştır. 1913 yılı idarei umumiyei vilayet kanunu muvakkatına göre, devlet gelir ve giderleri arasında aktarma yetkisine sahip olmuştur.
- İdarei umumiyei vilayet kanunu muvakkatinin amir hükümlerinin dışına çıkılmaması bütçelerin tahsis edilen yerlere harcanması önemli bir değişikliktir.

(İ) A CEDVELİ

<u>Gurus</u>	<u>Aksamı Varidat</u>
6989000	Tekalifi emiriye küsurub munzaması
15996700	Küsurat munzamadan maada varidat hususiye
80000	ianet
<hr/>	
23065700 yekün	
<hr/>	

1333 (1917) Senesi varidat Muhammenesine mübeyyindir. 1333 (1917) yılının tahmini varidatı geliri.

Burada ianet, vergi gelirleri ve sözü edilen vergi gelirleri dışındaki başka gelirler ve rakamları verilmiştir. Bu rakam 23065700 olarak bütçenin temel alt başlıklarından bir tanesi olan İstanbul vilayetinin 1333 senesi bütçe nizamnamesi ve maddeleri başlığında I. Madde olarak belirtilmiştir.

(ب) B CEDVELİ

1332 (1916) (1333 (1917)) senesi için verilen tahsisatı mübeyyindir. Masraflar kısımlar halinde kaydedilmez. (Ödenek Bütçesi)

(Bu cetvelde 1333 yılı için belli şeyler için yani ödenekler için ayrılan tutarların açıklandığı görülmektedir. Bu cetvelde meclisi umumive muhasebei hususiye, tarik ve muaber vilayetler, umuru maarif, umuru ziraiye ve baytariye ve sanaiye, umuru Hayriye ve sıhhiye ve çeşitli masraflar grubu toplamının 23010500 olduğu belirtilerek bu rakam bütçenin temel alt başlıklarından bir tanesi olan İstanbul vilayetinin 1333 senesi bütçe nizamnamesi ve maddeleri başlığında II. Madde olarak belirtilmiştir. merkezi hükümetin eğitim, ziraat, hayvancılık, sanayiye daha fazla ödenek ayırdığı görülmektedir.)

<u>Gurus</u>	<u>Aksamı Mubassesat</u>
691724	Meclisi umumî ve muhasebei hususiye
571565	Tarik ve muaber vilayeti
16590980	Umuri maarif
1516400	Umuri ziraiye ve baytariye ve sanaiye

233000	Umuri Hayriye ve sıhiye
3406836	Masarifi Muhtelif
23010500	Yekün

(ت) T CEDVELİ

Vilayeti varidatı hususiyenin müstenid ileyhi olan kavainin ve nizamata ve mukarreratı mübeyyindir.

Hulasai mali	Kavain ve nizamata ve mukarreratın		Fasıl itibariyle Sıra ve Numarası	Teselsül Numarası
	Nevi	Tarihi		
Birinci kısım: Tekalifi Emiriye kúsurat muzaması (Devletin aldığı vergiler olarak tanımlanan tekalifi emiriyenin vilayetlere bırakılan hisseleri verilmiştir)				
Birinci fasıl- Aşarı hisse ianesi mahisse iane ve teçizat aşarının 8/1 nispetinde istifası hakkında (İane ve teçizat aşarının 8/1 alınması)	İradei senniye mebleğ maliye nezareti	5 Mart 322	1	1
%12,5 hasebiyle alınacak aşarın 10,5 gu hazineye ve bir buçuk maarif ve menafi hisse ianelerine verilmek ve yarımının teçizatı askeriye tertibine ait olmak üzere tevfikine dair maliye nezaretinin 5 Mart sene 322 tarihli telgrafnamesinin taksiridir. (%12.5 olarak alınan aşarın %10,5 hazineden ,%1.5 maarif ve menafi, hisse aşarı ile yarımının (%0.5) askeri teçizat olarak alınması gerektiğine karar verilmiştir.)	Maliye nezaretinin tahriratı umumiyesi	19 Ağustos 329	2	2
Dühan öşrü hakkında (Böylece vilayet idarelerine gelir sağlamak amacıyla duhan ve harir öşürlerinin hisse iane kısmının vilayetlere bırakılması gerektiği belirtilmiştir.)	Talimatname	13 Kanun Evvel 335	3	3
Harir öşrü hakkında (Böylece vilayet idarelerine gelir sağlamak amacıyla duhan ve harir öşürlerinin hisse iane kısmının vilayetlere bırakılması gerektiği belirtilmiştir.)	Kanun	21 Mayıs 327	4	4

Tütün ve harir öşründen alınacak hissei ianenin idarei hususiyeye aidiyeti hakkında (Böylece vilayet idarelerine gelir sağlamak amacıyla duhan ve harir öşürlerinin hissei iane kısmının vilayetlere bırakılması gerektiği belirtilmiştir.)	Dahiliye nezaretinin telgrafnamesi	18 Temmuz 329	5	5
Muarif hissesi salisen menafi hissesi Salisen olarak tayin edileceğine dair (Maarif ve menafi hisselerinin üçte bir olarak alınacağı)	Muvazenei umumiye kanunu	325 senesi	6	6
Öşrü hisse ianesinin vilayet varidatından olduğuna dair madde muadele 80 fıkra 15 (Öşürlerinin hissei iane kısmının vilayetlere bırakılması gerektiği)	İradei vilayeti kanunu	13 Mart 329	7	7
Öşrü vezirine mevzuru maarif ve menafi hisselerinin muvazenei umumiyeye irad ve bir evvelki sene muadelenin masraf kaydıyla iradei hususiyeye verileceğine dair (Bütçe hazırlanırken öşür üzerine maarif ve menafi hisselerinin bütçeye irad ve bir önceki yılın benzer masraf kaydıyla iradei hususiyeye vereceği)	Maddei kanuniye	20 Temmuz 330	8	8
Öşür kısmının sahipli ormanlara teşmili hakkında maliye nezaretinin tahriratı (Hususi ormanların hasılatından kazanılan gelirlere de öşür uygulaması)	İradei senniye müsfessei talimatname	8 Mart 314	9	9
Hususi ormanların hasılatından alınan öşür hisse ianelerinin iradei hususiyeye ianetine dair (Aşarın özel orman arazi sahiplerinin gelirine uygulanması)	Dahiliye nezaretinin tahriratı umumiyesi	13 Teşrir evvel 330	10	10

(ت) T CEDVELİ

Hulasai Mali	Kavaini ve nizamat ve mukarrerat		Fasıl İtibariyle Sıra ve Numarası	Teselsül Numarası
	Nevi	Tarih		
İkinci Fasıl- Musakkafat vergisi hisse emlak vergisi hakkında (Bina vergisi hakkında) 1860 yılından II. Meşrutiyete kadar ülkedeki arazi ve binalar tek bir emlak vergisi altında vergilendirilmiş, II. Meşrutiyetten sonra arazi vergilerinin ıslahı konusu ileri bir döneme bırakılmıştır. Önce bina vergisinin ıslah edilmiş. 1910 yılında ülkede binalar için müsakkafat vergisi alınması için kanun kabul edilmiştir.)	Nizamname	24 Temmuz	1	11
Alınan %10,5 öşürün 20 hisse marife aid olması cihetle musakkafat ile öşür vermeyen araziden hisse marifin %5 tenzili hakkında (Müsakkafat ve Öşür vermeyen araziden maarif hissesinin %5 e indirilmesi)	İdarei senniyeye baliğ buyuruldu ali	7 Temmuz 302	2	12
Maarifin %5 tenzili hakkında (Maarifin %5 indirilmesi)	Tezkirei semyiye	22 Temmuz 302		
Musakkafat vergisi hakkında (bina vergisi hakkında)	Kanun	14 Haziran 326	3	13
Musakkafat kanunu cedidine tevfikeyen tahriri icra olunan mahallerde alınacak maarif hissesine dair (Musaffakat kanunu na göre yeni tesbit edilerek alınacak musaffakat vergisi)	Kanuni muvakkat	16 Kanuni 326	4	14
Musakkafat vergisi maarif hissesinin varidatı hususiyeden olduğuna dair madde 80 fıkra 25. (Musaffakat vergisinin maarif hissesinin varidatından olduğu)	Kanuni muvakkat	17 Mart 329	5	15
Üçüncü Fasıl: Temettü vergisi munzam vilayeti hissesi Vilayet hissesi olarak temettü vergisi aslına %5 zam alındığına dair (Temettü vergisi ve temettü vergisiyle ilgili kanunlar ele alınmıştır)	Kanuni muvakkat	15 Kanuni evvel 329	1	16
Temettü vergisine zam olunan vilayet hissenin varidatı hususiyeden olduğuna dair (Temettü vergisinin idarei vilayet yasasıyla vilayet gelirleri	İdarei vilayeti kanunu	13 Mart 329	2	17

arasında olduğu ve temettü vergisinin %5 zam alındığını ve bu zammın vilayetlere tahsisi açıklanmıştır.) Dördüncü Fası: Ağnam, deve, Camus ve canavar rüsumüne munzam vilayeti hisse (Ağnam , deve , Camus, canavar rüsumüne ilave edilen vilayet hissesi)				
Vilayeti hisse olarak ağnam, deve, Camus, canavar rüsumüne %5 zam alındığına dair (dördüncü fasılda açıklanan resimlere %5 zam yapılarak sözü edilen bu zammın vilayetlere bırakıldığını anlatan kanuni muvakkat)	Kanuni muvakkat	16 Kanuni evvel 329	1	18
Beşinci Fası: Feragu ve intikal harçlarına munzam vilayeti hissesi feragu ve intikal harçlarının asıllarına vilayeti hissesi olarak %10 zam alındığına dair (Ferağ ve intikal harçları yer almıştır. Bu verginin idare-i vilayet kanunu ile vilayet hususi gelirlerinden olduğu ve %10 zam yapıldığı) Feragu ve intikal harçlarına munzam vilayeti hissenin varidatı hususiyeden olduğuna dair madde 80 fıkra 5 (Yukarıda ifade edilen artışın vilayet hissesine bırakıldığı)	Kanuni muvakkat	16 Kanuni evvel 329	1	19
	İdarei vilayeti kanunu	13 Mart 329	2	20

(ت) T CEDVELİ

Hulasai Mali	Kavaini ve nizam ve mukarrerat		Fası itibariyle Sıra ve Numarası	Teselsül Numarası
	Nevi	Tarih		
Altıncı Fası-Tarik vilayeti hisseleri Tarik vilayeti hissesi olarak emlak ve temettü vergilerinin asıllarına ve harb vergisi kanununun 3. ve 8. Maddeleri mucibince icra alınacak tevkifata %5 zam olduğuna dair (1910 bütçesinde ilk defa belirtilen ve ilk defa ödenecek olan turuk ve maabir vergisi konulmuş ve %5 zam yapıldığı ifade edilmiştir.)	Kanuni muvakkat	27 Şubat 329	1	21

Tarik vilayeti hisselerinin varidatı hususiyeden olduğuna dair madde 80 fıkra 11 (Yukarıda belirtilen zammın vilayet geliri olduğu açıklanmıştır.) İkinci Kısım: Kusurağı munzamadan maada varidatı hususiye(Genel vergilerin bir kısmının munzam vergiler koymaksızın vilayet idarelerine tahsis ettiği varidatlardır.) (bundan başka vergi gruplarının vilayet hisselerine ait olan bölümleri yer almaktadır)	İradei vilayeti kanunu	13 Mart 329	2	22
Yedinci Fasıl: Tarik bedelatı nakdiyesi (Yol mükellefiyet nakdisi)				
Tarik mükellefiyet nakdiyesi hakkında (Yol mükellefiyet nakdiyesi hakkında)	Kanuna muvakkat	27 Şubat 329	1	23
İstanbul şehri Tarik bedelatı nakdiyesinin %50 sinin masraf tahsili bedel tenzil şehremanetine terk edildiğine dair (Yol mükellefiyet nakdiyesinin yarısının masraf tahsili beeli olarak yarısının indiriminin belediyeye bırakılması)	Rüsum belediye kanununun 20. Maddesi muadelesi	1 Mart 332	2	24
1333(1917) Senesinde Tarik bedelatı nakdiyesinin vilayet dahilinde 40 guruş üzerinden tahsil olunacağına iş bu bütçe nizamnamesinin üçüncü maddesi muharrerdir. (Yol bedeli nakdiyesinin vilayetlerde 40 guruş olarak alınacağı)	Nizamname	15 Şubat 332	3	25
Sekizinci Fasıl- Rüsumat zebhiye resminin miktarına ve bunun ve bunun nisfi belediyeleri ve nisfi değeri vilayetlere ait olduğuna dair madde 14 (Kasaplık hayvanlardan alınan vergi)	Rüsum belediye kanunu	26 Şubat 330	1	26
Zebhiye resmi vilayeti hisselerinin varidatı hususiyeden olduğuna dair madde 80 fıkra 5 (Kasaplık hayvanlardan alınan vergi gelirlerinin vilayetlere ait olduğu)	İdarei vilayeti kanunu	23 Mart 229	2	27
Vilayetçe tahsis olunacak köprü, iskele, vapuru mahsuse kayıklar vesairenden alınacak icaret bedeli tazmim varidatı hususiyeden olduğuna dair madde 80 fıkra	İdarei vilayeti kanunu	13 Mart 329	3	28

9 (Köprü iskele ve kayıklardan alınan verginin vilayet kanununun 9. Maddesine göre vilayetlere bırakılması konusu)				
Dâhili vilayette işlemek üzere tesis edilecek tramvay, omnibidüs, Otobüs, otomobil gibi vasıta nakliye şirketlerinden ve sahiplerinden alınacak meblağın varidatı hususiyeden olduğuna dair madde80 fıkra 12 (Vilayette işletilen tramvay, omnibüs, otomobil, otobüs gibi nakliye şirketlerinden ya da sahiplerinden alınacak miktarın vilayet hususi idarelerine ait olduğu)	İdarei vilayet kanunu	13 Mart 329	4	29

T CEDVELİ (ت)

Hulasai Mali	Kavaini ve nizamat ve mukarrerat		Fasıl itibariyle Sıra ve Numarası	Terselsül
	Nevi	Tarih		
Dokuzuncu Fasıl-(Müvasaad ve Emlak hasılatı): Müvasad ziraiye, sanayi, ticariye, menafi ve hasılatlarıyla panayırklar varidatı ve alet ziraiye bedecarı varidatı hususiyeden olduğuna dair madde 5 fıkra 80,12 (Muvaza gerçek bedelin çok altındaki değerleri satış veya edinme değeri olarak beyan ettikleri uygulamadır.) (ziraat, sanayi, ticari panayır, ziraat aletleri kiralama bedeli, mekteplerin geliri gibi vergiler 13 Mart 329 idarei vilayet kanunu yla, vilayete ait emlak emlek kiraları devri gibi çeşitli gelirlerinde 13 Mart 329 idarei vilayet kanunuyla vilayet gelirleri içinde olduğu açıklanmıştır.)	İdarei vilayet kanunu	13 Mart 329	1	30
Vilayetçe idare edilecek mektebin her nevi varidatı hususiyeden olduğuna dair madde 5 80. Fıkra 13 (Vilayetler tarafından idare edilen mekteplerin her türlü gelirleri vilayet gelirleri içinde olduğu)	İdarei vilayet kanunu	13 Mart 329	2	31
Vilayete aid emual ve emlakın hasılatı ve iradı ve bedel icareti ve feragu varidatı hususiyeden olduğuna dair madde 5 80. Fıkra.9 (Ziraat, sanayi, ticari panayır, ziraat aletleri kiralama bedeli,	İdarei vilayet kanunu	13 Mart 329	3	32

mekteplerin geliri gibi vergiler 13 Mart 329 idarei vilayet kanunuyla, vilayete ait emlak emlak kiralari devri gibi çeşitli gelirlerinde 13 Mart 329 idarei vilayet kanunuyla vilayet gelirleri içinde olduğu açıklanmıştır.)				
Onuncu Fası- Mektebi varidat Mektebi iptidaiye Masarif inşasıyla maaruf daimesinin ve muallimin maaşatıyla masarifinin ahalinin zimmetine tevdi edileceğine dair madde muadele 15 (İbtidai okullarının inşaatı ve sürekli masraflarının halka bırakıldığı, okul bulunmayan nahiye merkezlerindeki okul inşaatlarının da vilayet üzerine bırakıldığı)	Kanuni muvakkat	23 Eylül 329	1	33
Ahvali harbiyede valisiyle tedrisatı iptidaiye kanunu muvakkatinin 15. Madde muadesinin mektebi bulunmayan nahiye merkezinden mektep binası inşa ve muallimin maaşı ile masarif saireye temin olunacak ve karai cesimde yalnız mektep binaları vücuda getirilecek veçhile tatbik hakkında (İbtidai okullarının sürekli inşaat masraflarının halka bırakıldığı, okul bulunmayan nahiye merkezlerinde okul inşaatlarının vilayet yetkisine bırakıldığı ifade edilmiştir.)	Dahiliye nezaretinin umumi telgrafnamesi	25 Mart 331	2	34
On birinci Fası- Hasılatı müteferrika Kavaini saireye muvaffak olarak vilayetçe edinilmiş ve edinebilecek herne varidat hakkında madde 80 fıkra 16 (Diğer vergilerinde vilayet gelirleri olarak kabul edildiği)	İdarei vilayet kanunu	13 Mart 329	1	35
Üçüncü Kısım: İanet On beşinci Fası- İanet ve teberuat hibe ve vasiyet suretiyle vilayete vuku bulacak teberruat İanet madde 80 fıkra 18 (Bağışlar hibe ve vasiyet suretiyle vilayete yapılacak muhtemel yardımlar ile vilayet adi bütçesinin açığına karşılık hazinenin vermeyi vaad ettiği tutarlar yazılmıştır.)	İdarei vilayet kanunu	13 Mart 329	1	36
Marif vuku bulacak teberruat (Maarife yapılacak olan bağışlarında gelirlere dahil edileceği belirtilmiştir.)	Tedrisatı iptidaiye kanunu	13 Eylül 329	2	37
On dördüncü Fası- Bütçe için hazineden muavenet Vilayet marif Adi muavenet olmak	İdarei vilayet kanunu	13 Mart 329	1	38

üzere (Hazineden de imkânlar ölçüsünde yarım yapılabileceği açıklanmıştır.)				
---	--	--	--	--

(ث) S CEDVELİ

Meclisi Umumi'nin ictimada olmadığı zamanlarda vilayet encümenince uygulanacak gelir ve gider tertipleri şeklinde hazırlanmış bütçe metnidir. Yani değişken ödeneklerin açıklandığı madde ve fasıllardan oluşur.

Tahsisat Mutehavviliye mübeyyindir.

<u>Nevi muhassasat</u>	<u>Madde</u>	<u>Fasıl</u>
Meclisi umumi aza ***** 4 Yevmiyesi (Seçim masrafları)	1	1
Ziraat Bankası menafi hissesi (Ziraat bankası tarafından yönetilen tarik ve maabir yol ve köprü işlemleri)	1	18
Ziraat Bankası aidatı (Vilayet gelir ve giderleri ile ilgili işlemler)	1	19
Masarifi Mahkeme (Mahkeme Masrafları)	1	21
Reddiyat (Bütçe hesaplarında emanet türünden tutulan paraların sahiplerine aktarılması için konulmuştur.) (Mültezim müteahhit teminatları depozito)	1	23

Varidat ve Masarif Adi Bütçeleri 1333 (1917)

1913 tarihli İdarei Umumiye Vilayet kanununun 79. ve 86. maddeleri vilayet bütçeleri ile ilgilidir. Vilayet bütçeleri adi ve fevkalade bütçe olmak üzere 2 ye ayrılmıştır. 1913 tarihli yasaya göre adi ve olağan üstü hazırlanan vilayet bütçelerinin iktisadi, sosyal, toplumsal içerikli farklı programlara hazırlık yaparak önceki dönemlere göre daha bağımsız kararlar alarak imar, eğitim, ziraat..... vb. birçok çalışmayı gerçekleştirmeleri ve il özel idarelerine mali alanda özerklik getirmeleri açısından önemli olmuştur.

ADI BÜTÇENİN GELİRLERİ;

- "Eğitim ve ihtiyaç sahiplerine yardım amacıyla aşar ve vergiye eklenen miktarlar,
- Yol ve köprü bedelleri, kurbanlık vergisi
- Genel bütçeden vilâyetler için ayrılan pay,
- Vilâyete ait taşınır ve taşınmaz mallardan elde edilen hasılat,
- Vilâyette köprü, iskele, kayık ve benzeri işletmelerin ihale edilmesinden elde edilen gelirler, Vilâyette işletmeye verilecek otobüs, tramvay, minibüs ve otomobil gibi nakliye şirketlerinden ve sanayi kuruluşlarından yıllık olarak alınacak muayene gelirleri ile bunlardan alınacak imtiyazname ve ruhsatname harçlarından elde edilen gelirler,

4 ***** orijinal metinde silik olduğu için okunamamıştır.

- Numune çiftlik ve tarlaları, çiftçilik mektepleri, damızlık hayvanlar ve zirai alet depoları, sanayi ve mektep dergileri, ticaret sergiler ve panayırlardan elde edilen gelirler,
- Vilâyet tarafından tesis edilen ve işletilen okullardan elde edilen gelirler,
- Vilâyet matbaa ve gazete gelirleri, vilâyette bulunan yeraltı kaynaklarından elde edilen gelirler,
- Vilâyete hibe veya miras yoluyla intikal eden gelirlerden oluşmaktadır
- Olağanüstü gelirler ise;
- Olağanüstü masrafların karşılanması için kanunlara uygun olarak yıllık toplanacak vergilerin artırımından elde edilen gelirler,
- Borçlanma gelirleri,
- Olağanüstü masraflar için genel bütçeden ayrılacak miktar,
- Vilâyete hibe ve vasiyet yoluyla verilen bağışlar ve
- Adi bütçenin fazla gelirlerinden gerektiğinde ayrılacak miktarlardan oluşmaktadır.”

ADI BÜTÇENİN MASRAFLARI;

- “Vilâyet memurlarının maaşları ve özel hizmetlerin masrafları,
- Vilâyet gelirlerinin tahsilat masrafları,
- Yollar ve köprülerin sürekli masrafları, tamir giderleri,
- Kamu binalarının bakım onarım masrafları,
- Vilâyetteki okullarda görev yapan öğretmenlerin maaşları ve okulların inşaat, bakım ve onarım masrafları,
- Sanayi ve ziraat okul idarelerinin maaşları ve okul binalarının inşaat ve bakım masrafları,
- Vilâyetin gelir getiren emlak ve binalarının vergileri, masrafları ve sigorta bedelleri,
- Sağlık ve hayır kurumlarının masrafları,
- Vadesi gelmiş borçlanma ödemeleri,
- Vilâyet matbaa ve gazete masrafları,
- Meclis-i umumi ve vilâyet encümeninin kırtasiye ve tefrişat masrafları ile vilâyet encümeni maaşları ve vilâyet umum meclisi üyelerinin harcırah ve yevmiyeleri,
- Vilâyet umum meclisi azalarının seçim masrafları,
- Bunların dışında vilâyetin kanunlarda belirtilen hizmetlerinden oluşacak masraflardan oluşmaktadır. Adi bütçelerden başka 1915-1916 yılında 1331 yılı mali döneminden geçerli olmak üzere fevkalade bütçeler de ülkede hazırlanmaya başlamıştır.

Olağanüstü bütçenin masraf kısmı ise vilâyetin hizmetlerine ait her türlü inşaat ve yeni tesislerin masrafları ve adi bütçe masrafları dışında oluşacak geçici masraflardan oluşmaktadır.

“Fevkalade bütçelerde beklenen çeşitli gelirlere göre bütçe giderleri belirlenirdi. Bu bütçelere adi bütçelerde olduğu gibi belirli sürekli masraflar yer almazdı. Vilayetle ilgili hususi hizmetlere ait yüklü harcamaları gerektiren inşaat, alım-satım ve bayındırlık projeleri olağanüstü bütçelerin gider bölümlerini oluşturmuştur. Olağan üstü

bütçelerin gider bölümleri adi bütçelere benzer şekilde kısımlar itibariyle gösterilmek zorundadır. 23 Ocak 1915 tarihli talimatnameye ilaveten vilayetlere gönderilen bütçe numunesinde bu kısımlar turuk ve maabir, umurı maarif, umurı ziraat ve sanayi ve ticaret göl ve bataklıklar ve umurı Hayriye ve sıhhiye olmak üzere tanımlanmıştır. Olağanüstü bütçe örneklerinde örnek numunelere uyulduğu bütçelerin gider bölümünün bu tertip üzerinden oluşturulduğu görülmektedir” (Sarıçelik, 2013:134).

Vilayet olağanüstü bütçesinin varidat kısmını oluşturan maddeler ise; “olağanüstü masraflara mahsus olmak ve tespiti özel kanunlar ile belirlenmek üzere vilayet umumi meclisince yıllık teklifler üzere ilaveten ve geçici olarak belirlenecek ilave maddeler, istikraz hasılatı (gelirleri) , olağanüstü masraflara mahsus olarak umumi bütçeden sağlanacak yardımlar, vilayete hibe ve vasiyet suretiyle yapılan bağışlar, adi bütçenin fazla gelirlerinden ayrılacak meblağ, vilayet memurlarının ve özel dairelerin maaş ve masrafları, vilayetin hususi gelirlerinin tahsili için yapılan masraflar, Vilayetin geçiş ve yol masraflarının daimî tamirleri, nafıa işleri için daimî masraflar ve tamirler, iptidaiye, rüştiye mektepleri, gececi ve gündüzcü iptidaiye darümualliminleri, liva idadileri maaşları ve masrafları, belirlenen okulların inşaatlarının yapılması ve tamirleri, ziraat ve sanayi mekteplerinin maaşları, masrafları ve binalarının inşaat ve tamirat masrafları, vilayetin akar yerlerinin tamir masrafları, vergisi, sigorta bedeli, vilayete ait hayır ve sağlık kurumlarının masrafları, vadesi geçmiş istikraz taksitleri, vilayet matbaa ve gazetesinin masrafları, umumi meclisin ve vilayet encümeninin kırtasiye, döşeme ve ısınma masrafları ile umumi meclis üyelerinin maaşları, vilayet umumi meclis üyelerinin seçimleri için yapılacak masraflar, bunlardan başka olarak vilayetin özel konumuna dâhil veya kanunen yapılması gerekli vilayetin hizmetleri için daimî masraflardır. 32 Fevkalade bütçenin masraf kısmı vilayet hizmetlerine ait her türlü inşaat ve yeni tesisler masraflarından ve adi bütçeyle ilgili daimî masraflar dışındaki geçici masraflardan oluşur” (Karaköse, 2018:120).

1913 tarihli yasaya göre adi ve olağan üstü hazırlanan vilayet bütçelerinin iktisadi, sosyal, toplumsal içerikli farklı programlara hazırlık yaparak önceki dönemlere göre daha bağımsız kararlar alarak imar, eğitim, ziraat .....vb bir çok çalışmayı gerçekleştirmeleri ve “il özel idarelerine mali alanda özerklik getirmesi açısından önemli katkı sundukları şekil ve içerik açısından görülmektedir.

1333 (1917) SENESİNİN VARİDAT ADI BÜTÇESİ

1333 (1917) senesi varidat muamenesi Guruş	Nevi Varidat	Madde	Fasıl
	I.kısım-tekalifi emiriye kûsurat munzaması (Devletin tahsil etmekte olduğu genel vergilere %1 lik ek konulması ile vilayetlere gelir temin edilmesi olarak tanımlanır.) Aşar hisse ianesi (Ziraat bankası aracılığı ile toplanan bir vergi çeşitli ürünler üzerinden toplanmaktadır.)		1
83000	Hisse menafi muadele hazineden alınacak tahsisat (Banka aracılığı ile tahsil edilen vergi)	1	
166000	Hisse maarif muadele hazineden alınacak tahsisat (Ek vergi olup aşar üzerinden tahsil edilmiştir.)	2	
2100000	Musakkafat vergisi maarif Hisse (Bina vergisi)		2
700000	Temettü vergisine munzam vilayet Hisse (Ticari ve sınaî kazançlardan meydana gelmiştir.)		3
40000	Ağnam, deve, Camus ve canavar rûsumuna munzam vilayet hissesi (Hayvanlardan tahsil edilen bir vergi)		4
550000	Ferağı intikal harçlarına munzam vilayeti hissesi (Bir mülkün resmi olarak bir başkasına devredilmesi sırasında tahsil edilen harçlar)		5
2100000	Tarik vilayeti hissesi (Yol vergisi) Musakkafat vergisine munzam Tarik vilayeti hissesi (Musakkafat vergisine ekli yol hissesi)	1	6
700000	Temettü vergisine munzam Tarik vilayeti hissesi (Temettü vergisine ekli yol hissesi)	2	
550000	Harb vergisi kanununun 3. ve 8. Maddelerinde muharrer tevkifat zam olunan Tarik vilayeti hissesi (Harb Vergisi Kanununa bağlı yol hissesi)		
6989000	Birinci kısmın yekunu		
1500000	2. Kısım: Kûsurat munzamadan maade varidat hususiye (II. Kısımda bu vergilerin dışında yer alan ÖZEL vergiler ve miktarları yer almaktadır.) Tarik bedelatı nakdiyesi (Nakdi yol vergisi)		7

900000	Rüsumat (Gümrük vergisi)		8
16000	Zebhiye resmi vilayet Hisse (Kasaplık hayvanlardan alınan kesim vergisi)	1	
	Ruhsadi resmi (Ruhsat verilmesinden beklenen gelir.)	2	
274800	Muvassad ve emlak Hisselâtı (Emlak ve kira bedeli)	1	9
2000	Muvasad ve ziraiye, sanayiye ve ticariye hasılatı (Ticaret, sanayi, ziraat kuruluşlarından elde edilecek gelir.)	2	
1000	Emlak ve akar hasılatı (Emlak ve kira geliri)	3	
13242900	Satılan eşya bedeli (Satılan eşya bedeli)		10
50000	Mekteb iptidaiye varidatı (Eğitim masrafları halk tarafından karşılanmıştır.)		11
10000	Hasılatı müteferrika (Çeşitli hasılatlar)		12
	İstirdadat (Vilayetlerin eşhas zimimi dışındaki diğer alacak konularından geri alınan meblağlar (istirdadat) ve çeşitli kaynaklardan alınan paralar)		
15996700	İkinci kısmın yekunu		
80000	3. Kısım		13
0	İanet ve teberruat (Bağış ve yardımlar)		14
80000	Bütçe açığı için hazineden muavenet (Hazineden yapılacak yardımlar)		
	3. kısmın yekunu		
23065700	Yekunu umumi		

Gelir kalemleri dikkate alındığında gelir gruplarında öşrün ve yol ücretlerinden elde edilen gelir kaynaklarının daha etkin olduğu görülmektedir.

1333 (1917) SENESİNİN MASARİFİ ADI BÜTÇESİ

1333 (1917) senesi muhasebatı kuruluş	Nevi Muhassetat	Madde	Fasıl
	I.kısım-Meclisi umumi ve muhasebei hususiye vilayeti (Valinin yetkisinde olmak üzere yapılacak harcamaların maaş ve masrafların vilayet gelirlerinden karşılanması için 1 muhasebei hususiye kalemi vardır. Muhasebei hususiye kalem müdürü önceki dönem bütçesi ve gelecek dönem bütçesiyle ilgili hesapları açıklamak için hesaplar hakkında rapor yazmaktadır. Hazırlanan raporları vilayet umumi meclisi toplanmadan bir buçuk ay evvel valiye teslim etmektedir.)		
	Meclisi Umumi muhassetatı (Umumi Meclis)		1
30000	iane yevmiyeleri (Meclis üyelerinin toplantı süresi içindeki yevmiyeleri)	1	
72000	Encümen vilayeti muhassetatı (Vilayet encümeni)	2	
102000	1.fasılın yekunu(Çeşitli masraflar)		
	Muhasebei hususiye vilayeti ve encümen kalemleri maaşı		2
220200	Muhasebei hususiye müdür ve memurları maasatı	1	
70800	Encümen vilayeti kalemi maasatı	2	
252000	Tarik bedeli tahakkuk memurları maasatı	3	
8400	Müstahdemin müteferrika	4	
551400	II. fasılın yekunu		
	Masarifi mütenevviye (Çeşitli masraflar)		3
2000	Harcirah	1	
2000	Mefruşat (Döşeme için yapılan giderler.)	2	
42000	Tenvir ve teshin (Aydınlatma ve ısıtma)	3	
20000	Kırtasiye ve evrak matbua	4	
83000	Masarifi müteferrika (Çeşitli masraflar)	5	
1824	icaret (Ücret, Kira)	6	
38324	3. fasılın yekunu		
691724	I.kısımın yekunu		
	İkinci kısım-Tarik ve muaber vilayet (Bütçede 1910 yılında ilk defa ödenecek olan turuk ve maabir vergisi konulmuştur. 6 bölüm 31 maddeden oluşmuştur. Nizamnamesi yol işi 1 hükümet işi olarak görülmüştür ve sosyal çalışmalara yer verilmiştir.)		
	Memurin fenniye ve müstahdemin maasatı (Fen memurları ve görevlilerin maaşları)		4

120000	Memurin fenniye maasatı (Temizlik işleri)	1	
40800	Katip ve müstahdemin müteferrika	2	
96000	Tamirci amele daimesi	3	
<u>256800</u>	4.faslın yekunu		

1333 (1917) SENESİ MASARİFİ ADI BÜTÇESİ

1333 (1917) senesi muhassasatı gurusu	Nevi muhassasat	Madde	Fasıl
249760	Keşifat ve tamirat		5
20000	Tamirat mütematiye esasiye masarif	1	
	İsten keşifat masarifi	2	
<u>269760</u>	5. faslın yekunu		
	Masarifi mütenevvia (Çeşitli masraflar)		6
25000	Memurin daime fenniye ve heyet isten keşifatı harcırahı (Keşif harcırahları)	1	
2000	Alet ve edevatın nakliye ve tamiriyesi (aletlerin tamiri ve nakliyesi)	2	
13000	Mefruşat tenvir ve teshin Vesaire masarif müteferrika (Çeşitli masraflar: aydınlatma, ısıtma, döşeme)	3	
5000	Levazım hendesiye	4	
45000	6. faslın yekunu		
<u>571560</u>	2. kısmın yekunu		
	3. kısım Umuru Maarif Maarif idaresi (Eğitim masrafları)		7
216000	Müfettişler maasatı (Müfettiş maaşları)	1	
25000	Müfettişler masarif devriyesi	2	
187300	Maruf iptidaiye kitabesi maasatı	3	
286000	Maruf idaresinin kırtasiye masarif müteferrikası tenvir ve teshin ve mefruşat		
456800	7. faslın yekunu		
	Tedrisatı aliye (Ortaöğretim)		8
911580	Gezi sanayi mekteplerin maasatı	1	
100000	Masarif daimesi	2	
<u>1011580</u>	8. faslın yekunu		

1333 (1917) SENESİNİN MASARIF ADI BÜTÇESİ

1333 (1917) senesi muhassasatı kuruluş	Nevi muhassasat	Madde	Fasıl
	Tedrisatı iptidaiye (İlk Öğretim)		9
11700000	Mektep ibtidaiye maasatı	1	
1581260	Masarif daimesi	2	
328260	9. fasılın yekunu		
	Darül muallimin ve muamelatı (Ortaöğretim)		10
400000	Darülmualimün ve muamelatü vilayet namına gönderilen talebe ve talebatın masarifi maktuan tedrisiyesi (Vilayetlerde görevlendirilmek üzere gönderilen talebelerin masrafı)	1	
400000	10. fasılın yekunu		
	Masarifi mütenevvi (çeşitli masraflar)		11
200000	Mekteb masarifi tamiriyesi (Tadilat)	1	
10000	Harcirah (Harcirah)	2	
1000000	Mekteb icaratı (Mektep Kiraları)	3	
17000	Tatbikat dersiyeye icaratı (Uygulamalı dersler için kira bedelleri)	4	
1770500	Vilayet namına mekteb Sultaniye kaydedilen talebe ve talebat masarifi (Vilayet namına mektebi sultanıyeye kaydedilen öğrenci ve öğrenci masrafları)	5	
12000	Darül Mürebbiyat müdavim talebat masarifi	6	
24840	Mekteb gayrimüslim lisanı Osmanıye muameleleri maasatı (Gayri müslim okullardaki Osmanlı öğretmenlerinin maaşları)	7	
1441340	11. fasılın yekunu		
16590980	3. kısmın yekunu		
	4. kısım- Umuru ziraiye ve sanaiye ve baytariye (Ziraat, Sanayi ve veterinerlik çalışmalarına ayrılmıştır.) Sanayi ziraiye mektebi (Tutar belirtilmemiştir.)		12
125520	Müdür ve muallimin müstahdemın maasatı (Müdür ve Müdür Yardımcılarının maaşları)	1	
136000	Masarifi daimesi (Sürekli Masraflar)	2	
261520	12. fasılın yekunu		

1333 (1917) SENESİNİN MASARİFİ ADI BÜTÇESİ

1333 (1917) senesi muhassessatı kuruluş	Nevi Muhassessat	Madde	Fasıl
	Çiftçi mektebi		13
50400	Müdür ve muallimin müstahdem in maasatı (Müdür ve öğretmenlerin maaşları)	1	
160000	Masarifi daimesi (Sürekli harcamalar)	2	
100100	Fidanlık ve ormanlık masarifi (Fidanlık ve ormanlık masrafı)	3	
310500	13. fasılın yekunu		
	Ziraat makina mektebi		14
36000	Müdür ve muallimin ve müstahdem masaati (Müdür öğretmen ve hizmetlilerin maaşı)	1	
0	Masarifi daimiye (Sürekli masraflar)	2	
36000	14. fasılın yekunu		
	Alet ziraiye depoları		15
67200	Alet ziraiye depo muameleleri maasatı (Ziraat araç ve gereçlerinin bulunduğu depolardaki görevlilerin maaş ve sürekli masrafı)	1	
33500	Masarifi daimiyesi (Sürekli Masraflar)	2	
100700	15. fasılın yekunu		
	Damızlık hayvanat deposu		16
129000	Memurun ve müstahdem in masaati (Memur ve çalışanların maaşı)	1	
678670	Masarifi daimesi (Sürekli Masraflar)	2	
807680	16. fasılın yekunu		
1516400	4. kısmın yekunu		
	5. kısım- Umuru Hayriye ve sıhhiye Muavenet sıhhiye merkezleri (Sıhhiye ve hayır işleri)		17
132000	Maaşat (Maaşlar)	1	
101000	Masarifi umumiye (Sürekli Masraflar)	2	
233000	17. fasılın yekunu		
233000	5.kısım yekunu		

1333 (1917) SENESİNİN MASARİFİ ADI BÜTÇESİ

1333 (1917) senesinin muhassesi gurusu	Nevi muhassesi	Madde	Fasıl
83000	6. kısım- masarifi muhtelifi Ziraat Bankası'na aid öşür hisse menafi (Ziraat bankasına ait öşür hisse menafi taşrada önemli harcama kalemlerini (eğitim ve bayındırlık hizmetler....) finanse etmek üzere gelirler çeşitli yöntemlerle vilayetlere bırakılmıştır. Mesela anadoluda yapılması kararlaştırılan ıslahatın bir parçası olarak 1881 yılından sonra anadoludaki vilayetlerin gümrük tuz ve duhan rüsumu hasılatı ve cemaat meclisleri yolu ile idare edilen vakıf gelirleri hariç olmak üzere diğer devlet gelirlerinden mahalli masraflar çıkarıldıktan sonra geriye kalan miktarın öşürü(%10'u) bayındırlık (Nafia), ve eğitim (maarif) işleri için vilayetlere bırakılmıştır. 1883 yılı sonunda menafi sandıkları için aşar oranı üzerinden %1 oranında vergi alınmıştır. Aşarın üzerinden eklenen %1.5 oranındaki maarif ve menafi hisselerininin %1 lik kısmı ziraat bankası şubelerine, %0.5 lik kısmı ise maarif idarelerine terk edilmiştir.) (Sarıçelik, 2013, s.116)		18
83000	18. fasılın yekunu		
250000	Masarifi tahsiliye (Tahsil Masrafları)		19
250000	Ziraat Bankası aidatı (Aidatlar)	1	
65836	19. fasılın yekunu		
65836	idare hususiyeye aid imkan akarat masarifi (Hususi idare binalarının masrafları)		20
3000	20. fasılın yekunu		
3000	Masarifi mahkeme (Mahkeme masrafları)		21
3000	21. fasılın yekunu		
5000	Davayı vekil icaratı (Avukatlık ücretleri)		22
5000	22. fasılın yekunu		
50000	Reddiyat (Mültezim yada müteaahitlerden teminat veya depozito akçesi olarak alınan hususi bütçede emanette tutulan paraların sahiplerine iade edilebilmesi için açılmıştır. Yani bütçe hesaplarında emanet türünden tutulan paraların		23

	sahiplerine aktarılması için konulan fasıldır.) (Sarıçelik, 2018, s.43).	
50000	23. faslın yekunu	
6850000	Memurin ve müstahdemine verilecek tahsisatı fevkalade şehriye (Hususi idare memur ve yetkililerine verilecek fevkalade tahsisat.)	24
6850000	24. faslın yekunu	
100000	Masarifi gayri melhuza *****5	25
100000	25. faslın yekunu	
3406836	6. kısmın yekunu	
23010500	Zımmi yekun	

4 başlık altında masrafların toplandığı görülmektedir. Meclisi umumi ve memurini hususiyei vilayet kısmı ve alt başlıkları, turuk ve maabir (Köprüler başlığı ve alt başlıkları), sağlık işleri için ayrılan tahsisat çeşitli masraflardan oluşmaktadır. Burada söz edilen bütün masraflar ve alt kalemlerinin hepsinin vilayetlerin ve merkezi idarenin sorumluluğu altında olduğu ve vilayet bütçesinin büyük çoğunluğunun bu kalemlere harcandığıdır. Özellikle devletin eğitim, sağlık, yol yapımı çalışmalarında toplumun ihtiyacı olan kamu hizmetlerinin birçoğunu üstlenerek bu ihtiyaçları karşılamının bir devlet görevi olduğunu kabul etmesinin de önemli bir göstergesidir.

Encümen daiminin 6 Mart 1333 (1917) tarihli ve 2 numaralı kararname suretidir. İdarei hususiyenin 333 senesi muvazenei umumiye varidatı yekunu 23, 065, 700 guruş ve masarifi umumiye yekunu 23, 010, 500 guruş olarak heyeti umumiyece kabul buyrulmuş ise de masarifi Adi bütçesinin 4. Fasılının 3. Tamirci amele daimesi maddesine aid 97000 guruşun yekunu umumi haricinde bırakılmış ve 6.maddeden ibaret bulunan 11. Fasılın yekunu 1,416,500 guruş olmak lüzum gelirken 34,500 guruş fazlasıyla 1,451,000 guruş üzerinden yekunu umumiye idhal edilmiş olduğu mezkûr bütçenin esnayı tebyiz anlaşılmış olduğundan bütçenin meclisi umumiyece kabul edilen varidatı masarifi umumiye yekunları ile fevkaladi devri tekrar etmiş olan meblağ miktarı tegayür edilmemek üzere geçen sene 332 senesinde 1 gün sarfiyat vuku bulmadığı halde senei atıye için 311,260 guruş olarak kabul olunan 5. Fasılın 1. Teminatı müttemadi esas maddesinden 61,500 guruşun tenziliyle meşkûr maddenin 249,760 guruş olarak bütçeye idhali hususunun tahtı karar alınmasına dair muhasebei hususiyeye müdüriyetin mezkuresi kiraat mezkurenin ifası encümençe tensip edilmekle beraber bu babda vali vekili Telefonla bilcümle o veçhile muvaffakati alınmış olmakla iktizasının ifası zımmında muhasebei hususiyeye müdüriyetine iadesi ve bu kararın bu seneki mukarreratı mecmuasına derc karargah oldu.

Encümen daiminin 6 Mart 1333 (1917) tarihli ve 2 numaralı kararname suretinde: ise vilayetin 1333 yılı bütçe varidatı yekunu 23065700 guruş masraf yekununun 23010500 guruş olarak heyeti umumiyece kabul edilmiştir.

5 ***** Metinde bu bölüm çok silik olduğu için cümlelerin umulmadık masraflar anlamına gelen melhuz kelimesi olduğu düşünülmüştür.

Masrafı adi bütçesinin 4. Faslının 3. Tamirci amele daimesi maddesine aid olan 97000 guruşun genel yekun dışında bırakıldığı 6 maddeden oluşan 11. Faslın yekunu 1416500 guruş olması gerekirken 34500guruş fazlasıyla 1451000guruş üzerinden genel yekuna dahil edilmiş olduğu sözü edilen bütçenin taslağı temize çekilirken görülmüş olup bütçenin meclisi umumiyeye kabul edilen varidatı masarifi umumi yekunları ile fevkaladeye devri tekrar etmiş olan meblağın değiştirilmeden geçen sene 332 yılında bir gün kullanılmadığında gelecek yıl için 311260 guruş olarak kabul edilen 5. Faslın I. TEMİNATI devamlı esası madesinden 61500 guruşun indirimiyle sözü edilen maddenin 249760guruş olarak bütçeye dahil edilmesi konusunu saltanat tarafından karar alınması ile ilgili muhasebei hususiye müdüriyetin sözü edilen konunun okunması ve işlemin yerine getirilmesine uygunluğun encümenca kabul edilmesi ve bu konuda 50 köylünün telefonla onayları alınarak ifasının muhasebe müdürlüğüne bildirilerek bu yılki kararın bu seneki karar kayıtlarına katılması uygun görülmüştür.

1333 (1917) SENESİ FEVKALADE BÜTÇESİ

1233 SENESİNİN FEVKALADE BÜTÇE MASARİFATI

Guruş		Fasıl
55200	Adi bütçenin fazla varidatı	1
589800	Hazineden muavenet (Hazineden yardım)	2
<hr/>		
645000		

İSTANBUL VİLAYETİNİN 1333 (1917) SENESİ FEVKALADE BÜTÇE NİZAMNAMESİ

Madde 1: 1333 (1917) senesi maliyesi için merbut cetvel vechile (645000) guruş tahsisatı fevkalade iade edilmiştir.

Madde 2: İşbu tahsilat fevkaladeye makbul merbut cedvele vechile (645000) guruş varidatı tahsisiye alınmıştır.

Madde 3: 1332 (1916) senesi zarfında tahkik edipte tediye olunmayan duyun (borçlar) ve inşaat ve tesisatı cedidiye müteallik olarak seneyi mezkûr bütçesinden dâhil olupta sarf olunamayan varidat karşılığı bulunan tahsisat bakiyeleri işbu bütçeye zam edilecektir.

Madde 4: İşbu nizamnamenin icrasına İstanbul valisi memurdur.

Bütçenin sonunda ise İstanbul vilayetinin 1333 (1917) yılı fevkalde bütçesi nizamnamesi yer almaktadır.

Bu nizamnamenin;

Madde 1: Maddesinde 1333 yılı maliyesi için bağlı bulunan bütçe cetvelinde belirtilen 645000 guruş luk tahsisatın bu bütçeyle iade edildiği

Madde 2: Bu rakam olağanüstü bütçede 645000 guruş varidat olarak tahsis alındığı

Madde 3: 1332 yılında ödenmeyen borçlar, inşaat ve tesisat yenilik borçlarının bu senenin gelir gruplarından karşılanacağı

Madde 4: Bu nizamnamenin uygulanmasından valinin sorumlu olduğu belirtilmiştir.

1333 (1917) SENESİNİN FEVKALADE BÜTÇE MASARİFATİ

Guruş	Nevi Muhassasat	Fasıl
162000	I.kısım umuri ziraiye baytarie ve sanaiye (Ziraat, hayvancılık ve sanayi) Damızlık hayvanat deposu masarifi inşaiyesi (Damızlık hayvanlar için depo inşaatı masrafı)	1
208000	Sanaiye ziraiye çiftçi mekteblerinin masarifi inşaiyesi tamiriyesi (Sanayi ziraat ve çiftçi okullarının inşaat tamir masrafı)	2
150000	Arpacı ve paşa mandıra çiftliklerinin 3. Seneye aid imha bedeli (imha bedeli)	3
50000	Arpacı çiftliği müstemilatından mübaya edilecek arazi (Arpacı çiftliği müstemilatından satın alınacak arazi)	4
570000	İkinci kısım- umuru Hayriye ve sıhhiye (Hayır ve sağlık işleri)	5
75000	Muvasaati sıhhiye ve hayriyeden muhtaç muavenet görülecekler indel	
75000	hace verilecek muavenet (Muhtaç olanlara yapılacak yardım)	
645000	2. kısmın yekunu	

SONUÇ

"İstanbul Vilayetinin 1333(1917) yılı bütçesi" isimli makale çalışmasında İstanbul vilayeti (Adi ve Fevkalade) bütçesi şekil ve içerik açısından incelenmiştir. 1913 yılında yürürlüğe giren İdare-i Umumiye-i Vilayet kanunu muvakkati sonrasında, vilayet bütçeleri şekil ve içerik anlamında önem kazanmıştır. Devlet kamu hizmetlerini gerçekleştirmenin devlet görevi olduğunu kabul etmiştir. Böylece imparatorluk her anlamda sosyal politika yapısına doğru içerik ve muhteva değişimine uğramıştır.

Osmanlı İmparatorluğunda bütçe, devletin mali işlemlerinin görülmesinde ve iktisadi yapısının şekillenmesinde her zaman önemli bir konuma sahip olmuştur. Osmanlı İmparatorluğunda devletin mali işlemlerini detaylarıyla ve kapsamlı bir bütün olacak şekilde görülmesini sağlayan bütçe uygulamasında; birinci aşama da Osmanlı İmparatorluğunun kuruluşu sonrasında Tanzimat'a kadar geçen sürede klasik dönem yani İslami mali temellerine göre hazırlanan bütçelerin yer aldığı görülmektedir. Bu özelliklerin İmparatorluğun gelir ve gider yapılarından sorumlu olup, yönetimde devlet işlevini defterdarla temsil ettiği görülmektedir.

Tanzimat bütçe uygulamasında ikinci dönemi temsil etmiştir. Tanzimat Osmanlı İmparatorluğunun geleneksel mali teşkilatında önemli ölçüde değişiklikler meydana getirmiştir. İkinci dönem Tanzimat'la başlayıp Avrupa örneğine göre kurulan nezaretlerden birisi olan maliye nezaretinin kurulmasıyla sürecini tamamlamıştır. Maliye nezaretinin kurulmasıyla bakanlıklar esasında dayalı merkezi yönetim biçimlerinin de temelleri atılmıştır.

1840 yılı sonrasında maliye nezareti mali idarenin tek yetkilisi haline gelmiş ve devletin bütün gelir ve giderlerini tek elden idare etme süreci başlamıştır. Bunu yaparak Taşradaki yolsuzlukların ve sorunların önüne geçerek vergi gelirlerini artırabilmeleri mümkün olacaktı. Maliyede kurumsallaşma sürecinde problemler yaşansa da II. Abdülhamit ve İttihat ve Terakki Dönemlerinde de kurumsallaşma çalışmalarında süreklilik korunmaya çalışılmıştır. İmparatorlukta Batı modeli bütçe çalışmaları 1846 yılında başlatılmış olup 1855 yılında Bütçe Nizamnamesi hazırlanmıştır. Osmanlı İmparatorluğunda modern anlamda böylece ilk bütçe 1863-1864 mali yılı bütçesi olarak tanımlanmıştır. Birinci meşrutiyet ve sonrasında kabul edilen Kanuni Esasi ile Osmanlı İmparatorluğunda bütçe hakkı yasal temeller üzerine oturtulmuştur.

Kanuni Esasinin maddelerinde bütçe sürecinin nasıl işlemesi gerektiği belirtilerek, temel dayanağı olmadan kimseden vergi alınamayacağı, her yılın devlet gelir ve giderlerini genel bütçe kanunu uygulanarak yürürlüğe gireceği, hazırlanan bütçelerin her sene yeni vergi toplumuyla destekleneceği koşulları getirilmiştir. Böylece bütçenin yapıma yetkisi heyeti ayan, Meclisi Mebusan ve Kanuni Esasiye verilmiştir ve düzenlenen her yıl bütçesinin padişahın onayıyla yürürlüğe gireceği belirtilmiştir.

Bütçe uygulamasında 1909 ve sonrası ise Osmanlı İmparatorluğunda 3. Dönemi ifade etmektedir. 1910 senesinde Usul-i Muhasebe-i Kanunu ve mal sandıklarında tutulacak Kayudu hesabiyeye ait talimatname yürürlüğe girmiştir. Bu kanunla bütçe ile ilgili işlemler daha kapsamlı bir şekilde değerlendirilmiştir. Böylece bütçenin hazırlanması uygulanması ve denetimiyle ilgili konular düzenlenerek uygulamaya başlamıştır. Bütçe; devlet daire ve kurumlarının yıllık gelir ve gider tahminin durumunu gösteren ve bunun uygulanması ve yürütülmesine izin veren bir yapıyla tanımlanmıştır. 1913 yılında yürürlüğe giren İdare-i Vilayet Kanunu Muvakkati ise, Osmanlı İmparatorluğunda bir tüzel kişiliğe sahip olan vilayet hususi idarelerinin kurulması ve bu yönetim birimi vasıtasıyla vilayet bütçelerinin hazırlanmasına sebep olmuştur. Böylece Taşra yönetimleri mali bağımsızlık kazanarak kendilerine ait mal varlıkları, gelir- giderleri ve vilayet bütçelerine sahip olmuştur.

Çalışmada İBB kütüphanesinden elde edilen İstanbul Vilayeti 1333(1917) tarihli (adi ve fevkalade) bütçesi incelenmiştir. İstanbul Vilayet Bütçesinin içerik ve şekil bakımından oldukça yoğun bir oluşumla hazırlandığı görülmektedir. Çalışmada bu rakamsal yapılar karışıklığa uğramasın diye tablolarda orijinal metin düzeni dikkate

alınarak çalışılmıştır. Böylece hangi kalemin hangi rakamsal karşılığa denk geldiği ve vilayet bütçesinin de yer alan kalemlerin hangi harcama guruplarına yoğunlaştığı anlaşılmaya çalışılmıştır. Bütçe ve içerdiği bilgiler dikkate alındığında; çalışma ilin iktisadi, sağlık, siyasi, kurumsal, vb çerçevede yeterli veri sağlayıp sağlamadığı, iktisat tarihi alanında az çalışılan vilayet bütçeleri adına daha anlamlı sonuçlara ulaşmak adına, bilim çalışanlarına fazlasıyla katkı sağlayacağı görülmektedir.

Bütçe nizamnameyle başlamıştır. Sözü edilen bütçenin uygulama yetkisini İstanbul Vilayetine ait olduğu ifade edildikten sonra tahsili tahmin olunan gelir bütçesi ve rakamları elif cetvelinde verilerek, peşi sıra 1332(1916) (1333) (1917) yılı için kabul edilen ödenek bütçesinin yerleri ve rakamlarının yer aldığı B cetveli görülmektedir. T cetvelinde ise Osmanlı vilayet bütçelerinin özellikle hangi kanun çerçevesinde gelir ve harcama gurupları arasında yapılan aktarımı ifade eden bilgiler yer almaktadır. Bu cetvel aynı zamanda B cetvelinde yapılan sınıflamanın daha ayrıntılı bir şekilde ifade edilmesidir.

Bütçe ve içeriği incelendiğinde bütçenin kesinleşmesiyle vilayet tarafında harcanacak önceden belirtilen bir ödeneğin ihtiyaç olması durumunda bütçelerde farklı bir başlığa aktarılmasının da gerçekleştiği görülmektedir. S cetvelinde ise değişken ödeneklerin açıklandığı madde ve fasıllar yer almaktadır. Daha sonraki başlıklarda gelirler ve giderleri tablo olarak verildiği bu iki grubun muhessesat açısından daha detaylı tanımlandığı görülmektedir ve sonrasında ise 1333(1917)yılı fevkalade bütçesi yer almış ve nizamnameyle bütçe tamamlanmıştır.

Bu ise hem muhtemel gelir ve giderlerin yer aldığı tek bütçeye ilaveten fevkalade bütçelerinde düzenlenmiş olduğu bilgisini bizlere göstermektedir. Bütçe genel olarak değerlendirildiğinde gelir gurupları içinde "Osmanlı İmparatorluğunda tarım, ticaret ve hayvancılığın iktisadi yapıdaki önemli yüzünden Öşür 'ün oldukça önemli olduğu", Bütçede merkezi hükümet tarafından verilmesi taahhüt edilen unsurların dikkat çektiği görülmektedir. Bu unsurlar vilayet meclisi yol ve köprüler, maarif, sanayi, veterinerlik, ziraat, vb. olarak tanımlanmıştır. Bütçede Cetvellerin oldukça önemli olduğu görülmektedir. Bütçede 1871 yılı talimatnamesinde masraflar dâhiliye, şeriye, maliye, maarif, ticaret ve nafia olarak tanımlanmıştır. 1913 yılında çıkarılan İdare-i Umumiye-i Vilayet kanunu muvakkati ile bu hususlar tamamen kaldırılarak vilayetler ilk defa günümüz bütçe yapımına benzer bütçeler hazırlamaya başlamışlardır. Yani kalemler arası varidat ve masrafların birinden diğerine devri uygulaması yapılmıştır. Bütçede varidat ve masraf kalemleri ana başlıklar altında daha detaylı alt başlıklarla gösterilmiştir. Bütçede sanayileşmenin zayıf olduğu ve yapılan harcamaların modern sanayi fikirlerini destekleyici yapıda olmadığı, Devletin eğitim masraflarına dikkat ettiği, beşeri sermayenin gelişimi için önemli ölçüde katkıda bulunduğu görülmektedir. Ayrıca bütçe incelenirken, imparatorluğun son dönemlerinin (Bütçenin içinde bulunduğu dönem ve sonrası) (1912-1913) Balkan savaşları(1914-1918) 1.Dünya Savaşı ve sonrasındaki (1919-1922) İstiklal savaşı gibi problemlerin merkezi ve mahalli idarelerin mali anlamda kendilerini toplayamadıkları bir dönemi ifade ettiği görülmektedir. Bu olumsuz gelişmelerin yarattığı bozulmuş bir kamu maliyesi Cumhuriyet rejimine bırakılacaktır.

Bütçe genel olarak değerlendirildiğinde ise, Tanzimat'la birlikte modern anlamda bir bütçe geleneğinin doğduğu görülmektedir. 1913 tarihli İdare-i Umumiye-i Vilayet kanununun adı ve olağanüstü hazırlanan vilayet bütçelerinin iktisadi, sosyal, toplumsal içerikli farklı programlara hazırlık özelliği taşıdığı, önceki dönemlere göre daha bağımsız

kararlar olarak imar, eğitim, ziraat, vb. birçok çalışmayı gerçekleştirmeleri, il özel idarelerine mali anlamda özerklik getirmesi açısından önemli olmuştur. Vilayet bütçelerinin kamu harcamalarının gerçekte ve görünüşte artış sebeplerini algılamamıza yardımcı olduğu, vilayet bütçelerinin idari taksimatının bütçelerin değerlendirilmesinde önemli olduğu, vilayet bütçesinde yer alan rakamların makro yönetimi, kamu sektörünü ve özel sektörün GSMH'da aldıkları payların ifade edilmesi açısından önemli olduğu, ve iktisadi büyümeye olan katkılarının değerlendirilmesine yardımcı olduğu, Vilayet bütçelerinin çalışılan diğer vilayet bütçeleriyle karşılaştırılmalı analize yarar sağlayacağı, verginin merkezle Taşra arasında nasıl paylaşıldığı, Bütçede Osmanlı İmparatorluğunda borçların vilayetlerin mali idaresine oldukça büyük bir yük oluşturduğu, vb. yapılar dikkat çekmektedir.

Çalışma; ülkenin İstanbul vilayeti açısından sosyal ve iktisadi yapıyı tanımlayan birincil kaynak olması, imparatorluğun iktisadi yapısının gelir ve gider grupları açısından dönemi yapılacak iktisadi, siyasi, kurumsal, sağlık, vb. yorumlara iktisat tarihçilerine katkıda bulunması açısından önemli katkıda bulunduğu ve Osmanlı İmparatorluğun da klasik dönemde vakıflar ve yardımseverler tarafından yapılan harcamaların 1333(1917) tarihli İstanbul vilayeti(adi ve fevkalade) bütçesinin kapsamında kendisinin yaptığı da net bir şekilde görülmektedir. İmparatorluğun her anlamda sosyal politika yapısını benimsenmiş olduğu ve sosyal politika yapısını ülkede ne şekilde işlettiğini bütçede yer alan bilgiler eşliğinde açıkça göstermiştir.

KAYNAKÇA

- Ağar, Serkan (2007). Geçmişten bugüne mali idare. TBB Dergisi, (73), 372-432.
- Akdağ, Mustafa (1996). Genel çizgileriyle XVII. yüzyıl Türkiye Tarihi. Tarih Araştırmaları Dergisi, 4 (6), 201-247.
- Akdemir, Tekin ve Yeşilyurt, Şahin (2018). Tanzimat sonrası Osmanlıda bütçe açıkları sorunu ve mali konsolidasyon uygulamaları. Maliye Dergisi, 174, 240-269.
- Akkuş, Yakup (2011). Osmanlı taşra maliyesinde reform: merkez taşra arasındaki idari-mali ilişkiler ve vilayet bütçeleri (1864-1913). Doktora tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Akkuş, Yakup (2013). Osmanlı Devlet ve Vilayet bütçeleri (1842-1913) nasıl okunmalıdır? ODTÜ Geliştirme Dergisi, 40, 147-178.
- Akkuş, Yakup (2018). Modern dönem Osmanlı maliyesine analitik bir bakış. İstanbul İktisat Dergisi, 68, 113-160. ISSN:2602-4152 E-ISSN: 2602-3954.
- Aktel, Mehmet (1998). Tanzimat fermanının toplumsal yansıması. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 3 (3), 177-184.
- Akyüz Orat, Jülide (2012). Avarız vergisi üzerine bir çalışma: 18. yüzyıl başlarında Ankara uygulamaları. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 5 (22), 219-232. ISSN: 1307-9581.
- Alper, Değer ve Anbar, Adem (2010). Osmanlı İmparatorluğu'nun iç borçlanmada kullandığı yöntem ve araçlar. Maliye Finans Yazıları, (87), 27-49.

- Arslan, Cem Barlas (2016). Birinci Dünya Savaşı ve harp vergisi. *Akademik Bakış Dergisi*, (57), 73-83. ISSN: 1694-528X
- Arslan, Zehra (2013). Senedi İttifakın ortaya çıkışı ve insan hakları bakımından değerlendirilmesi, *The Journal of Academic Social Science Studies*, 6 (8), 77-91. Doi numarası: <http://dx.doi.org/10.9761/JASSS1971>.
- Bağlı, Mehmet Selim (2012). Teorik ve tarihsel açıdan bütçe hakkı. *Yasama Dergisi*, (20), 39-77.
- Barkan, Ömer Lütfi (1953). Osmanlı İmparatorluğu bütçelerine dair notlar. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, 15 (1-4), 238-250.
- Batmaz, Eftal (1996). İltizam sisteminin XVIII. yüzyıldaki boyutları. *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 18 (29), 39-50. ankara.edu.tr/dergiler/18125/130.pdf
- Bayraktar, Kaya (2003). Osmanlı Maliyesi üzerine yapılan çalışmalar. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 1 (1), 115-145.
- Berber, Engin (2006). İzmir ve art bölgesinde merkez yönetimin sağlık politikası (1913-1920). *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, (37-38), 55-76.
- Berkes, Niyazi (2013). *Türkiye İktisat Tarihi*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları,
- Bulut, Mehmet (2012). Osmanlı ekonomi politiğine yeniden bakış. *Bilgi*, (12), 63-96.
- Çakır, Coşkun (2001). *Tanzimat Dönemi Osmanlı Maliyesi*. Küre Yayınları
- Çataloluk, Cuma (2008). Batı toplumlarında toplumsal yapı değişimleri ve bütçe hakkının gelişimi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10 (2), 72-94.
- Çataloluk, Cuma (2015). Osmanlı devlet bütçesi. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 4 (3), 497-515. ISSN: 2147-1185.
- Çavdar, Necati ve Karcı, Erol (2014). 19. yüzyıl Osmanlı sağlık teşkilatlanmasına dair bibliyografik bir deneme. *Turkish Studies*, 9 (4), 255-286.
- Çetin, Birol (2003). Osmanlı İmparatorluğunda Bir İktisat Politikası Olarak Müdahalecilik, *liberal düşünce Üç Aylık Dergisi*,(32), 157-165.
- Çiçek, Hüseyin Güçlü ve Dikmen, Süleyman (2015). Osmanlı Devleti'nde bütçenin ve bütçe hakkının tarihsel gelişimi. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11 (2), 83-96. ISSN:1306-2174
- Dikmen, Nedim (2005). Osmanlı dış borçlarının ekonomik ve siyasi sonuçları. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 19 (2), 137-159.
- Doğan, Kadir Caner ve Şentürk, Suat Hayri (2017). İngiltere'de 17. yüzyıl devrimler çağı ve parlamenton izim gelişimi doğrultusunda bütçe hakkı. *Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi*, (14), 353-373.
- Eldem, Edlem (2006). Osmanlı Devletinin Avrupa ile Mali Bütünleşme Süreci: Dış Borç, Osmanlı Bankası ve Duyunu Umumiye. *Osmanlı Maliyesi Kurumlar ve Bütçeler I*, (Hazırlayanlar: Mehmet Genç ve Erol Özvar), İstanbul: Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi, ISBN:9944-5518-0-5.
- Erdem, Ekrem (2006). Osmanlı para sistemi ve taşıma politikası: dönemsel bir analiz. *Bankacılar Dergisi*, (56), 10-28.

- Erdoğan, Teyfur (1996). Maarifi umumiye nezareti teşkilatı. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, 51(1), 183-247. ankara.edu.tr/dergiler/42/476/5511.pdf
- Ergenoğlu, Mehtap ve Sofracı, İhsan Erdem (2017). Osmanlı mali sisteminde bir gelir tahsilatı yöntemi olarak malikane uygulaması: XVIII. yüzyılın ilk yıllarında Adana Sancağı örneği. Çukurova Araştırmaları Dergisi, 3 (2), 181-198. ISSN: 2458-7559 DOI Number: <http://dx.doi.org/10.18560/cukurova>
- Ergüder, Başak (2013). Kapitalizme Entegrasyonda Galata Bankerleri ve Bankaların Borçlanma Mekanizması'ndaki Rolü (1868-1923). (Ed. Emine Tahsin), Türkel Minibaş'a Armağan Kriz, Kalkınma ve Türkiye Ekonomisi: Seçme Yazılar, s.259-282, İstanbul: DER Yayınları.
- Eroğlu, Onur (2012). Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinden cumhuriyetin ilk yıllarına kamu maliyesi. Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 12, Özel Sayı, 57-89.
- Eser, Uğur (1982). Osmanlı İmparatorluğu bütçeleri: bir inceleme. Ekonomik Yaklaşım, 3 (7), 169-194.
- Genç, Mehmet (2013). Osmanlı İmparatorluğunda Devlet ve Ekonomi (9. Baskı). İstanbul: Ötüken Yayınları,
- Genç, Mehmet ve Özvar, Erol (2006). Osmanlı Maliyesi Kurumlar ve Bütçeler, 2, İstanbul: Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi.
- Gökbunar, Ramazan, Gökbunar, Ali Rıza ve Uğur, Alparslan (2010). 17. Yüzyılda Osmanlı devleti ve Batı Avrupa Devletlerinde Mali yapı üzerine savaşların etkileri. Maliye Dergisi, (159), 70-87.
- Gökçek, Ali Gökhan (2014). Bütçe kavramı ve bütçe hakkı: tarihsel bir inceleme. Vergi Raporu 22. Yıl Maliye Ekonomi ve Hukuk Dergisi, 22 (182), 132-139. ISSN: 1303-6920.
- Gönüllü, Ali Rıza (2011). Osmanlı Devleti'nin son döneminde yol vergisi (1866,1921). Türkiyat Araştırmaları Dergisi, (30), 289-333.
- Gönüllü, Ali Rıza (2015). Milli Mücadele ve Cumhuriyet döneminde hayvanlar vergisi (1920-1962). SÜTAD, (38), 69-102. ISSN: 1300-5766.
- Gülten, Kazgan (1999). Tanzimat'tan XXI. Yüzyıla Türkiye Ekonomisi. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Gümüş, Musa (2008). Anayasal Meşruti Yönetimi Medhal:1856 Islahat Fermanının Tam Metin İncelenmesi. bilig, (47), 215-240.
- Gündüz, Mustafa (2010). Tanzimat'tan Cumhuriyete eğitim sisteminin finansmanını sağlama düşünce, öneri ve uygulamaları (1860-1930). E-Journal of New World Sciences Academy, 5 (4), 1658-1669.
- Güran, Tefik (2006). Osmanlı Kamu Maliyesi, 1839-1918, Osmanlı Maliyesi Kurumlar ve Bütçeler. (Hazırlayanlar: Mehmet Genç, Erol Özvar), İstanbul: Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi, ISBN:9944-5518-0-5.
- Güven, Tamer (2016). Osmanlı İmparatorluğunda ayanlar, sermaye birikimi ve girişimcilik. Türkiye İslam İktisatı Dergisi, 3(1), 63-88.
- İloğlu, Asım Süreyya (1964). Türkiye'de Zirai Kredi ve T.C. Ziraat Bankası. Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, (15), 89-118.
- Karaaslan, Erkan (2006). Ülkemizde devlet muhasebesinin serüveni. Sayıştay Dergisi, (54), 37-76.
- Karabulut, Mustafa (2016). Osmanlı İmparatorluğunda 19. yüzyılda değişim süreci, sosyal ve kültürel durum. Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi, (2), 49-65.

- Karaköse, Hasan (2018). 1914 Halep vilayet bütçesi (Osmanlı bütçesine bir örnek). *Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi (OMAD)*, 5 (113), 115-134. ISSN:2148-5704.
- Karaman, Kıvanç ve Pamuk, Şevket (2009). Osmanlı bütçeleri ve mali yapının evrimi: Avrupa devletleriyle bir karşılaştırma. *Toplumsal Tarih Dergisi, Kasım Dönemi*, (191), 26-33.
- Karayaman, Mehmet (2009). Vilayet hususi idareleri ve 1915 yılı faaliyetleri. *Türk-İslam Medeniyeti Akademik Araştırmaları Dergisi*, (8), 121-148.
- Karta, Nurullah (2014). Sultan III. Selim Döneminde Osmanlı İmparatorluğunun ekonomik durumu ve alınan tedbirler. *İğdır Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi*, (6), 21-50.
- Kartopu, Saffet (2012). Duyunu Umumiye İdaresi ve idareyle ilgili görüşler. *GJEBS, Global Journal of Economics and Business Studies (Küresel İktisat ve İşletme Çalışmaları Dergisi)*, 1 (2), 32-40. ISSN:2147-415X
- Kaya, Mehmet (2013). Vilayet hususi idare bütçeleri üzerine bir inceleme: İstanbul vilayeti 1336 (Mart 1920-1921)mali yılı hususi idare bütçesi. *History Studies International Journal of History*, 5 (3), 143-150.
- Kepenek, Yakup ve Yentürk, Nurhan (1996). *Türkiye Ekonomisi* (8. Baskı). Büyük Fikir Kitapları, ISBN 975-14-0462-2
- Keskinkılıç, Erdoğan (2003). Yenileşme dönemi Osmanlı bütçeleri üzerine genel bir bakış. *OTAM (Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi)*, (14), 319-345.
- Kılıç, Selda (2000). Tanzimat sonrası Osmanlı vilayet bütçeleri. *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 20 (31), 193-207.
- Kılıç, Selda (2017). 1920 Meclisinde Hafız Abdullah Efendi (Tezehir). *Uluslararası Karamürsel Alp ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu-IV*, 1113- s. 1133 <http://www.kocaelitarihsempozyumu.com/bildiriler4/59.pdf>
- Koç Yıldız, Seçil (2017). Bütçe açıkları belirleyicilerin ekonometrik analizi: Türkiye örneği (2006-2015). Yüksek lisans tezi, Bartın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kopar, Metin ve Yolun, Murat (2012). 18. ve 19. yüzyıllarda Osmanlı borçlar tarihine bir bakış. *History Studies International Journal of History*, 4 (1), 335-358.
- Kopar, Metin (2013). *Atatürk Dönemi İktisadi Kalkınma*, İstanbul: Bilge kültür Sanat Yayınları
- Kumaş, Nursal (2016). Bursa Mekteb-i İdadi-i mülkisi kuruluşu ve faaliyetleri. *Cappadocia Journal of History and Social Sciences*, 6, 138-149. DOI : <http://dx.doi.org/10.18299/cahij.79>
- Kuruca, Nazım ve Kara, Hüseyin (2009). Osmanlı Devleti'nin çöküşünü hızlandıran mahalli hadiseler. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29, 951-979.
- Nakiboğlu, Aslıhan (2010). 20. yüzyıla girerken Osmanlı bütçeleri: bir karşılaştırma. *Akademik Bakış Dergisi*, (31), 1-18. ISSN: 1694-528
- Nakiboğlu, Aslıhan (2011). *Osmanlı maliyesinde süreklilik ve değişim: rüsumat emaneti*. Doktora tezi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.
- Öner, Erdoğan (2005). *Osmanlı İmparatorluğu ve Cumhuriyet Döneminde Mali İdare*. Ankara: Maliye Bakanlığı Araştırma Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı.
- Öner, Erdoğan (2005). *Osmanlı İmparatorluğu ve Cumhuriyet Döneminde Mali İdare*. (Genişletilmiş 2. Baskı). Ankara: Maliye Bakanlığı Araştırma Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı, Yayın no:2005/369.

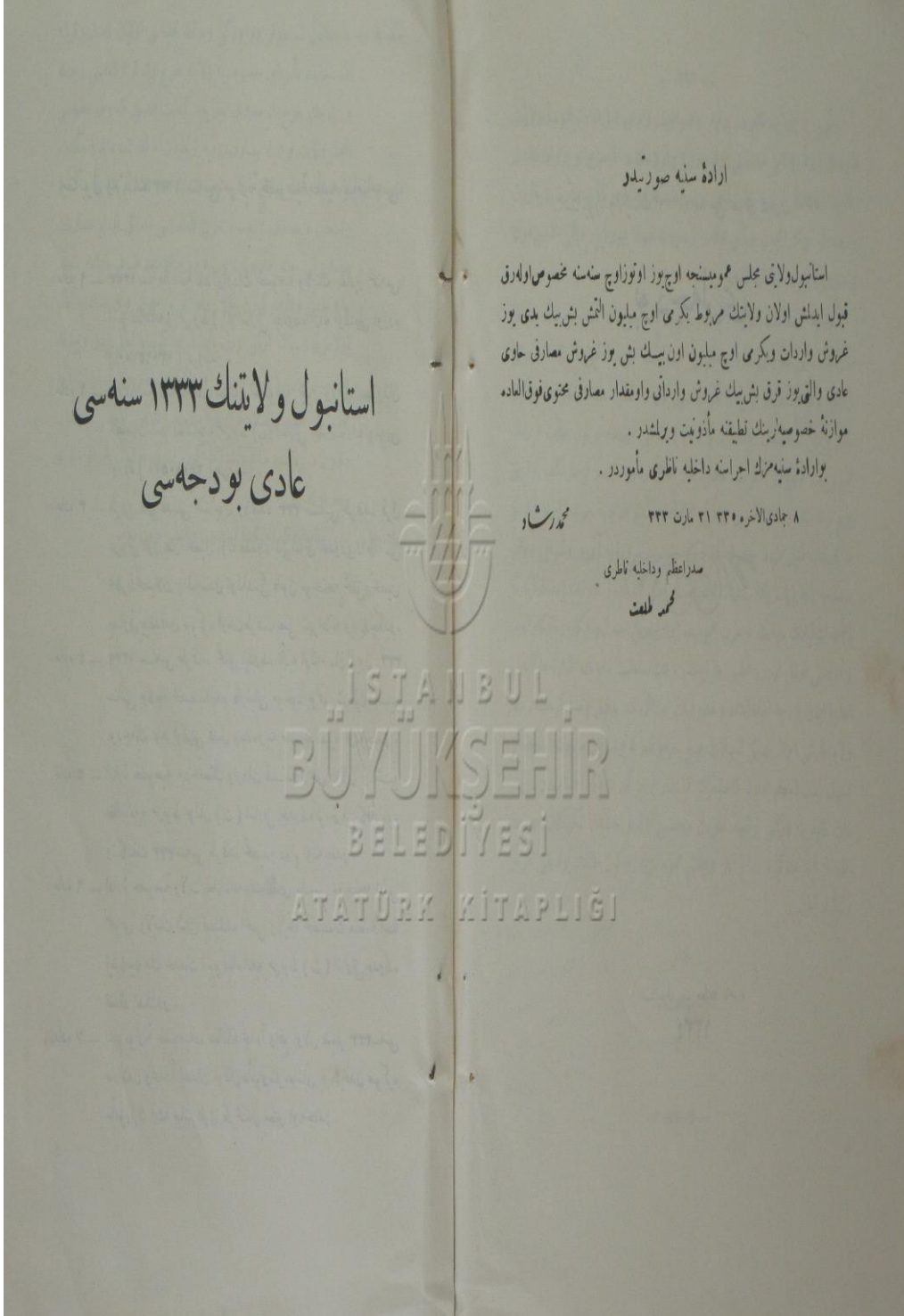
- Önsoy, Rifat (1986). Senedi ittifak ve Türk demokrasi tarihindeki yeri. Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi,4 (1), 24-37.
- Özbay, Rahmi Deniz (2009). 17. Yüzyılda İntizam Sisteminde Peşin Mukataa Satışlarından Malikane Uygulaması (1656-1658). Uluslar Arası 7. Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi Bildiriler Kitabı, s.2108-2125.
- Özcan, Ruhi (2005). Osmanlı Devleti'nde XVII. yüzyılda yapılan sikke tashihleri. Türkiyat Araştırmaları Dergisi, (17), 237- 266.
- Özdemir, Nuray (2013). Cumhuriyet döneminde Türkiye'de yol vergisi. Tarih Araştırmaları Dergisi, XXXII, 213-258.
- Özgün, Cengiz (2017). Türkiye'nin askerlik sisteminin tarihsel süreç bağlamında incelenmesi. Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, (4),51-90.
- Özşen, Umut (2006). Cumhuriyet dönemi bütçe yönetimi üzerine bir inceleme. Yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Öztel, Muharrem (2013). Tanzimat dönemi ve sonrasında İstanbul et piyasasını düzenlemek için alınan tedbirler. History Studies International Journal of History, 5 (5), 149-175. ISSN: 1309-4173.
- Öztürk Serdar ve Yıldırım, Fatih (2009). Osmanlı İmparatorluğunun iktisadi çöküşü ve Atatürk dönemi iktisat politikaları. Cumhuriyet Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 10 (2), 145-165.
- Parlak Müslüm ve Parlak, Zeliha (2012). Osmanlı mali sistemi ve divanı muhasebata giden yol. Sayıştay Dergisi, (87), 19-38.
- Sahillioğlu, Halil (1969). *Sıvı Yılı Buhranları*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayını.
- Sarıçelik, Kerim (2013). Osmanlı Devleti'nde Vilayet Hususi İdareleri ve Bütçeleri. Çizgi Kitabevi.
- Sarıçelik, Kerim (2018). Hüdâvendigâr Vilâyeti'nin 1914 Yılı husûsi bütçesi. SUTAD, (43), 385-407. E-ISSN: 2458-9071.
- Sarıçelik, Kerim (2019). Osmanlı Devletinde Vilayet Hususi İdareleri ve Bütçeleri. Çizgi Kitabevi Yayınları.
- Sivrekli Demircan, Esra (2005). Karşılaştırmalı bir perspektiften kamu mali yönetiminde Türk bütçe sistemi ve analitik bütçe sistemine geçiş. Muhasebe ve Finansman Dergisi, 25, 60-69
- Söyler, İ. (2006). Kamu yönetim sisteminin bütçe ilkeleri açısından değerlendirilmesi, (eleştirel ve normatif bir yaklaşım). Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 8 (1),187-208.
- Şahin İpek, Elif Ayşe (2017). Bütçe hakkının kullanılması bakımından TBMM'nin bütçe sürecindeki rolünün değerlendirilmesi. Maliye Finans Yazıları, (107), 69-108.
- Şahin, Harun (2013). Osmanlı bütçe sisteminin tekamülü 1839-1922. The Journal of Academic Social Science Studies, 6 (2), 853-868.
- Şeker, Murat (2007). Osmanlı Devleti'nde mali bunalım ve ilk dış borçlanma. C. U. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 8 (2), 115-134.
- Tabakoğlu, Ahmet (2003). Türk İktisat Tarihi (6. Baskı). İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Temelli, Suat (2007). Devlet bütçesi ve gelişimi ve 5018 sayılı kamu mali yönetim kontrol kanununun Çukurova üniversitesi uygulaması. Yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Torun, Sadık Fatih (2018). 1913 tarihli idare-i hususiye-i vilayet talimatnamesine göre vilayet bütçelerinin yasallaşması. DTCF Dergisi, 58 (1), 59-81. DOI:10.33171/dtcfjournal
- Türkiye Diyanet Vakfı, İslam Ansiklopedisi, [https:// islamansiklopedisi.org.tr/resim-vergi](https://islamansiklopedisi.org.tr/resim-vergi)

- Yazan, Ömer (2017). Ziraat Bankasının İlk Yirmi Yılına Ait Bazı Kayıtların İncelenmesi. Bu çalışma 21.04.2017' de Uluslararası Sosyal Araştırmalar Kongresinde (UŞAK 2017) Sözlü olarak sunulan 1908 yılına ait Ziraat Bankası kesin hesap özet, üzerine bir inceleme isimli bildirden genişletilmiştir, s.223-234.
- Yeşilyurt, Şahin ve Cural Mehmet (2015). Osmanlı İmparatorluğunda bütçe dergisinin gelişimi: 1643-1918. AKÜ İİBF Dergisi, XVII (2), 159-175. DOI NO: 10.5578/jeas.10886, s.163)
- Yıldız, Abdunnur (2011). Osmanlı Devleti'nin borçlanmasında Osmanlı Bankasının rolü ve önemi. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 10 (36), 318-330, ISSN:1304-0278.
- Yılmaz, H. Hakan ve Biçer Mustafa (2010). Parlametonun bütçe hakkını etkin kullanımının yeni bütçe sistemi çerçevesinde değerlendirilmesi. Maliye Dergisi, (158), 201-225.
- Yılmaz, Şadiye (2009). Osmanlıdan Cumhuriyete sıbyan mekteplerinde yenilik ve gelişmeler. Yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Zabunoğlu, H. Gökçe (2018). Günümüzde ulus devlet. ERÜHFD, XIII (1), 535-559.

EKLER

ماده ۸ - ماچاندن شندوفر و واپورکی وسائط نقلیه اولیان نصبان و قرايه کیده جک مأمورین خصوصیه ولایت خراج راه قرارنامه سی وجهه ویریه جک خراج راه مصارف سفریه کفایت آیدیک قدرده فصلیه انجمن ولایت قرايه مصارف دوره زمیندن آریجه نسوهدیه جکدره.

ماده ۹ - بودجه داخل اولان دوائر خصوصیه مک متفرقه ، قرطابه ، تنور و تسخین ، مصارف تأسیسه ، نمیزین طعمیه سی و امالی اقسام مصارف معائنات کی مطلقاً تأدییه اولایوب لزوم و المجانبه صرف اولتور بنده علیه مقام ولایجه کوریه جک لزومه کوره احوال فوق العاده به عاقد اولانلری مستکنا اولتی اوزره اقسام مذکوره نعلق ایدن و بسیک غروشدن دون اولان مصارف دوائر عاقدسک طلی و تدریسات ابتداییه مجلسیه انجمن دائمیک قرايه و بسیک غروشدن فصلیه ده اصول وقانون دایره سنده مناقشه شرطه کوره صرف اولتوب اولتی سندیه ربط اولتور .

ماده ۱۰ - اشو نظامنامه ک اجراسه استانبول والیسی مأموردر .

استانبول ولایتک ۱۳۳۳ سنه سی موازنه خصوصیه عادیه نظامنامه سی

ماده ۱ - ۱۳۳۳ سنه مالیه سنه عاقد واردات خصوصیه ولایتک مقایره تخمیه اشو نظامنامه به مربوط (آ) اشارتی جدولده ارئه اولدیگی اوزره [۲۳۰۶۵۰۰] غروشدر .

ماده ۲ - ۱۳۳۳ سنه مالیه سنه عاقد خدمات خصوصیه بچون ولایت اعطاولان شخصات اشو نظامنامه به مربوط (ب) اشارتی جدولده ارئه اولدیگی اوزره [۲۳۰۱۰۵۰۰] غروشدر .

ماده ۳ - طریق بدل قدیمی استانبول ولایتده ۳۳۳ سنه سی طرفده فرق غروش اوزرین تحصیل اوله جقدر . شهراماتی حدودی داخلده کی محالری تحصیل و اقامه سندن اولیاده کی قانون موجبجه تحققی و تحصیل مصارفی جقدردن سوکوره اوست طرفک نصفی شهرامانه ویریه جکدر .

ماده ۴ - ۱۳۳۲ سنه سی طرفده تحققی ایدوبده نادیه اوله مسان دون ۳۳۲ سنه سی بودجه تخصیصاتده قازیشلی موحود بولتی شرطیه اشو بودجه مک عاقد اولدیگی فصل و ماده لرینه ضم ایله نسویه اوله جقدر .

ماده ۵ - اداره خصوصیه و جهسک واردات قسمده داخل اولان و اشو نظامنامه به مربوط بولان (ت) اشارتی جدولده کوسرمان کافار سوم و تکالیفک ۳۳۳ سنه سی طرفده تحصیله دوام اوله جقدر .

ماده ۶ - اداره خصوصیه ولایت تعالیه سانسک النجی مادیته موجبجه تحققی عمومی ولایتک اشای تعطیلده انجمن ولایجه تخصیصات منضمه اعطا ایدیه سیله جک خدمات اشو نظامنامه به مربوط (ث) اشارتی جدولده تعداد ایلشددر .

ماده ۷ - اشو موازنه خصیه سهده معسایه مجدداً واقع اولان ضمیر ۳۳۳ سنه سی مازسندن و مجدداً اجدات اولان مأمورینتر معسایه بونارمخدن سوکوره مأمورلرک ایسه مباشرتلی مازمخدن معبر اوله جقدر .

(ب) جدولی		(آ) جدولی	
سنه ۱۳۳۲ سنه ایچون ویران تخصیصی میندر		سنه ۱۳۳۲ سنه واردان تخمسی میندر	
غروش	انام تخصیصان	غروش	انام واردان
۶۹۱ ۷۲۴	مجلس عمومی و محاسبه خصوصیه ولایت	۶ ۹۸۹ ۰۰۰	تکالیف امیره کسوران منضمه
۵۷۱ ۵۶۰	طریق و معابر ولایت	۱۵ ۹۹۶ ۷۰۰	کسوران منضمه دن مانعدا واردان خصوصیه
۱۶ ۵۹۰ ۹۸۰	امور معارف	۸۰ ۰۰۰	انامان
۱ ۵۱۶ ۴۰۰	امور زراعتیه و بیطریه و صناعیه		
۲۳۳ ۰۰۰	امور خیره و عجمی		
۳ ۴۰۶ ۸۳۶	مصارف مختلفه	۲۳ ۰۶۵ ۷۰۰	بکوره
۲۳ ۰۱۰ ۵۰۰	بکوره		

İSTANBUL
BÜYÜKŞEHİR
BELEDİYESİ
ATATÜRK KİTAPLIĞI

قوانين ونظامات ومقرراتك		تاریخی		نوعی		خلاصه مالی	
ایکٹیجی فصل — مستقات و برکوسی معارف حصہ سی							
۱۱۱	۲۴	نور	۲۰۲	نظامنامہ	املاک و برکوسی ختندہ	۱۱۱	۲۴
۱۱۲	۲۰۲	نور	۲۰۲	آراء و سنہ بی بیلیغ	آلان پوزدہ اون بیجی اعشارک یاری حصہ معارفہ عائد اولسی جہتہ مستقات ابہ عشر و بریمان اراضیدن حصہ معارفک پوزدہ بشہ تخریل ختندہ	۱۱۲	۲۰۲
۱۱۳	۲۲	نور	۲۰۲	تذکرہ سامیہ	معارفک پوزدہ بشہ تخریل ختندہ	۱۱۳	۲۲
۱۱۴	۱۴	خیزران	۲۲۶	قانون	مستقات و برکوسی ختندہ	۱۱۴	۱۴
۱۱۵	۱۶	کانون	۲۲۶	قانون موقت	مستقات قانون جدیدہ توفیقاً تحریری اجرا اولتان عملدرہ آلہ حق معارف حصہ سی دائر	۱۱۵	۱۶
۱۱۶	۱۷	مارت	۲۲۹	قانون موقت	مستقات و برکوسی معارف حصہ سی و اوردات خصوصیدن اولدینہ دائر . مادہ ۸۰ قترہ ۲	۱۱۶	۱۷
اوجنی فصل — نفع و برکوسی منضم ولایت حصہ سی							
۱۱۷	۱۶	کانون اول	۲۲۹	قانون موقت	ولایت حصہ سی اولارق نفع و برکوسک اصلہ پوزدہ بشہ ضم اولدینہ دائر	۱۱۷	۱۶
۱۱۸	۱۳	مارت	۲۲۹	قانون	نفع و برکوسی ضم اولتان ولایت حصہ سی و اوردات خصوصیدن اولدینہ دائر	۱۱۸	۱۳
درنجی فصل — انعام ، دود ، جلوس و جنوار رسومہ منضم ولایت حصہ سی							
۱۱۹	۱۶	کانون اول	۲۲۹	قانون موقت	ولایت حصہ سی اولارق انعام ، دود ، جلوس ، جنوار رسومہ پوزدہ بشہ ضم اولدینہ دائر	۱۱۹	۱۶
بشنجی فصل — فراغ و انتقال خرچلرہ منضم ولایت حصہ سی							
۱۲۰	۱۶	کانون اول	۲۲۹	قانون موقت	فراغ و انتقال خرچلرہ منضم ولایت حصہ سی اولارق پوزدہ اون ضم اولدینہ دائر	۱۲۰	۱۶
۱۲۱	۱۳	مارت	۲۲۹	قانون	فراغ و انتقال خرچلرہ منضم ولایت حصہ سی و اوردات خصوصیدن اولدینہ دائر . مادہ ۸۰ ، قترہ ۵	۱۲۱	۱۳
ولایت واردات خصوصہ سی مستند الہی اولان قوانین و نظامات و مقرراتی میندر							
قوانين ونظامات ومقرراتك		تاریخی		نوعی		خلاصه مالی	
برنجی قسم — تکالیف امیرہ کورات منضمہ سی							
برنجی فصل — اعشار حصہ اناہسی							
۱	۲۲	مارت	۲۲۲	ارادہ سنیہ بیلیغ	معحصہ اناہ و نچیران اعشارک سکرده برنسبتدہ استنباسی ختندہ	۱	۲۲
۲	۱۹	اگستوس	۲۲۹	مالیہ نظارتک تخریرات عمومیہ سی	پوزدہ اون ایک بیجی حسابیہ آلہ حق اعشارک اون بیجی خربہ و بریجی معارف و منافع حصہ اناہلرہ و برک و وارنک نچیران عسکرہ ترتیبہ عائد اولتی اوزرہ تقریفہ دائر مالیہ نظارتک ہمارت سنہ ۳۲۲ تاریخلی نقر اناہ سنک تفسیردر .	۲	۱۹
۳	۳	کانون اول	۲۳۰	تعلیماتہ	دخان عشری ختندہ	۳	۳
۴	۲۱	مابس	۲۲۲	قانون	حریر عشری ختندہ	۴	۲۱
۵	۱۸	نور	۲۲۹	داخلیہ نظارتک تفرعاتی	توبون و حریر عشریندق آلہ حق حصہ اناہک ادارہ خصوصہ سی ختندہ	۵	۱۸
۶	۲۵	سیمی	۲۲۵	وزارتہ مریدانول	معارف حصہ سی لثان منافع حصہ سی لثان اولارق تعیین ابدلیکنہ دائر	۶	۲۵
۷	۱۳	مارت	۲۲۹	ادارہ اولایات قانونی	اعشار حصہ اناہ سنک ولایت و اورداتدن اولدینہ دائر مادہ معدلہ ۸۰ قترہ ۱	۷	۱۳
۸	۲۰	نور	۲۳۰	مادہ قانونیہ	اعشار اوزرہ سی موضوع معارف و منافع حصہ لریک موازہ عمومیہ ایراد و بر اولکی سنہ معادلنک مصرف قیدلہ ادارہ خصوصہ سی و برلہ جکنہ دائر	۸	۲۰
۹	۳۱	مارت	۲۱۴	ادارہ سنیہ بیلیغ تعلیماتہ	اعشار قسمنک صاحبی اوزمارلہ تمویل ختندہ مالیہ نظارتک تخریراتی	۹	۳۱
۱۰	۱۳	اگستوس اول	۲۳۰	داخلیہ نظارتک تخریرات عمومیہ سی	خصوصی اوزمارلر حاصلاندق آلان عشر حصہ اناہلرہ سی ادارہ خصوصہ سی عائدنہ دائر	۱۰	۱۳

قوانين و نظامات و مقررات		تاریخی	نوعی	خلاصه مالی
قوانين و نظامات و مقررات				
۲۹	۱۳	۴	۲۹	داخل ولایت ایشامک اوزر تأسیس ایدیلجک تراموای ، اونیوس ، اویوس ، اوموبیل کبی وسائط نقلیه شرکتلرین وصاجارین آلحق مالک و ادرات خصوص . صیدن اولدیفته دائر . ماده ، ۸۰ ، قمره ، ۱۲
طوقونجی فصل — مؤسسات و املاک حاصلاتی				
۳۰	۱۳	۱	۳۰	مؤسسات زراعیه ، صناعیه ، تجاریه منافع و حاصلاتیله بنابر ادراتی و آلات زراعیه بدل ایجاری و ادرات خصوصیدن اولدیفته دائر . ماده ، ۸۰ ، قمره ، ۱۳
۳۱	۱۳	۲	۳۱	ولایجه ادره ایدیلجک مکابک هر نوع اوردانی و ادرات خصوصیدن اولدیفته دائر . ماده ، ۸۰ ، قمره ، ۱۳
۳۲	۱۳	۳	۳۲	ولایت ناه اموال و املاک حاصلات و ارایدی و بدل اجرت و قرائی و ادرات خصوصیدن اولدیفته دائر . ماده ، ۸۰ ، قمره ، ۹
اوتجی فصل — مکاب و ادراتی				
۳۳	۲۲	۱	۳۳	مکاب ابتدایی مصارف اثنائیه مصارف دائه سنک و معلمین معاشاتیه مصارف اهلالتک دفته تودیع ایدیلجک دائر . ماده ، ۱۵
۳۴	۲۵	۲	۳۴	احوال حربیه دولایسه تدریسات ابتدایی قانون موقتک اولدیفته ماده سنکک کنی یولیان نواحی مرا کزله مکاب بناسی انشا و معلم معاشی ایله مصارف سائرسی تأمین اولدیفته قراء جسمده بالکمر مکاب بنالری وجوده کتیرلهجک وجهه تطبیق حقدنه
قوانين و نظامات و مقررات				
خلاصه مالی				
۲۱	۱۲	۱	۲۱	آلتجی فصل — طرق ولایت حصاری
۲۱	۱۲	۱	۲۱	طریق ولایت حصاری اولارق املاک و فتح و برکولرینک اصلارینه و حرب و برکوسی قانونک اوججی و سکرنجی ماده لری موجبه اجرا اولدیفته نوبقانه بوزده بش غم اولدیفته دائر
۲۲	۱۲	۲	۲۲	طریق ولایت حصاریک و ادرات خصوصیدن اولدیفته دائر . ماده ، ۸۰ ، قمره ، ۱۱
ایلمنی قسم — کوروت نصفه دن ماعدا ادرات خصوصیه				
بدنجی فصل — طریق بدلات تقدیمی				
۲۳	۱۲	۱	۲۳	طریق مکابیت تقدیمی حقدنه
۲۴	۱۲	۲	۲۴	استانبول شهری طریق بدلات تقدیمیک وزده ایلسنک مصارف تحصیلیه بعد التزیل شهر امانته ترک ایدیلجک دائر
۲۵	۱۵	۳	۲۵	۳۲۲ سمنده طریق بدلات تقدیمیک ولایت حصاریک فرق غروض اوزر دن تحصیل اولدیفته اشو بودجه نظامنامه سنک اوججی ماده سنده محررد
سکرنجی فصل — رسومان				
۲۶	۲۶	۱	۲۶	دخیره سنک مقدارینه و بوزک تصدیق بوزده و نصف ذکری ولایتله ناه اولدیفته دائر . ماده ، ۱۴
۲۷	۱۲	۲	۲۷	دخیره رسمی ولایت حصاریک و ادرات خصوصیدن اولدیفته دائر . ماده ، ۸۰ ، قمره ، ۸
۲۸	۱۳	۳	۲۸	ولایجه تأسیس اولدیفته کوری ، اسکیلو عبوره مخصوص قانقر و سائر دندن آلحق اجورات و بدلالتزلک و ادرات خصوصیدن اولدیفته دائر . ماده ، ۸۰ ، قمره ، ۹

ن ۱ جدولی

۱۲

تاریخی	نوعی	قوانین و نظامات و مقررات	
		خلاصه مالی	تاریخی
۱۳ مارچ ۲۲۹	اداره ولایت قانونی	اول برنجی فصل - حاصلات مقررہ	۱۳۶
۱۳ مارچ ۲۲۹	اداره ولایت قانونی	قوانین سائرہ موافق اولارق ولایتہ ایستایش و ایستایشہ چک ہر نوع واردات حقدہ . مادہ ۸۰ ، ۸۱ ، ۸۲ ، ۱۶	۱۳۶
		الزمی قسم - اعانات	
۱۳ مارچ ۲۲۹	اداره ولایت قانونی	اول اوچنی فصل - اعانات و تبرعات	۱۳۶
۱۳ مارچ ۲۲۹	اداره ولایت قانونی	ہب و وصیت صورتیہ ولایتہ وقوع پولجی تبرعات و اعانات . مادہ ۸۰ ، ۸۱ ، ۸۲ ، ۱۸	۱۳۶
۱۳ مارچ ۲۲۹	اداره ولایت قانونی	معارف و وقوع پولجی تبرعات	۱۳۶
		اول دردیجی فصل	
۱۳ مارچ ۲۲۹	اداره ولایت قانونی	بودجه آجی ایچون خزینہ دن معاونت ولایت معارف عادیہ سنہ معاونت اولیق اوزرہ	۱۳۶

İSTANBUL
BÜYÜKŞEHİR
BELEDİYESİ
ATATÜRK KİTAPLIĞI

ن ۱ جدولی

نقصان متولہن میندر

نوع نقصان	مادہ	فصل
مجلس عمومی اعضا بویاسی	۱	۱
زراعت باقاسی منافع حصاسی	۱	۱۸
عائذانی	۱	۱۹
معارف معاکہ	۱	۲۱
ردیات	۱	۲۳

۱۳۳۳ سنه سنك و اردان نايه بودجهسى		۱۳۳۳ سنهسى	
نوع و اردان	مبلغ	نوع و اردان	مبلغ
برنجى قسم - نكابتفاميره كوردان منضمهسى		۱۳۳۳ سنهسى	
اعشار حصه اتاناسى	۱	واردان منضمهسى	
حصه مانع معادل خزانه دن آلتاجق تخصصان	۸۳ ۰۰۰	عروض	
حصه معارف معادل خزانه دن آلتاجق تخصصان	۱۶۶ ۰۰۰		
مسفقات و بر كوسه معارف حصهسى	۲ ۱۰۰ ۰۰۰		
منع و بر كوسه منضم ولايت حصهسى	۷۰۰ ۰۰۰		
انعام دوه و ده جاموس اوجنوار رسوما منضم ولايت حصهسى	۴۰ ۰۰۰		
فراغ و انتقال خراج منضم ولايت حصهسى	۵۵۰ ۰۰۰		
طرق ولايت حصهسى	۶		
مسفقات و بر كوسه منضم طرق ولايت حصهسى	۲ ۱۰۰ ۰۰۰		
منع و بر كوسه منضم طرق ولايت حصهسى	۷۰۰ ۰۰۰		
حزب و بر كوسه قانونك اوجن و سكرتري مادله نده بحر توفيقان	۵۰۰ ۰۰۰		
من اولئان طرق ولايت حصهسى			
برنجى قسمك بكونى	۶ ۹۸۸ ۰۰۰		
المنه قسم - كوردان منضمان مانعدا واردان خصوصيه			
طريق بدران قديمهسى	۱ ۵۰۰ ۰۰۰		
رسودان			
ذبحه رسى ولايت حصهسى	۹۰۰ ۰۰۰		
رخعبنه رسى	۱۶ ۰۰۰		
مؤسسات و املاك حاصلان	۹		
مؤسسات زراعيه ، صناعيه و تجاربه حاصلان	۲۷۴ ۸۰۰		
املاك و عقار حاصلان	۲ ۰۰۰		
صايلان اشيا بى	۱ ۰۰۰		

واردات و مصارف عاديه بودجه لارى

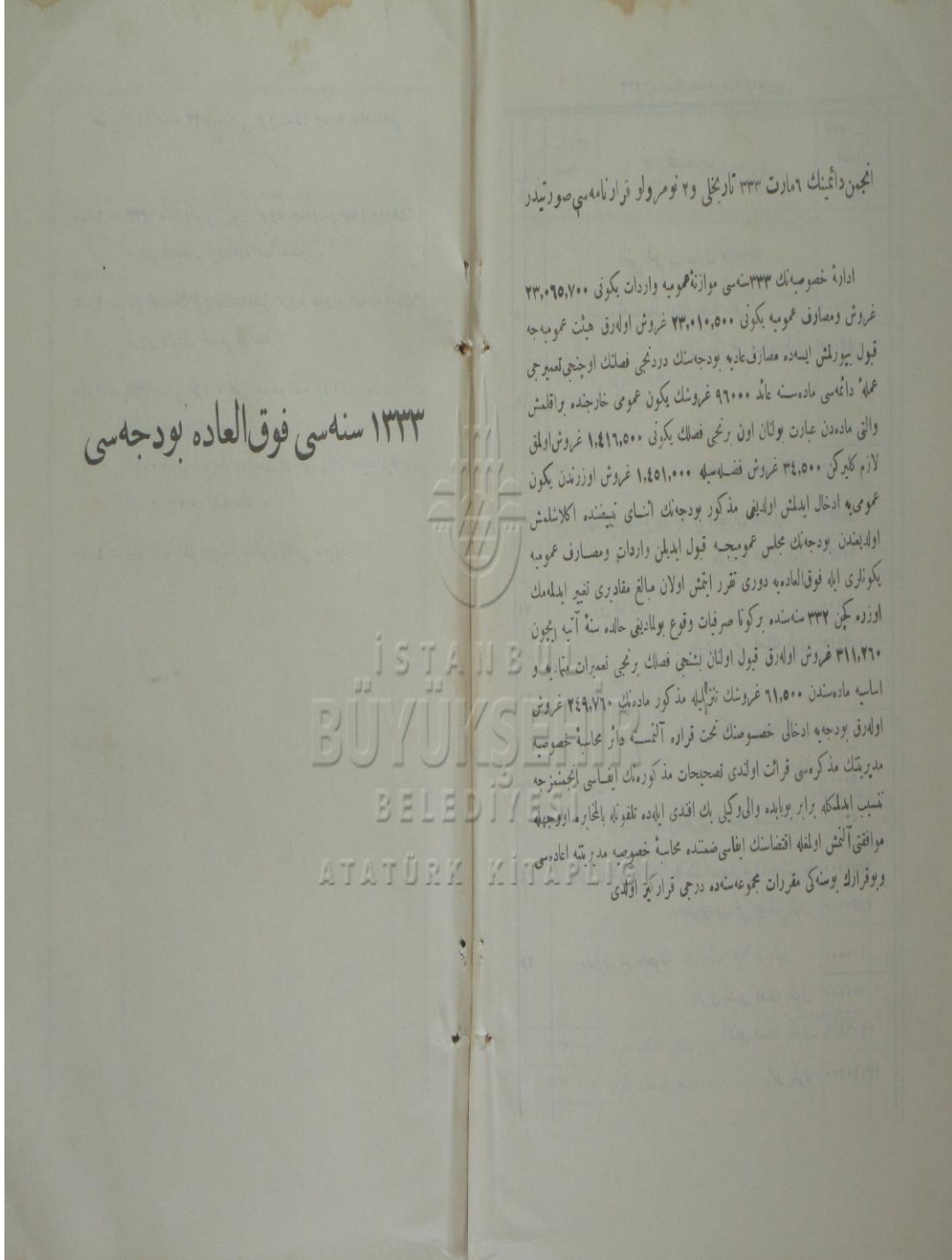
۱۳۳۳

۱۷		۱۶	
۱۳۳۳ سناسک مصارف عاده بودجہسی		۱۳۳۳ سناسک واردات عاده بودجہسی	
سناسی	نوع محصصات	سناسی	نوع واردات
محصصاتی		واردات خمسہ	
غرضی		غرضی	
	برنجی قسم - مجلس عمومی و محاسبہ خصوصاً ولایت		مکاتب ابتدائیہ و اورداتی
	مجلس عمومی محصصاتی	۱۳ ۲۵۲ ۹۰۰	۱۰
۳۰ ۰۰۰	۱ اعضا و بیاری	۵۰ ۰۰۰	۱۱
۷۲ ۰۰۰	۲ انجمن ولایت محصصاتی	۱۰ ۰۰۰	۱۲
۱۰۲ ۰۰۰	برنجی فصلک بکونی	۱۵ ۹۹۶ ۷۰۰	۱۳
	محاسبہ خصوصاً ولایت و انجمن قلدیری معاشاتی		۱۴
۲۲۰ ۲۰۰	۱ محاسبہ خصوصہ مدیر و مأموروزی معاشاتی		
۷۰ ۸۰۰	۲ انجمن ولایت قسم معاشاتی	۸۰ ۰۰۰	
۲۵۲ ۰۰۰	۳ طریق بدل تحققی مأموروزی معاشاتی		
۸ ۰۰۰	۴ مستخدمین متفرقہ		
۵۵۱ ۰۰۰	اوجخی فصلک بکونی		
	مصارف شوعہ		
۲ ۰۰۰	۱ خرجہ		
۲ ۰۰۰	۲ مفروضات		
۴ ۲۰۰	۳ نوب و تصحیح		
۲۰ ۰۰۰	۴ قرضاسبہ و اورداتی مطبوعہ		
۸ ۳۰۰	۵ مصارف متفرقہ		
۱ ۸۲۴	۶ اعلان		
۳۸ ۳۲۴	اوجخی فصلک بکونی		
۶۹۱ ۷۲۴	برنجی فصلک بکونی		
	اہلہ قسم - طرق و معابر ولایت		
	مأمورین قہ و مستخدمین معاشاتی		
۱۲۰ ۰۰۰	۱ مأمورین قہ معاشاتی		
۱۰ ۸۰۰	۲ کتبہ و مستخدمین متفرقہ		
۹۶ ۰۰۰	۳ تعمیراتی عملہ دانہسی		
۲۵۶ ۸۰۰	دردنجی فصلک بکونی		
	اوجخی فصلک بکونی		
	بکونہ عمومی		
	اعانات		
	اعانات و تبرعات		
	بودجہ اوجخی ایچون خزینہ دن معاونت		
	اوجخی فصلک بکونی		
	بکونہ عمومی		

۱۳۳۳ سنه سناك معارف عاده بودجاسى		۱۳۳۳ سنه سناك معارف عاده بودجاسى	
نوع مخصصات	مخصصاتى	نوع مخصصات	مخصصاتى
غرض	۱۳۳۳ سنه	غرض	۱۳۳۳ سنه
التبىي قسم - معارف مخففه		جنتى مكنتى	۱۳
زراعت باقاسه عايد اعشار حصه مناهى	۸۳۰۰۰	۱ مدير و معلمين و مستخدمين معاشاتى	۱
اون سكرنجى فصلك بكونى	۸۳۰۰۰	۲ معارف دائمى	۲
مصارف تحصيله		۳ فذائق واريمانلق مصارف	۳
۱ زراء. باقاسى ثاىمانى	۲۵۰۰۰۰	اون اوچنجى فصلك بكونى	۳۱۰ ۵۰۰
اون طقوزنجى فصلك بكونى	۲۵۰۰۰۰	زراعت ماكنه مكنتى	۱۴
اداره خصوصيه عايد اماكن و عقارات مصارف	۶۵۸۳۶	۱ مدير و معلمين و مستخدمين معاشاتى	۱
بكرمى فصلك بكونى	۶۵۸۳۶	۲ معارف دائمى	۲
مصارف محاكمه	۳۰۰۰	اون درنجى فصلك بكونى	۳۶ ۰۰۰
بكرمى برنجى فصلك بكونى	۳۰۰۰	الات زراعيه ده پوروى	۱۵
ده پوروى و كلى اجرنى	۵۰۰۰	۱ الات زراعيه ده پوروى معاشاتى	۱
بكرمى ايكنتى فصلك بكونى	۵۰۰۰	۲ معارف دائمى	۲
رديان	۵۰۰۰۰	اون بشنجى فصلك بكونى	۹۰۰ ۷۰۰
بكرمى اوچنجى فصلك بكونى	۵۰۰۰۰	داىرئلق حيوالات ده پوروى	۱۶
دا پوروزن و مستخدمين و بره لاجك مخصصات فوق العاده شهره	۲۸۵۰۰۰۰	۱ مأمورين و مستخدمين معاشاتى	۱
بكرمى درنجى فصلك بكونى	۲۸۵۰۰۰۰	۲ معارف دائمى	۲
مصارف غير ملحوظه	۱۰۰۰۰۰	اون الشنجى فصلك بكونى	۸۰۷ ۶۸۰
بكرمى بشنجى فصلك بكونى	۱۰۰۰۰۰	درنجى فصلك بكونى	۱۰۵۱۶ ۵۰۰
آشنجى قسمك بكونى	۳۴۰۶۸۳۶	بشنجى قسم - امور خيره و عيى	
مجموعه بكونى	۲۳۰۱۰۵۰۰	معانوت عيى مركزى	۱۷
		۱ معاشات	۱
		۲ معارف عموميه	۲
		اون يدنجى فصلك بكونى	۲۳۳ ۰۰۰
		بشنجى قسمك بكونى	۲۳۳ ۰۰۰

۲۶ ۱۳۳۳ سناسك نون الماده بودجه مصارف

نوع مخصوصان	مردن	سك
برنجي قسم - امور زراعيه بطريقه مصانيع		
دامتراق حيوانات دولتي متصرف الشائيس	۱۶۲ ۰۰۰	۱
صنایع زراعيه و صنعتي مكشك ملك متصرف الشائيه و تصديره	۲۰۸ ۰۰۰	۲
اربعي و اساماعله و حثانك ملك او حثي س با تامله اجامدلي	۱۵۰ ۰۰۰	۳
اربعي حثانكي مشتملا من مابايد با حثانك اراضي	۵۰ ۰۰۰	۴
برنجي قسم كوني	۵۷۰ ۰۰۰	
ابلي قسم - امور خيزه و حثي		
مؤسسان حثي و خيزه و دن محتاج معاونت كور با حثانك	۷۵ ۰۰۰	۵
مندا حاجه و بر با حثانك معاونت		
ابكنجى قسم كوني	۷۵ ۰۰۰	
مملو كور	۶۵۰ ۰۰۰	

İSTANBUL
BÜYÜKŞEHİR
BELEDİYESİ
ATATÜRK KİTAPLIĞI